

ЛІМ

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 22 (5028) 7 чэрвеня 2019 г.

ISSN 0024-4686

16+

*Аўтарка з
арміяй чытачоў
стар. 5*

*Вас вітае
Віцебск
стар. 10—11*

*Венецыянская біенале:
фіксацыя руху
стар. 12*

Маладзіковы настрой

Спяваць па-беларуску і вучыцца на найлепшых узорах песеннага мастацтва — вось мэта ўдзельнікаў Нацыянальнага конкурсу маладых выканаўцаў беларускай эстраднай песні XVII Нацыянальнага фестывалю беларускай песні і паэзіі «Маладзечна-2019».

Менавіта яны пачынаюць найбольш важныя падзеі свята, якое адкрываецца сёння. Маладыя выканаўцы з кожнай вобласці Беларусі і горада Мінска — іх усяго 21 — змагаюцца за Гран-пры. Адзін з тураў пройдзе ў суправаджэнні Нацыянальнага акадэмічнага канцэртнага аркестра Беларусі. Пераможцу назавуць падчас урачыстага канцэрта адкрыцця фестывалю, дзе аркестр пад кіраўніцтвам народнага артыста Беларусі Міхаіла Фінберга прадставіць праграму «Песні вайны». Сёння іх спяваюць ужо вядомыя зоркі і маладыя артысты.

Спалучэнне інтарэсаў розных пакаленняў адлюстравана ў праграме: канцэрт акадэмічнай музыкі ў Маладзечанскай школе мастацтваў, выступленні лаўрэатаў VIII Адкрытага конкурсу юных выканаўцаў эстраднай песні «Маладзічок-2019», выстаўкі, сустрэчы з літаратарамі, носьбітамі беларускага слова, спектакль музычнага тэатра «Янка Купала: жыццё ў свеце маланак». Будзе зноў нагода разважаць пра павязі пакаленняў: на закрыццё падрыхтаваная юбілейная праграма «Зорны карагод» Дзяржаўнага акадэмічнага ансамбля танца Беларусі з удзелам артыстаў беларускай эстрады. Што ёсць традыцыя, як яна жыве і развіваецца — у рухах, мелодыях спалучэння розных жанраў, ці стварае магчымасць для нараджэння новага? Паглядзім...

Фота БелТА.

Па пушчы, праз вякі

На пачатку лета ў Белавежскай пушчы адкрыўся археалагічны музей пад адкрытым небам. На месцы старажытнай стаянкі аднавілі гарадзішча позняга бронзавага і ранняга жалезнага вякоў (датуецца першым тысячагоддзем да новай эры), перадае БелТА. Гэта толькі пачатак, таму што на тэрыторыі музея мяркуюць стварыць усяго сем комплексаў, якія павінны адлюстраваць асаблівасці развіцця матэрыяльнай і духоўнай культуры заходніх рэгіёнаў Беларусі ў розныя гістарычныя перыяды.

Фота БелТА.

ISSN 0024-4686

9 770024 468001 1 9 0 2 2

акцэнт тыдня

Агульная памяць. Пасля сустрэчы з Прэзідэнтам Беларусі Аляксандрам Лукашэнкам старшыня Нацыянальнага савета Славацкай Рэспублікі Андрэй Данка выказаў захапленне тым, як у Беларусі цэняць гісторыю. Адною з тэм размовы з кіраўніком дзяржавы была важнасць захавання гістарычнай спадчыны, паведамляе БелТА. У тым, як гэта адбываецца ў Беларусі, Андрэй Данка змог пераканацца падчас наведвання Музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны. Ён звярнуў увагу на культурную і гістарычную агульнасць народаў Беларусі і Славакіі. Старшыня парламента перадаў запрашэнне кіраўніцтву Беларусі прыняць удзел ва ўрачыстых мерапрыемствах з нагоды 75-годдзя славацкага паўстання супраць фашыскага рэжыму.

Дзяржаўная падтрымка. У Беларусі створана эфектыўная сістэма дзяржаўнай падтрымкі таленавітай моладзі, адзначыў намеснік прэм'ер-міністра Ігар Петрышэнка на ўрачыстай цырымоніі ўшанавання лаўрэатаў і стыпендыятаў спецыяльных фондаў Прэзідэнта. У мінулым годзе навучэнцы ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі на міжнародных інтэлектуальных спаборніцтвах заваявалі 50 медалёў, з іх 5 залатых, 19 сярэбраных і 26 бронзавых. Паспяхова выступілі на міжнародных конкурсах прадстаўнікі творчай моладзі. Ігар Петрышэнка выказаў упэўненасць, што ацэнка дзяржавай заслуг адоранай і таленавітай моладзі стане важным стымулам для далейшага ўдасканалення, а іх дасягненні і перамогі — дастойным унёскам у развіццё Беларусі.

Прысвячэнне краіне. Рэспубліканскі конкурс сцэнарыяў фільмаў у ігравой форме «Мая Беларусь» праводзіцца з 27 мая да 31 жніўня, паведамляецца на сайце Міністэрства культуры. Арганізатарамі выступаюць Міністэрства культуры і Нацыянальная кінастудыя «Беларусьфільм». Да ўдзелу запрашаюцца аўтары сцэнарыяў поўнаметражных ігравых фільмаў. Адзін аўтар мае права падаваць на конкурс не больш чым адзін сцэнарый. Падвядзе вынікі конкурсу адборачная камісія, у склад якой увайдучць пісьменнікі, прадстаўнікі кінавытворчасці і кінапракатных арганізацый, рэдакцый тэлевізійных СМІ, кінакрытыкі і кіназнаўцы. Яны ацэняць сцэнарыі на наяўнасць арыгінальных творчых ідэй і стварэнне пазітыўнага вобраза Беларусі.

Пярэдадзень. Генеральная рэпетыцыя цырымоніі адкрыцця II Еўрапейскіх гульніў пройдзе на мінскім стадыёне «Дынама» 19 чэрвеня, паведаміў начальнік упраўлення па цырымоніях і культурнай праграме фонду «Дырэкцыя II Еўрапейскіх гульніў 2019 года» Сяргей Хоміч. Гэтымі днямі на галоўнай арэне ідзе мантаж абсталявання да будучага шоу. Зводныя рэпетыцыі пачнуцца 15 чэрвеня. У генеральнай рэпетыцыі будзе задзейнічана 3 тыс. валанцёраў. На цырымоніі адкрыцця II Еўрапейскіх гульніў 21 чэрвеня выступяць оперная спявачка Ганна Нятрэбка і папулярны спявак Дзімаш Кудайберген з Казахстана, паведаміла БелТА.

Спадчына Шагала. У Віцебску ў Музеі Марка Шагала 15—16 чэрвеня пройдучь XXVII Міжнародныя Шагалаўскія чытанні, прысвечаныя 100-годдзю заснавання Віцебскага народнага мастацкага вучылішча. У канферэнцыі возьмуць удзел даследчыкі з Беларусі, Германіі, Расіі, ЗША, Ізраіля. Даклады будуць прысвечаныя даследаванню біяграфіі і творчай спадчыны мастака. Асаблівасцю гэтага года стане паглыблены разгляд праблематыкі, звязанай з дзейнасцю і персаналямі Віцебскага народнага мастацкага вучылішча, якое заснавана Маркам Шагалам і прыняло сваіх першых абітурыентаў у 1919 годзе.

Агляд афіцыйных падзей ад **Інесы ПЕТРУСЕВІЧ**

дзеля чалавека

Узнёслая справа

«Санет» — новая кнігарня ў Слоніме

На Гродзеншчыне заўжды шанавалі кнігу. І праз яе распаўсюджвалі ў кнігарнях, і праз бібліятэчную прапаганду. Была арганізавана ў свой час нават прыватная бібліятэка беларускай кнігі імя Янкі Купалы ў адной са слонімскаў вёсак. І ў няпростыя 1920—1930 гады, калі Заходняя Беларусь была пад палякамі, надзвычай шанавалі кнігу на беларускай мове. Вось і новая кнігарня «Белкнігі» ў Гродзенскай вобласці адкрываецца менавіта ў Слоніме. З 15 чэрвеня яна пачне працаваць у тэставым рэжыме. А прымеркавана падзея да Дня беларускага пісьменства, які сёлета пройдзе ў старажытным горадзе 1 верасня.

Варта заўважыць, што ўсяго ў Гродзенскай вобласці працуе 11 кнігарняў, «Санет» — дванаццаты па ліку гандлёвы пункт «Белкнігі» на Гродзеншчыне. І, канешне ж, у той старонцы, дзе рабілі свае першыя крокі ў вялікую творчасць легендарныя паэты Алег Лойка, Мікола Арочка, Анатоль Іверс, Васіль Супрун, літаратуразнаўца і паэт Іван Чыгрын, гэта павінна быць адмысловая кнігарня, скіраваная на прапаганду беларускага асветніцтва, айчыннай літаратуры. З якімі кнігамі ў асартыменце адкрываецца «Санет»? Гэта пытанне мы задалі генеральнаму

дырэктару «Белкнігі» Аляксандру Вашкевічу. І вось што пачулі ў адказ:

— Слонім нам уяўляецца адметным у плане ўвагі да кніжнасці. І насельніцтва тут нямала як для раённага цэнтры. Яшчэ тут працуюць прыватныя кнігарні, з якімі давядзецца за пакупніцка сапернічаць. Трэба зразумець густы, зацікаўленні пакупніцка. На гэта таксама патрэбен час. Таму спадзяёмся на добрыя, разумныя падказкі, на канструктыўныя прапановы. І верым, што «Санет» стане добрым асветніцкім пунктам на карце горада Слоніма і Слонімскага раёна.

А яшчэ хацелася б верыць, што частымі гасцямі ў новай кнігарні стануць школьнікі, моладзь, што папяровая кніга будзе прыцягваць і іх увагу.

Дарэчы, цяпер, акрамя Гродна, кнігарні «Белкнігі» ёсць у Бярозаўцы, Ваўкавыску, Лідзе і Шчучыне. Шкада, што па-за ўвагай беларускіх кнігагандляроў пакуль застаюцца астатнія гарады вобласці.

Сяргей ШЫЧКО

ініцыятыва

МІРны крок

Увага да гістарычнай кнігі

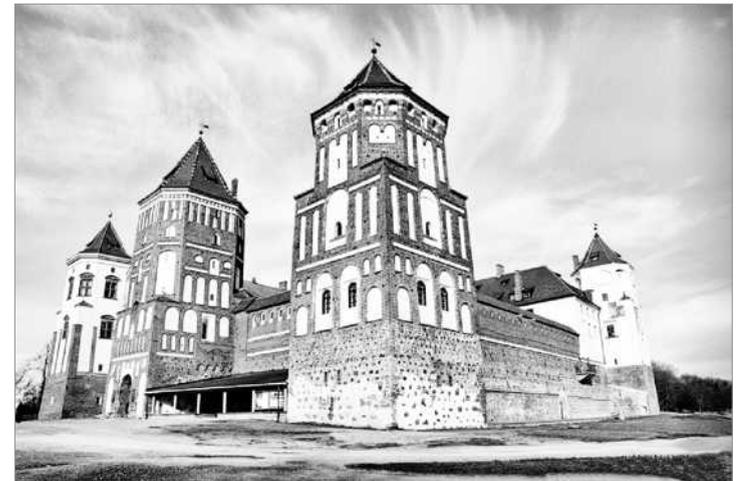
У межах новага фестывалю «Кніжныя сустрэчы ў Мірскім замку» 15 чэрвеня ў Міры сустрэнуцца прадстаўнікі больш чым 20 вядучых выдавецтваў і кнігараспаўсюджвальнікаў Беларусі. Амаль завершаны падрыхтоўчы этап свята, галоўнай гераіня якога — гістарычная кніга. Што будзе ўяўляць сабой адмысловы кніжны фестываль, арганізатары і ўдзельнікі расказалі на прэс-канферэнцыі ў прэс-цэнтры Дома прэсы.

Гістарычная і асветніцкая літаратура, фотаальбомы, літаратура для дзяцей — тое, чым сустрэкае чытачоў фестываль. Свята падзелена на некалькі блокаў, ключавы — выстаўка-продаж кніг айчынных выдавецтваў. На галоўнай сцэнічнай пляцоўцы пройдзе тэатралізаванае адкрыццё. У праграме — прэзентацыі, аўтаграф-сесіі пісьменнікаў Беларусі і блізкага замежжа. Будуць прэзентаваны кнігі Уладзіслава Місевіча «Песняры», Віктара Хурсіка «Vale! Кніга пра род і лёс Магдалены Радзівіл», Анатоля Бутэвіча «Гісторыя Мірскага замка», Ірыны Данеўскай «Багуслаў Радзівіл. Нямецкі прынец з Вялікага Княства Літоўскага», Мікалая Ефімовіча пра Маю Плісецкую, а таксама новыя творы серыі Людмілы Рублеўскай «Авантуры Пранціша Вырвіча», здымкі фільма паводле аднаго з якіх адбываліся ў Мірскім замку, і інш.

— Наш фестываль робіць акцэнт на гістарычнай кнізе. «Кніжныя сустрэчы ў Мірскім замку» — пробны шар. Спадзяюся, свята стане традыцыйным, — разлічвае дырэктар музея «Замкавы комплекс «Мір»» Аляксандр Лойка. — Старажытныя мury будуць аздаблены выступленнямі калектываў старадаўняй беларускай музыкі, каб наведвальнікі адчулі гістарычную атмасферу. Чакаюцца ансамблі «Пастараль» і «Кантрданс», вальныя дуэты «NonsenS».

Паралельна з сутрэчамі на галоўнай сцэне адбудуцца мерапрыемствы ў малой канферэнц-зале, сярод якіх асабліва вылучаецца дзіцячы блок. З чытачамі сустрэнуцца Валеры Гапееў, Ліна Багданава і Ірына Токарава. А Гродзенская абласная навуковая бібліятэка імя Я. Карскага прадставіць выстаўку самаробных кніг і лялек-героў літаратурных твораў.

Цікавыя сустрэчы рыхтуюць і выдавецтвы. Напрыклад, «Беларусь» у межах прэзентацыі кнігі «Беларусь. Праз стагоддзі ў будучыню» зладзіць пастаноўку з удзелам рыцарскага клуба. А фотаальбом «Кастусь Качан» прадставіць сам мастак. Трэцяе

выданне — «Каложская царква» — яшчэ ў друку. Да таго ж выдавецтвы змогуць перадаць у падарунак бібліятэцы СШ № 1 г. п. Мір свае кнігі.

— Галоўны поспех такіх мерапрыемстваў — наведванне. Вельмі прыемна назіраць за людзьмі, якія прыходзяць на выстаўкі, размаўляюць, купляюць кнігі, — заўважае Павел Скрабка, дырэктар Гродзенскага філіяла РУП «Белсаюздрук». — Кожная бібліятэчная ці асабістая кніга мае свой дух і перадае нейкія пачуцці, у тым ліку эмоцыі тых, хто яе некалі чытаў. Калі знаходзіш пазнакі, думаецца: чаму яны стаяць менавіта тут, што зацікавіла таго чытача? Гэта сапраўдная сувязь праз пакаленні.

Анансаваны і іншыя падзеі «Кніжных сустрэч». Мастакі з выдавецтваў раскажуць наведвальнікам пра сучасныя кірункі ў кніжным дызайне, а ў выставачных залах музея можна будзе азнаёміцца з выстаўкай «Сучасны беларускі экслібрыс» і іншымі праектамі. Госці будуць мець магчымасць пагутарыць з краязнаўцамі і з літаратарамі Гродзенскага і Мінскага абласных аддзяленняў Саюза пісьменнікаў Беларусі. Падчас круглага стала «Гістарычная кніга ў сучасным грамадстве» пойдзе размова пра мінулае і будучыню ўсіх жанраў, звязаных з асэнсаваннем гісторыі. У дыскусіі возьмуць удзел навукоўцы, грамадскія дзеячы, літаратары, у тым ліку Людміла Рублеўская, Валеры Казакоў, Навум Гальпяровіч, Анатоль Бутэвіч.

Арганізатары свята — Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, Гродзенскі аблвыканкам, Карэліцкі райвыканкам, Гродзенскі філіял РУП «Белсаюздрук», музей «Замкавы комплекс «Мір»», ААТ «Белкніга». Уваход вольны.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Мінскае гарадское аддзяленне СПБ запрашае:

11 чэрвеня — на сустрэчу з Віталём Кірпічэнкам у дзіцячы дом № 5 (11.00).

11 чэрвеня — на імпрэзу ў літаратурны клуб «Слова» пры бібліятэцы № 3 імя У. У. Маякоўскага (14.00).

13 чэрвеня — на пасяджэнне літаратурнай гасціўні «Верасок» з удзелам Таццяны Жылінскай у дзіцячую бібліятэку № 16 (13.30).

Віцебскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

10 чэрвеня — на сустрэчу з Галінай і Сяргеем Трафімавымі «Чытай і здзіўляйся» ў Высакоўскую сельскую бібліятэку Аршанскага раёна (11.00).

11 чэрвеня — на сустрэчу з Галінай і

Сяргеем Трафімавымі «100 сакрэтаў жывой прыроды» ў Бабініцкую сельскую бібліятэку Аршанскага раёна (12.00).

11 чэрвеня — на сустрэчу з Галінай Загурскай і Мікалаем Балдоўскім «Табе, радзімая старонка» ў летні лагер адпачынку СШ № 6 г. Полацка (11.00).

12 чэрвеня — на сустрэчу з Галінай і Сяргеем Трафімавымі «Загадкавы свет прыроды» ў Межаўскую сельскую бібліятэку Аршанскага раёна (10.00).

13 чэрвеня — на сустрэчу з Галінай і Сяргеем Трафімавымі «Падарожжа да таямніц прыроды» ў бібліятэку № 10 г. Оршы (11.00).

14 чэрвеня — на сустрэчу з Галінай і Сяргеем Трафімавымі «Чытай і здзіўляйся» ў Забалоцкую сельскую бібліятэку Аршанскага раёна (11.00).

Магілёўскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

12 чэрвеня — на сустрэчу з Валянцінай Габрусевай у межах акцыі «Лета з добрай кнігай» у СШ № 1 імя Героя Савецкага Саюза П. А. Крываноса г. Клічава (12.00).

14 чэрвеня — на сустрэчу з Наталляй Ніканчук «У сваім краі, як у раі» ў межах акцыі «Лета з добрай кнігай» у дзіцячы летні лагер СШ № 2 г. Горкі (11.00).

Мінскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

13 чэрвеня — на сустрэчу з Ірынай Карнаухавай у межах акцыі «Лета з добрай кнігай» у Мінскую абласную бібліятэку імя А. С. Пушкіна (10.30).

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Нагоды для твораў

люстэрка тыдня

Літаратары павінны больш актыўна знаёміць людзей са сваёй творчасцю, адзначыў старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі Мікалай Чаргінец падчас сустрэчы з чытачамі ў сталічнай кнігарні «Акадэмкніга».

У эпоху інтэрнэту кнігам больш складана даходзіць да чытача, а самі творцы часам аказваюцца ў няпростым становішчы, і не толькі з фінансавых прычын: кнігу можна пісаць шмат гадоў, а яна потым выйдзе невялікім накладам. Ёсць пажаданні і да кнігарняў, дзе выданні беларускіх аўтараў часта ставяцца не на самыя прыкметныя месцы.

— Калі ў мінскіх кнігарнях пры жаданні адшукаць упадабаную кнігу можна, то ў рэгіёнах сітуацыя больш складаная. А ў кіёска наогул не знайсці беларускую кнігу, — выказаў заклапочанасць Мікалай Чаргінец. — Але любая праблемная сітуацыя — нагода для яе раскрыцця ў мастацкім творы. І гэта таксама своеасаблівае змаганне за інтарэсы кнігі.

Пісьменнік на працягу многіх гадоў не проста назірае за творчымі працэсамі ў краіне, але і з'яўляецца грамадскім дзеячам, выступае з актуальнымі ініцыятывамі, якія павінны садзейнічаць творчасці. Прынамсі, адна з тэм, што яго вельмі непакоіла, — неабходнасць узгаднення з Саюзам пісьменнікаў Беларусі захадаў па аптымізацыі сеткі бібліятэк. Мікалай

Чаргінец выступае з прапановай назваць адну з вуліц Мінска ў гонар Васіля Быкава.

Яўгенія ШЫЦЬКА

форум

Вітанні Радзімы

Спадчына генія не можа быць манапалізавана адным народам, яго талент належыць усяму чалавецтву — такая думка аб'яднала ўдзельнікаў навукова-практычнага форуму «Мастацкая прастора Еўропы XIX—XX ст. і Станіслаў Манюшка: гісторыя, сучасны стан». Акадэмік-сакратар Аддзялення гуманітарных навук і мастацтваў НАН Беларусі Аляксандр Каваленя падкрэсліў: «Час даў нам магчымасць у творчай атмасферы ўшанаваць памяць вялікага патрыёта Беларусі, Польшчы, Літвы».

Мелодыі твораў Станіслава Манюшкі сустракалі гасцей форуму ў сценах Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі. 200-я гадавіна нараджэння музыканта стала нагодай для сустрэчы спецыялістаў з Беларусі, Польшчы, Літвы, Расіі, Украіны, Казахстана і Малдовы. Госці маглі пазнаёміцца з навуковымі выданнямі Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН, выстаўкай аддзела рэдкіх кніг і рукапісаў Цэнтральнай навуковай бібліятэкі імя Я. Коласа, дзе былі прадстаўлены каштоўныя выданні ў музычнай галіне. Наладзілі продаж кніг беларускіх выдаўцоў, прысвечаных творчасці Станіслава Манюшкі, культуры краіны і яе славытасцам.

Аб стваральніку першай беларускай і польскай опер у Беларусі даведаліся толькі ў 1969-м — напярэдадні 150-гадовага юбілею. А творчасць Станіслава Манюшкі да абвясчэння незалежнасці рэспублікі вывучалася выключна ў раздзеле «Замежная музыка». Цяпер можна сказаць: Манюшка — не толькі ўраджэнец беларускай зямлі, ён яшчэ і вялікі беларускі кампазітар, — пры тым, што даследаванне яго творчасці ідзе не так актыўна, як хацелася б. Няпросты шлях вывучэння спадчыны кампазітара адзначыў мастацкі кіраўнік «Беларускай капэлы», заслужаны артыст Беларусі Віктар Скоробагатаў:

— ...Збіралі ноты. У Мінску былі толькі лічаныя адзінкі. Ездзілі ў камандзіроўкі: Пецябургу, Маскву, Вільнюс, Варшаву, Лондан... Падчас наведвання пасёлка Азёрны, дзе яшчэ ў 1969 г. на радзіме Манюшкі В. Несцяровічам быў заснаваны адзіны ў свеце музей кампазітара, са здзіўленнем заўважылі досыць багаты нотазбор. Праўда, да таго часу і самі сабралі немала. Акрамя таго, вельмі дапамагалі А. Мальдзіс, У. Мархель, Я. Янушкевіч, якія ў фондах бібліятэкі імя Я. Коласа выявілі некаторыя з першых выданняў Станіслава Манюшкі, каталог яго вакальных твораў, а ў замежных архівах невядомыя да таго часу лісты, рукапісы твораў. На сёння ў бібліятэцы «Беларускай капэлы» вялікі збор нот Манюшкі. Нашай бібліятэкай карыстаюцца і прафесіяналы, і аматары з розных куткоў

Беларусі. Для правядзення фестывалю ў Акадэміі музыкі ў гонар 200-годдзя Станіслава Манюшкі практычна ўвесь нотны матэрыял быў прадстаўлены «Беларускай капэлай», як і для канцэрта ў Вялікім тэатры.

Пра культурныя падзеі на радзіме слаўтага беларуса паведамліла намеснік старшыні Пастаяннай камісіі Савета Рэспублікі Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь па адукацыі, навучы, культуры і сацыяльным развіцці Кацярына Дулава:

— У красавіку пры падтрымцы Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь адбыліся міжнародныя навуковыя чытанні памяці Лідзіі Мухарынскай у Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі. Пад патранатам Нацыянальнай камісіі Рэспублікі Беларусь па справах ЮНЕСКА адбыўся Міжнародны музычны фестываль да 200-годдзя з дня нараджэння Манюшкі. У яго межах аматарам музыкі кампазітара былі прадстаўлены сцэны з оперы «Галька» віленскай рэдакцыі ў пастаноўцы опернай студыі акадэміі, канцэрт па старонках твораў кампазітара з удзелам студэнтаў кафедры опернай падрыхтоўкі і харэаграфіі, канцэрт з удзелам студэнтаў акадэміі з ліку лаўрэатаў і дыпламантаў I Рэспубліканскага адкрытага конкурсу вакалістаў імя Станіслава Манюшкі. Закрыццё фестывалю адбылося ў вялікай канцэртнай зале Белдзяржфілармоніі, дзе прайшоў канцэрт у рамках узаемадзеяння вышэйшых навучальных устаноў-партнёраў — Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі і Кракаўскай музычнай акадэміі пры падтрымцы Польскага інстытута ў Мінску. Упершыню ў Беларусі быў выданы выдатны твор Станіслава Манюшкі «Крымскія санеты» на словы А. Міцкевіча.

Прадстаўнікі Беларусі возьмуць удзел у міжнароднай канферэнцыі, прысвечанай Манюшцы, якая адбудзецца ў чэрвені ў Літоўскай нацыянальнай бібліятэцы імя М. Мажвідаса. Хор беларускай акадэміі музыкі выступіць у канцэрце да 200-годдзя Станіслава Манюшкі ў Кракаўскай музычнай акадэміі.

— Радасна, што на працягу гэтага года разнастайныя культурныя праекты рэалізуюцца ў форме дыялогу, адначасна дырэктар Польскага інстытута ў Мінску Цэзарый Карпінскі. — Ва ўсіх гарадах і рэгіёнах Польшчы праводзяцца шматлікія святочныя мерапрыемствы. Сенат Польшчы аб'явіў 2019-ты годам Станіслава Манюшкі.

Падчас форуму прадставілі дакументальны фільм тэлеканала «Беларусь 3» пра лёс кампазітара, які быў звязаны з некалькімі краінамі.

Ганна ВАРОНКА

8 чэрвеня — 125 гадоў з дня нараджэння Сямёна Вальфсона (1894—1941), літаратуразнаўца, філосафа.

8 чэрвеня — 85 гадоў назад (8—14 чэрвеня 1934 г.) адбыўся I Усебеларускі з'езд пісьменнікаў.

9 чэрвеня 80-гадовы юбілей адзначае Алена Саламаха, музыказнаўца.

9 чэрвеня — 70 гадоў з дня нараджэння Віктара Дарашкевіча (1949—2003),

літаратуразнаўца, крытыка, тэкстолога, перакладчыка.

9 чэрвеня 70-годдзе святкуе Ірына Кузняцова, майстар манументальнага і дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва, мастак.

10 чэрвеня — 245 гадоў з дня нараджэння Антонія Самуэля (1774—1838), мастака, мастака тэатра.

10 чэрвеня — 100 гадоў з дня нараджэння Авярыяна Дзеружынскага (1919—2002), паэта.

10 чэрвеня — 90 гадоў з дня нараджэння Анатоля Тоўкача (1929—2004), мастака.

10 чэрвеня — 80 гадоў з дня нараджэння Хведара (Фёдара) Чэрні (1939—1983), паэта.

11 чэрвеня 75-гадовы юбілей адзначае Мадэст Абрамаў, рэжысёр, педагог.

12 чэрвеня 85-годдзе святкуе Алесь (Аляксандр) Яскевіч, літаратуразнаўца, крытык.

12 чэрвеня 80 гадоў спаўняецца Эме Пенінай, спявачцы, заслужанай артыстцы Беларусі.

12 чэрвеня — 75 гадоў з дня нараджэння Тамары Гаўрылавай-Хмызнікавай (1944—1991),

майстра дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва.

13 чэрвеня — 185 гадоў з дня нараджэння Канстанціна Вераніцына (1834—1904?), верагоднага аўтара паэмы «Тарас на Парнасе».

13 чэрвеня — 160 гадоў з дня нараджэння Канстанціна Горскага (1859—1924), скрыпача, кампазітара, педагога.

13 чэрвеня — 120 гадоў з дня нараджэння Станіслава Навіцкага (1899—1972), цымбаліста, заслужанага артыста БССР.

14 чэрвеня 80-гадовы юбілей адзначае Арнольд Памазан, народны артыст Беларусі.

Дзяржаўная ўстанова адукацыі «Інстытут пагранічнай службы Рэспублікі Беларусь» праводзіць набор у ад'юнктуру для навучання ў вочнай (1 месца), завочнай (1 месца) формах і ў форме саіскальніцтва (1 месца) па спецыяльнасці 20.03.05 — прафесійная адукацыя ў галіне пагранічнай бяспекі (ваенныя, педагогічныя, псіхалагічныя навукі). Падрабязная інфармацыя пра парадак прыёму ў ад'юнктуру змешчана на сайце Інстытута пагранічнай службы Рэспублікі Беларусь www.ips.gpk.gov.by.

Штогадовае літаратурнае свята адбылося ў Маскве. Пяты кніжны фестываль «Красная плошча», прымеркаваны да дня нараджэння Аляксандра Пушкіна і Дня рускай мовы, прайшоў пад эгідай Гога тэатра. Кнігі занялі ўсю прастору плошчы — ад Сабора Васілія Блажэннага да Дзяржаўнага гістарычнага музея. Больш чым 500 выданняў, паведамляе сайт Міністэрства інфармацыі, прадставіла «Белкніга». Стэнд Беларусі прапанаваў навінкі айчыннага кнігавыдання. Асабліва ўвага — 75-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, II Еўрапейскім гульням і Году малой Радзімы. Мастацкая, дзіцячая, навукова-метадычная літаратура, кнігі па гісторыі, эканоміцы, псіхалогіі — усё гэта можна было знайсці на папулярным у наведвальнікаў беларускім стэндзе.

У Баку ў Нацыянальнай бібліятэцы Азербайджана прайшло пасяджэнне журы XVI Міжнароднага конкурсу «Мастацтва кнігі» дзяржаў — удзельніц СНД. На конкурс паступіла 80 выданняў з 7 краін СНД. Наша краіна ўзяла ўдзел у конкурсе з кнігамі павышанай якасці, многія з якіх з'яўляюцца лаўрэатамі і пераможцамі Нацыянальнага конкурсу «Мастацтва кнігі». У 11 намінацыях прадстаўлены Беларуссю кнігі занялі 8 першых месцаў. Гран-пры конкурсу прысуджана ўнікальнаму выданню — Персанальнай энцыклапедыі «Янка Купала». Інтэрнацыянальны праект расказвае не толькі аб беларускіх дзеячах культуры, але і аб прадстаўніках замежжа, якія маюць дачыненне да творчасці паэта.

Кніга Уладзіміра Тулінова «Гвардзейцы Гіпакрата» пра ўрачоў, якія выратавалі сотні жыццяў у гады Вялікай Айчыннай вайны, будзе прадстаўлена ў Вялікабрытаніі і Бельгіі. Англамоўная версія кнігі пабачыла свет у выдавецтве *Hertfordshire Press* у серыі *Eurasian Creative Guild (London)*. Яна будзе прэзентавана на Літаратурным тыдні Еўразійскай творчай гільдыі ў Лондане 1—6 кастрычніка і на міжнародным фестывалі *Open Eurasian Literature Festival & BookForum*, які пройдзе 14—17 лістапада ў Бруселі, паведамляе БелТА. На думку прадстаўніка Еўразійскай творчай гільдыі Ангеліны Краснагір, мільёны патэнцыяльных англамоўных чытачоў свету змогуць больш даведацца пра беларускі народ і яго подзвіг у гады Другой сусветнай вайны.

Выстаўка «Пётр Шумаў. Вяртанне Вядомаму» адкрылася ў Музеі гісторыі тэатральнай і музычнай культуры. Лёс многіх таленавітых беларусаў звязаны з вымушанай эміграцыяй. Ураджэнец Гродна Пётр Шумаў — адзін з самых знакамітых фатографіаў Еўропы першай трэці XX стагоддзя. На выстаўцы прадстаўлены копіі 33 фатаграфій, выкананых Пятром Шумавым, з парыжскага фонду *Parisienne de Photographie — Roger-Viollet*. Наведвальнікам экспазіцыі прапануюць пазнаёміцца з матэрыяламі аб дзейнасці беларускіх музычных і тэатральных калектываў у Парыжы, перададзеных у дар музею экс-паслом Беларусі ў Францыі Паўлам Латушкам.

Пераможцам трэцяга сезона праекта «Бітва талентаў» стаў Мікіта Бялько з Мінска. Інфармацыя па выніках творчага спаборніцтва размешчана на старонцы праекта ў сацыяльных сетках, паведамляе БелТА. Шоу, арганізаванае Акадэміяй папулярнай музыкі Ігара Крутога, выходзіць на тэлеканале *СТС Love*. «Бітва талентаў» дае шанец дзецям і падлеткам ад 8 да 16 гадоў паказаць сябе і выйграць галоўны прыз — 1 мільён расійскіх рублёў — на наступнае прасоўванне. У ролі настаўнікаў выступаюць зоркі расійскай эстрады, якія суправаджаюць сваіх выхаванцаў ад першага да апошняга эфіру.

Агляд цікавінак ад Іны ЛАЗАРАВАЙ

Гомельскае абласное аддзяленне ГА «Саюз пісьменнікаў Беларусі» смуткуе з выпадку смерці выдатнага літаратара, члена Саюза пісьменнікаў Беларусі Барыса Лазаравіча КАВАЛЕРЧЫКА і выказвае глыбокае спачуванне яго сям'і, родным і блізім з прычыны вялікай страты.

«Прыдбаць свой кут»... у Кітаі

Цэнтр Якуба Коласа адкрыўся ў Цяньцзіні

Вялікі кітайскі мудрэц Канфуцый сказаў: «Тры рэчы ніколі не вяртаюцца назад — час, слова, магчымасць. Таму: не губляй часу, выбірай словы, не прапускаяй магчымасці». Праз шмат стагоддзяў класік беларускай літаратуры Якуб Колас сфармуляваў асноўнае памкненне беларускага сялянства пачатку XX стагоддзя — «Прыдбаць свой кут...»,

свая мова стала мовай будучай прафесіі для групы кітайскіх студэнтаў.

Зусім нядаўна, у сярэдзіне мая, у гэтым 15-мільённым горадзе Паднябеснай, у атачэнні незлічоных хмарачосаў, быў праведзены шэраг мерапрыемстваў, ачоленых Пасольствам Беларусі ў Кітаі, закліканых замацаваць тамтэйшую беларускую прысутнасць, пашырыць фармат

Урачыста прайшло адкрыццё Цэнтра Якуба Коласа, дзе з прывітальнымі словамі выступіў Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Рэспублікі Беларусь у Кітаі Пасол Народнай Рэспубліцы Кірыл Руды. Новаствораная беларуская гаспода ў Паднябеснай адразу папоўнілася кніжнымі зборамі, нацыянальна-кніжніцамі і ручнікамі, падараванымі прысутнымі гасцямі з Мінска.

НАВУКОВАЯ ДЫПЛАМАТЫЯ

Усе ўдзельнікі даследчыцкага форуму «Літаратура ў культурнай прасторы Беларусі і Кітая» прадстаўлялі навуковыя, адукацыйныя, культурна-асветніцкія ўстановы абедзвюх краін, якія маюць шматгадовы досвед міжнароднага супрацоўніцтва, на рахунку многіх — не толькі прафесійны абавязак, але і асабісты энтузіязм, сяброўская сімпатыя, прыватная ініцыятыва ўзвядзення мастоў дружбы.

Літаратурнае супрацоўніцтва набывала сваю факталагічнасць і персаніфікаванасць праз згадку кітайскімі калегамі імёнаў Рыгора Барадудзіна, Святланы Алексіевіч, Алеся Карлюкевіча, Алеся Бадака, Леаніда Дранько-Майсюка, Віктара Шніпа, Наталлі Батракавай і інш. Зададзена сфакусаванасць на творчасці Якуба Коласа і яе ўспрымання «здалёк і зблізку» прадвызначыла адмысловую тэматычную канцэнтраванасць, актывізавала сілавое поле народнай дыпламатыі.

Даклады, агучаныя на канферэнцыі (мадэратары: Вольга Шахаб, Ганна Валочка), аргументавана засведчылі плённасць сучаснага міжнароднага супрацоўніцтва, надзённую запатрабаванасць традыцый, фактаў культурных узаемін мінуўшчыны, іх уключанасць у непарыўную гісторыю міжнацыянальнага дыялогу. Так, намеснік дырэктара Цэнтра даследавання Рэспублікі Народнага ўніверсітэта Кітая — Санкт-Пецярбургскага дзяржаўнага ўніверсітэта Ван Сяньюцзя нагадаў пра надзвычай удалую мастацкую работу Заіра Азгура — мармуровую скульптуру

заснавальніка сучаснай кітайскай літаратуры Лу Сіня (1881—1936), амаль равесніка Якуба Коласа, выкананую ў 1953—1954 гадах (захоўваецца ў Траццякоўскай галерыі). На думку замежных мастацтвазнаўцаў, скульптура майстра, які ніколі не бываў у Паднябеснай, атрымалася вельмі жывой, адухоўленай, адпаведнай творчай асобе Лу Сіня, патомка заснавальніка неаканфуцыянства Чжоу Дуні ў 32-м калене. Дырэктар Цэнтра вывучэння Беларусі пры Усходне-Кітайскім педагагічным універсітэце Бэй Вэньлі прысвяціў сваё выступленне адлюстраванню духу часу, асабістай рэцэпцыі культуры Сінявокай, а таксама дзейнасці мінскага музея Якуба Коласа, арыентаванай на замежных наведвальнікаў. Адзначым, што спадар Бэй Вэньлі — ініцыятар стварэння першага ў Кітаі Цэнтра вывучэння Беларусі (2012).

Намеснік дырэктара Інстытута Еўропы Другога Пекінскага ўніверсітэта замежных моў Сюй Чуаньхуа спыніў увагу на шляхах да нацыянальнай ідэнтычнасці ў беларускай літаратуры. Галоўны рэдактар Шылінгоўскага навукова-даследчага інстытута «Эканамічны карыдор Кітая, Манголіі і Расіі» Чжан Пэйюань вяла гаворку пра патрыятычныя традыцыі Якуба Коласа ў паэтычнай творчасці кітайскіх студэнтаў.

Даклад Чжан Яньцзюнь, аспіранткі Усходне-Кітайскага педагагічнага ўніверсітэта, меў назву «Роля Якуба Коласа ў нацыянальнай культурнай ідэнтычнасці сучаснай Беларусі» і быў прысвечаны аналізу студэнцкіх сачыненняў, напісаных пасля працы над «Новай зямлёй» ў перакладзе на рускую мову. Прадстаўнікі беларускай дэлегацыі мелі магчымасць апрабаваць некаторыя прыярытэты тэмы сваіх даследаванняў на кампетэнтнай і зацікаўленай кітайскай аўдыторыі.

Творчасць Якуба Коласа ў сучаснай культурнай прасторы разгледзела дырэктар мінскага музея песняра Зінаіда Камароўская. Выхаваўчы патэнцыял творчай спадчыны класіка, педагагічныя ідэі, мастацкае ўвасабленне нацыянальнага і

агульначалавечага сталі прадметам аналізу дакладаў Уладзіміра Пашкевіча — прарэктара Мінскага дзяржаўнага лінгвістычнага ўніверсітэта Марыі Воінавай-Стрэхі — на чальніка міжнародных сувязяў МДЛУ, Вольгі Зеланко — намесніка дырэктара Нацыянальнага інстытута адукацыі, Ганны Валочкі — галоўнага навуковага супрацоўніка НІА, Ірыны Пасюкевіч — дырэктара ДУА «Гімназія № 23 г. Мінска з беларускай мовай навучання».

«Гастронамічныя густы беларусаў праз прызму коласаўскага тэксту: вопыт вывучэння на занятках рускай мовы як замежнай» — тэма выступлення Таццяны Ігнатовай, дацэнта Інстытута міжнароднага супрацоўніцтва і абмену Хэнаньскага ўніверсітэта навукі і тэхналогій.

Тыпалагічныя асаблівасці вучэбных выданняў Якуба Коласа разгледзеў загодчык кафедры рэдакцыйна-выдавецкіх тэхналогій БДТУ Уладзімір Куліковіч.

Некаторыя прагматычныя аспекты міжнароднага супрацоўніцтва былі закрануты ў дакладах «Літаратурная Беларусь як экскурсійна-турыстычны аб'ект» (Вольга Шахаб, запрошаны прафесар; Касандра Шахаб, студэнтка Цяньцзінскага ўніверсітэта замежных моў), «Папулярызацыя культурнай спадчыны Беларусі сродкамі адукацыйнага турызму» (Ларыса Кныш, дацэнт кафедры беларускай мовы і літаратуры МДЛУ).

Пленарны даклад аўтара гэтых радкоў быў прысвечаны ролі літаратурна-мастацкіх часопісаў, кнігавыдавецкай практыкі Беларусі ва ўмацаванні беларуска-кітайскага культурнага дыялогу XXI стагоддзя.

Рабочымі мовамі канферэнцыі былі кітайская, руская і беларуская, прытым апошняя з названых пачувалася ў Цяньцзіні абсалютна камфортна і нават вяла рэй: у зале прысутнічалі спецыялісты-гуманітарыі, студэнты-беларусісты, гучаў сінхронны пераклад на кітайскую мову.

Мікола ТРУС
Здымак прадстаўлены
Цяньцзінскім універсітэтам
замежных моў

Кіраўніцтва Пасольства Беларусі ў Кітаі і Цяньцзінскага ўніверсітэта замежных моў на ўрачыстым ускладанні кветак да помніка Якубу Коласу.

аўтарскае замілаванне да якога так красамоўна адлюстравана ў хрэстаматыйнай паэме «Новая зямля». Нагоды паяднаць маральна-філасофскі ўніверсум і лакалізаваныя ў часе і прасторы нацыянальныя інтарэсы паспяхова з'яўляюцца і ў наш час.

БЕЛАРУСКАСЦЬ У ЦЯНЬЦЗІНІ

На працягу апошніх некалькіх гадоў у кітайскім горадзе Цяньцзіні сфарміраваўся сталы беларускі культурна-асветніцкі асяродак. Пры Цяньцзінскім універсітэце замежных моў створаны Цэнтр вывучэння Беларусі і беларускай мовы, 18 верасня 2018 года тут быў урачыста адкрыты помнік Якубу Коласу (скульптар Сяргей Гумілеўскі), які ва ўніверсітэцкім гарадку склаў кампанію дагэтуль адзінокаму помніку Канфуцыю. На сцяне аднаго з гістарычных будынкаў красуюцца назвы ўніверсітэта на розных мовах свету (на ўзор Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі), у тым ліку беларускай. Белару-

мжнароднага супрацоўніцтва: фестываль беларускай культуры; адкрыццё Цэнтра Якуба Коласа; навуковая канферэнцыя «Літаратура ў культурнай прасторы Беларусі і Кітая», прысвечаная народнаму паэту Беларусі Якубу Коласу, і іншыя. Насычаную праграму, своеасаблівы культурны марафон адкрыў сумесны канцэрт «Вечар Беларусі і Кітая», на якім вёў рэй, знаёміў вялікую залу з нацыянальнай фальклорнай аўтэнтэкай гурт «Ветах» (мастацкі кіраўнік Вячаслаў Калацэй).

Разам з мерапрыемствамі, разлічанымі на вялікую аўдыторыю, адбылася афіцыйная сустрэча рэктара Цяньцзінскага ўніверсітэта замежных моў, прафесара Чэна Фачуня з беларускай дэлегацыяй выкладчыкаў і навукоўцаў. Ва ўрачыстай атмасферы былі падпісаны дамовы аб супрацоўніцтве паміж названай кітайскай ВНУ і Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеем Якуба Коласа, гімназіяй № 23 г. Мінска (з 2016 года тут дзейнічае Цэнтр кітайскай мовы і літаратуры).

З сябрамі жыць і працаваць

Год Абая ў Садружнасці Незалежных Дзяржаў

2020-ы — год 175-годдзя з дня нараджэння класіка казахскай нацыянальнай літаратуры, асветніка і філосафа Абая Кунабаева.

Дастойны сын казахскага народа, светач Казахстана з'яўляецца менавіта тым гістарычным персанажам, які здольны аб'ядноўваць, кансалідаваць сілы грамадства ў памкненнях да сцвярдзэння ідэалаў справядлівага жыцця, да гуманістычнага развіцця будучыні. Абай — па-за партыямі і палітычнымі поглядамі. Ён як сапраўдны класік, чыя спадчына вытрымала выпрабаванне часам, — для ўсіх!..

Варта нагадаць, што ў нашай краіне двойчы на беларускай мове выходзілі паэтычныя кнігі Абая. Адзін раз — яшчэ ў часы Савецкага Саюза. Другі раз — у суверэнай Беларусі. Істотную дапамогу ў арганізацыі другога выдання, якое пабачыла свет у РВУ «Літаратура і Мастацтва», аказала Пасольства Казахстана ў Рэспубліцы Беларусь. Кансультацыямі дапамог выдому казахскі перакладчык Кайрат Бакберганаў. Перакладчык паэзіі Абая на беларускую мову лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь Мікола Мятліцкі добра вядомы ў Казахстане, з'яўляецца і лаўрэатам прэстыжнай Міжнароднай літаратурнай прэміі «Алаш». Творчасць Абая, матывы яго паэтычных, асветніцкіх перакананняў разглядаліся ў свой час акадэмікам Нацыянальнай акадэміі

наук Беларусі вядомым літаратуразнаўцам Уладзімірам Гніламёдавым. Асоба Абая — і на старонках публікацый казахстанскага даследчыка, кандыдата філалагічных навук Святланы Ананьевай, што неаднойчы выходзілі ў беларускім перыядычным друку. Можна прывесці іншыя прыклады працы над Беларусі не толькі творчасці, але і самога лёсу Абая Кунабаева.

Мне асабіста падаецца, што ва ўмовах будаўніцтва еўразійскай інтэграцыі мэтазгодным для ўмацавання культурных, гуманітарных супольнасцяў на постсавецкай прасторы варта было абвясціць 2020 год у Садружнасці Незалежных Дзяржаў годам вялікага Абая. Такі крок, несумненна, мог бы спрыяць пашырэнню ведаў пра яго творчасць, яго мастацкіх, асветніцкіх, філасофскіх запаветаў. Пра Абая шырэй даведаліся б новыя пакаленні, моладзь, якой разам у дружбе жыць і працаваць, наследваць гістарычны досвед папярэднікаў.

Што датычыць Беларусі, то ў нашай краіне праводзіцца шмат цікавых, адметных мерапрыемстваў рознага кшталту, якія дазваляюць паказаць розныя краіны, розныя народы Садружнасці ў фармаце гуманітарнай дзейнасці. Ужо можна дакладна гаварыць пра тое, што проста выдатнымі творчымі пляцоўкамі, якія аб'ядноўваюць інтарэсы міжнароднага характара, з'яўляюцца і Нацыянальная бібліятэка Беларусі, і

Прэзідэнцкая бібліятэка Рэспублікі Беларусь, ды нават абласныя бібліятэкі краіны, а яшчэ і Дом дружбы ў беларускай сталіцы па вуліцы Захарова і многія ўніверсітэты і іншыя культурна-асветніцкія і навуковыя ўстановы.

У Год Абая маглі б з'явіцца і новыя пераклады яго твораў — ці то ў перыядычным друку, газетах і часопісах, ці то асобным кніжным выданнем. У сталіцы Беларусі ёсць агульнаадукацыйная школа, якая носіць імя Мухтара Аўэзава. Несумненна, вучні і настаўнікі гэтай установы актыўна спрычыняцца да арганізацыі розных імпрэз у гонар Абая. Можна быць, школа стане заснавальнікам рэспубліканскага конкурсу сачыненняў, прысвечаных Абая. Чаму б і не? Чаму б нашаму акадэмічнаму цэнтру літаратуразнаўства — Інстытуту імя Янкі Купалы не правесці ў 2020 годзе і навукова-практычную канферэнцыю, прысвечаную не толькі Абая, але і гісторыі беларуска-казахскіх літаратурных сувязяў?..

Многія ініцыятывы маглі б узнікнуць і ў іншых краінах. А падсумаваннем Года Абая ў СНД, несумненна, сталі б урачыстасці непасрэдна ў самім Казахстане. Паверце, гасцей казахі любяць, паважаюць, умеюць дастойна прымаць.

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ

Пісьменніца Наталля БАТРАКОВА:

«Кожная гераіня маіх кніг валодае маімі рысамі»

«Склад пусты!» «Першы тыраж пайшоў» «Будзем дадрукоўваць» — такія паведамленні з'явіліся праз адзінаццаць дзён пасля пачатку продажаў новай кнігі Наталлі Батраковай «Бясконцасць любові, бясконцасць смутку» на старонцы аўтаркі і яе выдаўца ў Facebook. Першапачатковы наклад 4 тысячы разышоўся. Нядрэнна — падкрэслаць маркетологі. Выдатна — зазначаць кнігавыдаўцы.

Але за гэтымі «нядрэнна» і «выдатна» — амаль 13,5 года стараннай працы пісьменніцы, якая, дарэчы, пісьменніцай сябе адпачатку называць саромелася. Працы найперш з кнігай, словам, гутарак з чытачамі. Пра «жаночкасць» прозы, літаратурную тусоўку і важнасць для аўтара быць цікаўным да ўсіх праяваў жыцця — наша гутарка з Наталляй БАТРАКОВАЙ.

— Ужо неаднойчы адзначалася, што вашы чытачы досыць доўга чакаюць новых твораў. Чаму так атрымліваецца, што пішаце кнігі працягла час?

— Справа ў тым, што я пішу вялікія, тоўстыя раманы, гэта больш як 500 старонак дробным шрыфтам. А кожная наступная кніга пішацца ўсё даўжэй, бо ўвесь час адбываецца пошук матэрыялу, пошук новых гісторый, сюжэтных хвадоў. Не хочацца паўтарацца. Адзінае, што застаецца нязменным у маіх раманах, — месца дзеяння, горад Мінск.

— Адмыслова робіце, каб чытачы пазнавалі мясціны, вуліцы, дзе жывуць і дзейнічаюць героі?

— Сама я маю любімыя месцы горада. Напрыклад, паўсюль прысутнічае парк Горкага. Я нарадзілася не ў Мінску, але пакуль дзеці былі маленькія, шмат часу праводзіла тут. Жыццё не стаіць на месцы, і праз розныя падзеі асабістага жыцця розныя мясціны становяцца знакавымі, таму і любімымі. Гаворка не толькі пра Мінск. У кожнай кнізе ёсць згадка тых ці іншых месцаў Беларусі. Напрыклад, Ашмяны, Астравец, Слуцк. Безумоўна, гэта таксама набліжае мяне да чытача, я ж ствараю гарадскія раманы. Жыву ў горадзе і пішу пра жыццё жанчыны ў ім.

— Як нараджаюцца вашы героі? Флабер казаў: «Мадам Бавары — гэта я». Ці можна так жа сказаць пра вас?

— Калі працуеш над стварэннем вобразаў, натуральна, пачынаеш жыць у «скуры» кожнага з герояў. Нават мужчынскі вобраз, для якога мушу прыдумаць адметную манеру размовы, характар, каб з любой старонкі кнігі можна было здагадацца, хто ў гэты момант галоўная дзейная асоба. Безумоўна, у кожнай з гераінь ва ўсіх кнігах ёсць нейкія рысы ад мяне. Інакш і быць не можа, я сапраўды жыву іх жыццямі. Героі прыдуманя, але яны на мяне вельмі моцна ўплываюць. У тым ліку і на паводзіны. Напрыклад, калі мая гераіня закахалася, я таксама адчуваю сябе закаханай.

— Магчыма, па гэтай прычыне падзеі, што апісваецца ў кнігах, вас «даганяюць» і ў жыцці?

— Ёсць такія містычныя феномены. Калі раней чытала пра нешта падобнае, то не да канца верыла, што такое сапраўды можа быць. Але зараз, калі часам са мной адбываецца пэўная гісторыя і я разумею, што раней яе ўжо апісала ў кнізе, то пачынаю міжволі задумвацца. Магчыма, гэта звязана з тым, што, працуючы над раманами, кожны пісьменнік аддае шмат уласнай энергіі, я ж павінна даваць людзям надзею, нешта светлае і добрае. Але разам з тым немагчыма абмысціць негатывыя моманты, яны таксама здараюцца. Але апошнім часам сітуацыя з адмоў-

ным кантэкстам стараюся мадэліраваць вельмі асцярожна. Многае бяру са свайго досведу, часам — з расказаў чытачоў, але гэта ўсё ўжо пражыты і перажыты негатывы досвед. Таму і ў будучыні ён нястрашны.

— Вы часта адзначаеце, што многае, што апісваецца ў кнігах, стараецца адчуць на ўласным досведзе. Нават на аперацыі некалькі прысутнічалі, каб потым апісаць яе ў раманах. Якія самыя незвычайныя ўчынкi даводзілася рабіць, каб расказаць пра іх?

— Я вельмі цікаўны чалавек, мне ўсё цікава. Калі заканчваю кнігу і шукаю сюжэт для наступнай, у той момант яшчэ не ведаю, чым будзе займацца мой новы герой. Тады пачынаю цікавіцца ўсім навокал, нават не ведаючы, што спатрэбіцца ў працы. Напрыклад, некалькі разоў на курсы стральбы, назірала за кампаніямі паляўнічых. Разам з тым разумела, што ніколі не змагу забіць жывую істоту. Пошук новага — пастаянны працэс, не магу сказаць, што нейкае адкрыццё было незвычайнае. Для пісьменніка карысна: чым больш ты ведаеш, умееш, тым лягчэй надаваць гэтыя якасці сваім героям. Сама я вельмі люблю збіраць грыбы, таму ў выніку гэтую любоў да лесу і грыбніцкую захопленасць у новай кнізе перадала сваім героям. У лесе ж таксама адбываецца шмат цікавага.

— Як з тэхнічнага аспекту выглядае працэс напісання кнігі? Распрацоўваецца «картка» на кожнага героя ці маеце свае метадыкі?

— Каб пісаць тоўстыя кнігі прозы, трэба мець велізарнае цяпленне. Вялікі раман пішацца некалькі гадоў, ты з ім

жывеш, падаецца, што адно паўшар'е мозга цалкам занятае менавіта жыццямі герояў. Складана, калі праз жыццёвыя і сямейныя абставіны не атрымліваецца засяродзіцца на працы, усё ж у пісьменніка павінна быць нейкае ўласнае месца, дзе можна застацца сам-насам з тэкстам. Акрамя цяпленасці, важна таксама мець і разуменне таго, які твой чытач, хто ён і што яму будзе цікава. Я не кажу яшчэ і аб працы па шліфоўцы тэксту. Кніга павінна быць настолькі дасканалай, каб чытач адкрыў першую старонку і «выйшаў» з рамана толькі на апошнім. Натуральна, з яркімі светлымі эмоцыямі, якія застаюцца. Таму мне вельмі добра памяцца

кніг, арыентаваных на жаночую аўдыторыю. Крыўдна атрымліваць такі «цэтлік»?

— Спачатку было крыўдна. Казалі, што пішу любоўныя, жаночыя, нейкімі яшчэ эпітэтамі называлі мае кнігі. Я ж стараюся пісаць і пра жыццё мужчын, і мае галоўныя героі мужчыны. Мае кнігі мужчыны таксама чытаюць, праўда, не ўсе ў гэтым прызнаюцца (*Смяецца*). У пэўны момант проста супакоілася і вырашыла: можа, і ёсць у гэтай апырёрнай «жаночасці» маіх раманаў праўда, бо якую падзею ні апісвала б, заўсёды буду ўспрымаць яе праз прызму сваёй жаночай свядомасці. Я ж жанчына і гэтым ганаруся. Гэта не прыніжае, бо за мной ужо чытацкая армія, а чытачы дакладна ведаюць, якая літаратура ім патрэбна. Значыць, і мае кнігі маюць права на жыццё. Але самую цікавую характарыстыку некалі прачытала ў адным аўстрыйскім часопісе, дзе мае кнігі назвалі «сучаснымі вытворчымі раманамі». Тлумачэнне тут простае: усе героі працуюць, і паміж імі шмат працоўных стасункаў.

— Наколькі важную ролю адыгрывае рэклама кожнай кнігі? Новы раман можа самастойна «жыць» і прадавацца ці яго абавязкова варта падтрымліваць прэзентацыямі, аўтограф-сесіямі?

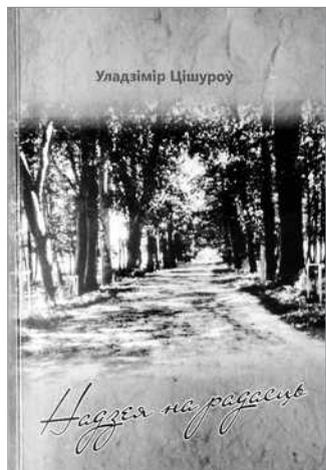
— Заўсёды вельмі складана пачынаць. Калі я пачынала пісаць, у мяне паверылі выдаўцы, я некалькі «ускочыла» ў кантэкст, заняла на той час вольную нішу сучаснага гарадскога рамана. У прамоцыю першай маёй кнігі не ўкладаліся ніякія грошы. Гэта сёння на кожным кроку патрэбны маркетологі, рэклама. Часткова, сапраўды, так і павінна быць. Але што датычыцца літаратуры, то варта задаць пытанне: ці патрэбная кніга будзе праз паўгода-год, калі скончыцца маркетынгавая кампанія? Магчыма, пра яе ўсе забудуцца. А можа, перададуць з рук у рукі і яна будзе карыстацца попытам у бібліятэках. Магу прывесці многа прыкладаў, калі аўтар проста «выстрэльваў» са сваёй дэбютнай кнігай, а пра наступную ніхто і не чуў. Такімі ярка-штучнымі стартамі напаўняюцца букіністычныя крамы. Пра сваю творчасць магу сказаць так: першая кніга, што выйшла зусім без рэкламы, і зараз, ужо больш як праз 17 гадоў перавыдаецца, чытаецца, і кола прыхільнікаў становіцца шырэйшым. Сёння мае кнігі проста чакаюць. Хапае адной чуткі, што хутка будзе, — вось і ўся рэклама.

— Нельга назваць Вас кампанейскім аўтарам. Вас не сустраць на прэзентацыях, імпрэзах калег. Адмыслова пазбягаеце пісьменніцкіх тусовак, дзе ўсе адзін аднаго ведаюць, вітаюцца і міла ўсміхаюцца?

— Дзіўна бывае, калі на фестывалі, напрыклад, у Маскву запрашаюць дэлегацыю ад Беларусі і мяне — асобна (*Смяецца*). Так, я адзіночка. Мне камфортней і працаваць, і існаваць адной, але ніколі не прапускаю прэзентацыі новых кніг сваёй сяброў. У той жа час мне не падабаюцца тусоўкі з налётам: тут патрэбна быць праз розныя прычыны. Напэўна, я ўжо ў такім узросце, што магу сабе дазволіць выбіраць менавіта тое, што патрэбна і хочацца мне. Чытаю, што мне падабаецца, ужо некалькі гадоў не чытаю каментары пад артыкуламі пра сябе. Там жа заўсёды знойдзецца нехта з пытаннем «А гэта хто?». Нельга дагадзіць, спадабацца ўсім.

Марына ВЕСЯЛУХА

У пошуках гармоніі

*Між Ладам тваім і
маім Хаосам...*
М. Купрэў

Вельмі часта праявіліся ўнутраны свет творцы насычаецца ўзнёслай лірычнасцю, пакрысе выбудоўваецца вобразна-лексічная сістэма, з якой пазней (пры наяўнасці неадольнага поцягу да пісання і працалюбства) і «вылупляецца» праявіліся са сваім адметным стылем. Вершаскладанне навучае літаратара больш уважліва ставіцца да слова: там, дзе трэба, — быць ашчадным, а дзе — і шчодрым.

Але здараецца і наадварот. Спачатку «цвярозая проза», затым — «хмяльны верш». Шляхі літаратарскія невытлумачальныя, бо непрадказальныя яны і ў самага галоўнага Аўтара, чые лаўры не даюць спакойна спачываць пісьменнікам ад пачатку гісторыі, прымушаючы ствараць усё новае і новае сусветы. Што ж, рэчаіснасць наша якраз дае падставы хаця б ва ўяўным свеце паспрабаваць дасягнуць гармоніі і парадку...

Уладзімір Цішуроў — з той кагорты творцаў, якія, валодаючы выразным літаратарскім пакліканнем, спачатку доўгі час займаліся іншымі, далёкімі ад прыгожага пісьменства, справамі. Займеўшы педагогічную адукацыю ў Магілёве, ён настаўнічаў, пасля працаваў аўтаслесарам, лесарубам, культработнікам, аўтарам-выканаўцам, прадпрымальнікам... Дэбютны зборнік апавяданняў «Першая струна» ён выдаў, ужо размяняўшы пяты дзесятак, у 1996 годзе ў «Бібліятэчы часописа "Малодосць"». На першы погляд, традыцыйная вясковая проза з яе нязменнай тэматыкай: сялянскі побыт, няпростыя людскія лёсы... Але было ў гэтых аповедах нешта няўлоўна-адметнае, што вылучала Уладзіміра Цішуроў сярод сучаснікаў-літаратараў. Напрыклад, навала «Залацістае бярвенне», якой адкрываўся зборнік, акрамя знешняй немудрагелістай сюжэтай лініі, з самага пачатку несла магічна-рэалістычны падтэкст: галоўным героем там, як ні дзіўна, аказалася не вясковае настаўніца, не яе муж-тыран, зладзеяваты цыган-паўкроўка, а менавіта яно — бярвенно, закладзенае ў зруб хаты.

«Няма звароту бярвену да сваіх каранёў, да сваіх галін, іголак, да свайго салодкага паху малодасці...» — сцвярджалася на пачатку твора. А цяпер на хвілінку ўявіце: цытата належыць не Уладзіміру Цішуроў, а, скажам... Алесю Разанаву. Чым не зачын для аднаго з версэтаў маэстра?

Так, мова паэзіі ўніверсальная, няважна, дзе яна ўжыта: у санеце ці ў апавяданні. Сведчаннем гэтаму — выдання Цішуровым кнігі вершаў «Бярозавы шлях», «Выслухай вецер», «Ганарар», «Маўчана». І апошняя па часе — мінулагадня «Надзея на радасць», што пабачыла свет у «Смаленскай гарадской друкарні».

Варта адразу адзначыць, што Цішуроў — паэт выключна прыродны, прычым не толькі ў станоўчым сэнсе гэтага слова. Каб крыху патлумачыць сваю думку, прывяду цытату Л. Галубовіча з рэцэнзіі на адну з ягоных кніг: «...не адмаўляючы відавочнага, а менавіта, натуральнасці У. Цішуроўа як паэта, адзначым яго ўнутраную абдзеленасць глыбокім досведам літаратурнага майстэрства». Гучыць крыху крыўдна, ці не так? Але гэтакімі словамі не кідаюцца без дай прычыны. Безумоўна, ЛеГал казаў так з разлікам на маральную сталасць і творчую ўраўнаважанасць, да якіх кожны адэкватны творца раней ці пазней павінен прыйсці. І сапраўды: лепш мець унутранага крытыка, чым крытыка знешняга, які часцей за ўсё не такі літасцівы ці шчыры...

Дзівакаватыя, знешне надзвычай простыя (вельмі часта — роўнакладовыя, сілабныя строфы з сумежнай рыфмай) вершы У. Цішуроўа, тым не менш, прывабліваюць непасрэднасцю, ад іх патыхае чымсьці стыхіным, неўпарадкаваным хаатычным:

*А ці знае хто ў хадзе,
Куды шлях яго прывядзе?
Можна мчаць да гаёў кіпарысаў,
Можна быць закаханым нарцысам...
(«Памяці паэта Анатоля Сыса»)*

Але не ўсё так проста: здараецца, праз радкі, настраёва і па пубодове набліжаныя ці то да народных спеваў, ці то да рэчытатывых галашэнняў, прабіваюцца настолькі відавочныя класічныя архетыпы, што гэта дазваляе засумнявацца: а ці не прыкідваецца У. Цішуроў, ці не хавае за шырмай наўмыснай спрощанасці глыбокае веданне сусветнай літаратуры:

*А над лёсам,
а над плёсам,
чорны воран пралятаў,*

у цёмны лес сябе хаваў...

[.....]

*Воран, воран, кім ты створан?
адкажы, чаму так чоран?...*

Сустрэкаюцца ў гэтым зборніку і арыгінальныя, адметныя вобразы: «Аблачына — як вывернутая аўчына», «І сон мой трывожным прыбоем/прыбіўся на бераг любові», «Спатканні перайшлі ў спатыканні»...

Але асноўныя лейтматывы паэтычнай кнігі Уладзіміра Цішуроўа — гэта адзінота і спадзяванне на яе пераадоленне. Як ён сам прызнаецца:

*Дваццаць адзін год
капаю адзін агарод,
побач са мной —
толькі кот.*

Значная колькасць вершаў прысвечана блізім, сябрам, знаёмым, рэальным або ўяўным каханым. Не абдзелены ўвагай і калегі па пры: цэлы раздзел пад назвай «Рэтра-партрэты» — пра іх. Сярод герояў з'эдлівых, дзе іранічных, а дзе і злосна-куслівых першаваных філілік Цішуроўа — Р. Баравікова, У. Саламаха, Г. Далідовіч, А. Масарэнка, В. Шніп, А. Пісарык, К. Камейша. Ці варта паэту выносіць свае прафесійныя крыўды на свет белы? Ці для гэтага існуе паэзія?

Узрадавала, што напрыканцы змешчаны вершы для малельных, аб'яднаных агульнай назвай «Светлячок і Маладзічок». Бадай, гэта адзіная частка кнігі, здольная выклікаць роўныя эмоцыі. Як дзіцячы паэт, Цішуроў, на мой погляд, раскрыўся тут найбольш:

*Скача дождж
Басанож
па асфальце, па дарожцы
на сваіх празрыстых ножках!*

На жаль, кніга не зазнала ні сур'ёзнай карэктарскай, ні нават якой-кольвек стылістычнай праўкі. Наклад — усяго 100 асобнікаў, верагодна, аўтар сам збіраў грошы на выданне, таму, хутчэй за ўсё, сродкаў проста не хапіла на дадатковую апрацоўку тэкстаў.

Зрэшты, прастора кожнага паэта — гэта заўсёды terra incognita, дзе чытач — усяго толькі запрошаны госьць, які вымушаны асцярожна ступаць па сцэжках, пракладзеных аўтарам, штохвілінна рызыкуючы збочыць і надойга заблукаць у нетрах.

Янка ЛАЙКОЎ

Сібір... Монамур

Чалавек ва ўсе часы імкнуўся і імкнецца да волі і зямлі, менавіта да сваёй зямлі, каб ніхто не перашкаджаў яму яе апрацоўваць і жыць на ёй. Якраз пра гэта і казаў Якуб Колас у паэме «Новая зямля» вуснамі галоўнага героя твора Міхала. Тэма зямлі і волі набыла статус ці не самай галоўнай у айчынных пісьменнікаў, бо беларусы яшчэ з векапомных часоў гатовы былі аж на край свету махнуць, каб «прыдбаць свой кут і з панскіх выпутацця пуг». Напрыклад, у Амерыку ці ў Сібір. Самахоццю.

Раман Віталь Кірпічэнкі «Па долю» («Беларуская энцыклапедыя імя Петруся Броўкі», 2018) прысвечаны якраз тэме такога перасялення — даволі новай. Думаю, яна будзе цікава чытачу і ў гістарычным, і ў побытавым ракурсе.

Даследаванні сучасных гісторыкаў даюць усе падставы меркаваць, што продкі сучасных беларусаў таксама бралі актыўны ўдзел яшчэ ў самых ранніх этапах асваення Сібіры. У гістарычных даследаваннях, якія абаяраюцца на аналізі летапісных крыніц, існуе некалькі гіпотэз аб тым, што ў складзе атрада Ермака былі выхадцы з беларускіх зямель, якія называліся «Літвой». У другой палове XVI і XVII стагоддзяў паміж Рэччу Паспалітай і Маскоўскай дзяржавай неаднаразова ўзніклі ўзброеныя канфлікты. Палонную «Літву» нярэдка адпраўлялі ў Сібір у якасці служылых людзей, таму сярод першапраходцаў і будаўнікоў першых сібірскіх гарадоў была вялікая колькасць продкаў сучасных беларусаў. У XVII і XVIII стагоддзях былі вядомыя выпадкі добраахвотнага перасялення жыхароў Рэчы Паспалітай на тэрыторыю Сібіры з-за непапулярнай палітыкі прыгнёту праваслаўя, неўраджаю і голаду. Многія «літвіны», якія трапілі ў Сібір, складалі найбольш адукаваную праслойку яе

насельніцтва. Значная іх частка на радзіме належала да саслоўя служылай шляхты. Дзякуючы гэтаму яны бралі актыўны ўдзел у грамадскім жыцці першых сібірскіх гарадоў і астрогаў, выконвалі адказныя дзяржаўныя даручэнні.

Новая шматлікая хваля ссыльных беларусаў трапіла ў Сібір пасля польскага паўстання 1863—1864 гг., сярод іх былі і тыя, хто актыўна падтрымаў мяцежны дзеянні Кастуся Каліноўскага.

Але найбольш масавы характар перасялення беларусаў у Сібір атрымалі ў другой палове XIX — пачатку XX стагоддзя, што было вынікам аграрных рэформаў. Былі таксама і стыхічныя перасяленні беларускіх сялян, звязаныя з малазямеллем. Падчас правядзення сталыпінскай аграрнай рэформы, калі сяляне атрымалі права выхадца з суполак і продажу сваіх надзелаў, гэтай магчымасцю скарысталася і перасялілася з беларускіх губерняў у Сібір больш чым 335 тысяч чалавек, па іншых звестках — каля мільёна.

Віталь Кірпічэнка пачынае апавяданне «Па долю» якраз з 1909 года, калі сяляне Магілёўскай губерні, стомленыя ад прыгнёту, малазямелля, неўраджанайсці і падаткаў, рашаюцца на пошукі лепшай долі ў Сібіры, дзе Сталыпін абяцае кожнаму мужчыну столькі зямлі, колькі той зможа апрацаваць, і вызваляе ад падаткаў на першыя тры гады, да таго ж дае «пад'ёмныя» на абжыццё і адаптацыю. І не падманвае (бадай, гэта адзіны выпадак у жыцці сяляніна, калі тагачасная дзяржава да яго паставіліся так адказна).

На прыкладзе сям'і Яўхіма Краўчанкі і яго аднавяскоўцаў аўтар малюе разгорнутае палатно асваення Сібіры, выжывання і любові да суроўага краю, які замяняе сабой страчаную назаўжды радзіму... Пісьменнік праводзіць герояў

праз усе гістарычныя падзеі і крываваыя жорны войн і несправядлівасці аж да 1954 года.

Як карэнныя жыхары-чалдоны, так і прыродныя з'явы сустракаюць беларусаў няветліва. Хоць навокал лета і ўдзень гарачыня, з надыходам прыцемак і ночы валадарыць холад, лужыны пакрываюцца даволі тоўстай скарынкай лёду, і, як саранча, з агрэсіяй галодных сабак нападаюць вялізныя камары, чые ўкусы балючыя і небяспечныя для здароўя. Аднак свежае чыстае паветра, як гаючыя ручаі, кедравае назменная зеляніна, ягады, грыбы, раздолле для паляўнічых... У сядзібах, якія ўзводзяцца гуртам, падлога з дрэва, а не земляная... І ніякіх наглядчыкаў, самі сабе гаспадары!

Здаецца, жыві ды радуся!.. Аднак... Чалавецтва, пэўна, ва ўсе часы стае нудотна, калі навокал пануе ціша і лагода. І пісьменнік адлюстравваў у творы гэтую псіхалагічную немагчымасць таго «спакойнага жыцця»: як пачварныя д'яблы з пекла, прыходзяць войны і рэвалюцыі...

Абодва сыны Яўхіма Краўчанкі апынаюцца на франтах Першай сусветнай вайны. Адзін вяртаецца дамоў атручаны газай, другі — з пакалечанай нагой. Але вяртаюцца, што немалаважна, бо вайна косіць людзей як траву, не разбіраючы. Аўтар асуджае тых, хто сее смерць і знішчэнне, разлічваючы на вынішчэнне цэлых нацый, губячы мільёны чужых жыццяў. Але справядлівасці няма, яе не існуе ў прыродзе, — нібы між радкоў прачытваецца ў раманах.

Цікавае выклікае і адлюстраванне фактычных рэалій: пасля вайны ўзнікла безліч бандыцкіх банд, асабліва шмат іх было ў Сібіры. У атрад па барацьбе з бандытызмам уцякае з дому непаўна-

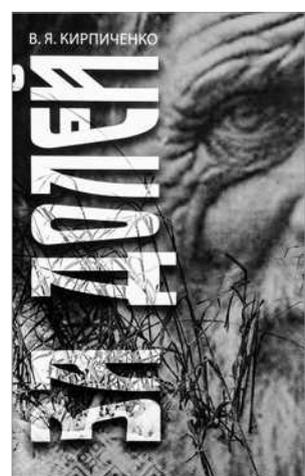
летні ўнук Яўхіма, сын старэйшага сына, неўзабаве нават становіцца камандзірам. Малодшы сын Яўхіма трагічна гіне ад выпадковага самастрэлу ў лесе...

Не менш ярка, эпічна-панарамна аўтар паказвае і наступныя, 1930-я гады: калектывізацыя, рэпрэсіі, даносы... Беларусы, якія прыехалі на поўнач, узводзяць паклёпы адно на аднаго, абвінавачваюць, нагаворваюць, асабліва тыя, хто ленаваўся і нічога не нажыў. Арыштаваным у Сібіры шанцуе меней, чым арыштаваным недзе ў іншай мясцовасці, бо іх няма куды высылаць, таму адразу расстрэльваюць. Эпоха дэградацыі чалавека і жывельнага страху за ўласнае жыццё апісана ў творы пераканаўча — адчуваецца дух, увесь адчай тагачасных людзей.

А потым зноў вайна. І ўжо ўнукі Яўхіма пляжаць, хто танкам, хто гарматай, франты Другой сусветнай. Усе характары ў творы тыповыя, з жыцця, рамана можна назваць псіхалагічным летапісам. Пасля вайны ўнукі Яўхіма будуць уздымаць разбураную гаспадарку і будаваць новае грамадства, з павагай і любоўю да чалавека.

Раман «Па долю» — гэта гімн чалавеку, яго подзвігу і здольнасці заставацца чалавекам пры любых абставінах, нягледзячы на буры і завеі часу. Гэта творчая ўдача аўтара, і чытача яна не расчаруе.

Мікола АДАМ

Пра час і чалавека

На гэты аб'ёмны, блізу 1100 старонак, том увагу звярнулі ўжо многія. Хоць, нават праўдзівей сказаць, не на сам аб'ём (сёння «тоўстымі» кнігамі мала каго здзівіш), а на тое, што напісана на ягонай вокладцы: «Сяргей Давідовіч. 100 паэм».

Сяргей Фёдаравіч, вядома, і дагэтуль здзіўляў творчай апантанасцю і няўрымслівацю. Даўно знакаміты як паэт. Паспяхова засведчыў пра сябе як празаік. Плённа піша для дзяцей. А яшчэ — гумарыст, сатырык, сцэнарыст. Вядомы і як мастак, творы якога папулярныя за мяжой. Дарэчы, кнігу «100 паэм» праілюстраваная сам, як і яшчэ дзесяць, што склалі Збор ягоных твораў. Да ўсяго выканаў і мастацкае афармленне гэтай серыі.

Піша не толькі вершы. Паспяхова выступае ў жанры паэмы. Але, пакуль не ўзяў у рукі гэты том, і не здагадваўся, што на мастацкім рахунку С. Давідовіча ўжо ажно сто такіх твораў! Аднак чым далей чытаў кнігу, тым больш пераконваўся, што прадстаўленыя ў ёй шмат якія творы мне добра знаёмыя. Упэўніўся і ў тым, што абжываць гэты няпросты, але пастаянна запатрабаваны жанр Сяргей Фёдаравіч пачаў яшчэ ў канцы 80-х гадоў мінулага стагоддзя: у ягоных зборніках поруч з іншымі творамі змяшчаліся і паэмы. Іншая рэч, што, знаёмячыся з імі, падлікам займацца не хацелася. Тое, пра што расказваў аўтар, уражвала, захапляла. Заставалася толькі радавацца свежасці паэтычнага радка, вобразнай насычанасці, што не прыдуманна, а з'яўляецца сведчаннем назральнасці, а таксама ўменнем усё перадаць на паперы так, нібыта гэта паўстае перад табой увачавідкі.

Аб майстэрстве С. Давідовіча сведчыць, канешне ж, і той факт, што ён аднолькава ўпэўнена адчувае сябе як у сюжэтных паэмах, так і ў спавядальных, калі на першы план выступаюць аўтарскія развагі і абагульненні. Аднак і ў першым, і ў другім выпадках свет лірычных герояў багаты і шматгранны. Яны ўзяты з самога жыцця. Адны прывабліваюць маральнай чысцінёй і актыўнасцю грамадзянскай пазіцыі. Іншыя паўстаюць як бы антыподамі ім. Ды ўсё адно яны «не адштурхоўваюць» ад сябе: жыццё такое, што пэўныя паводзіны чалавека, яго лёс немагчыма «прычасаць» пад адзін грабянец. Задача паэта — паставіцца да ўсяго як мага больш аб'ектыўна.

Знаёмячыся са «100 паэмамі», усё гэта нанава пераасэнсуюваеш. Уваходзіш у свет, у нечым ужо знаёмы табе па ранейшых публікацыях, але адначасова ў чымсьці і новы. Яшчэ больш увага да таго, што раней не чытаў, бо не ўсе паэмы публікаваліся, ды і некаторыя з іх напісаны нядаўна. Аднак храналагічны, па часе напісання твораў, прынцып у кнізе не вытрыманы. Дый у гэтым, бадай, не было неабходнасці. Як мне здаецца, С. Давідовіч свядома выбраў для сябе іншы прынцып, які пасля закрыцця апошняй старонкі тома ўспрымаецца куды больш перспектыўна. Выбранае з напісанага, што складаецца з паэм, — гэта і выбранае з жыцця. Як і самога лірычнага героя, так у пэўнай ступені і з жыцця пісу людзей, у нечым блізкіх яму. А яшчэ — няхай такое меркаванне не падасца дзіўным — гэта і як бы выбранае з жыцця ўсёй краіны. І той неабсяжнай, што некалі была роднай старэйшаму пакаленню, і цяперашняй.

Дарэчы, у паэме «Люстэрка лёсу», прысвечанай С. Давідовічам светлай памяці сваіх бацькоў, таксама гучыць тэма Беларусі. Раскрываецца праз лёс адной сям'і і блізкіх ёй людзей, праз малую радзіму, з якой і пачынаецца вялікая. Эпічны размах твора дазваляе паэту ўдала суаднесці розныя часавыя пласты, а праз іх засяродзіцца на лёсавызначальных момантах у жыцці народа.

Гэта і аповед С. Давідовіча пра сваю родную вёску Карпілаўку. Пра тую самую, што звязана і з лёсам вядомага беларускага пісьменніка Ядвігіна Ш. Дарэчы, да аблічча Ядвігіна Ш. ён звяртаецца і ў некаторых іншых сваіх творах. Што да паэмы «Люстэрка лёсу», гэта сапраўды свайго роду люстэрка. Такое, у якім, як у шырокай панараме, паўстаюць радасці і беды, што ў розны час не мінулі і Карпілаўку. На жаль, бедаў часам было болей, чым радасці. Ды землякі С. Давідовіча, як і ўвесь беларускі народ, выстаялі. І ў Вялікую Айчынную вайну, і ў іншы віхурны час, хай сабе і не звязаны з ваеннымі нягодамі. Гэтым болей за Бацькаўшчыну прасякнуты паэмы «Хатыні вечныя званы», «Курапаты», «Малая Радзіма» і іншыя.

Аднак найперш любоў да малой радзімы. Нават тады, калі аўтарскія развагі і не надта радасныя («Зона»), абавязкова знаходзіцца месца найбольш заветнаму. Прамаўляецца тое, ад чаго становіцца больш спакойна на душы. Пачатак паэмы — тая шчырасць, якую чалавек сумленны і адкрыты праносіць у сэрцы праз усё жыццё. Пры першай жа нагодзе прамаўляе яго ўголас, таму што без гэтай любові, без гэтага замілавання для яго і жыццё не жыццё:

*Лагойшчына! Зямля маіх бацькоў!
Тут і майго жыцця бруіць крыніца.
Тут першы крок і першая любоў —
Якая ўсё жыццё хвалюе, сніцца.*

*Любоў да белай, снежнай цішыні,
Да пахаў веснавых, птушыных*

*спеваў,
Да лецеўка, пашчоты-цішыні,
Да восеньскіх, у сум адзетых дрэваў.*

*Прыду сюды — і адначне душа,
Я тут не госьць, я тут невыпадкова:
Тут жыў Купала і Ядвігін Ш.,
І тата з мамай. Тут гучыць іх мова.*

Адна з паэм так і называецца «Цішыня»: «Пасля стрэсаў нервашкідных, // Пасля грукатнага дня, // Як паветра, неабходна // Лекавая цішыня». Такую лекавую цішыню, за спакоенасць даюць і паэмы С. Давідовіча, у якіх моцныя лірычныя матывы. Жыццерадаснасцю, аптымізмам вызначаюцца і творы, у якіх шмат гумару. У С. Давідовіча ён не зславіўся, а тонкі, дасціпны. Па-сапраўднаму народны. Беларусы і пасмяяцца ўмеюць, і пакпіць з каго-небудзь, але зласлівыя бываюць рэдка. Сатыра аўтара «100 паэм» пры ўсёй сваёй выкрывальнасці (а якая без гэтага сатыра!) зусім не крыўдлівая.

Завяршае кнігу паэма «Марыя» — адна з тых, што напісаны С. Давідовічам апошнім часам. Зусім нядаўна, у 2018 годзе. Хоць, бадай, нельга сказаць, што стваралася яна за адзін прысест. Не ў тым гэнсе, што з цяжкасцю пісалася — глыбокае асэнсаванне патрабаваў сам матэрыял. Расказаць пра народную артыстку Беларусі Марыю Захарэвіч, якой прысвечана паэма, так, каб паўстаў аб'ёмны партрэт гэтай цудоўнай актрысы, аднаго таленту мала. Неабходна пранікненне ў вобраз, калі, здавалася б, са знешне непрыкметных штрыхоў вымалёўваецца партрэт той, хто з'яўляецца гонарам нацыі. С. Давідовіч падводзіць да высновы, з

якой нельга не пагадзіцца: «вось так на Мядзельскай зямліцы // Расла дачка ўсёе з я м л і». Гэта пры тым, што ў творы гэтаргальная дзейнасць М. Захарэвіч, па сутнасці, абызена. Не згадваецца ніводная роля, сыграная ёю. Але, прачытаўшы твор, упэўніваешся, што ў гэтым не было неабходнасці. Паэтавы развагі — роздумна-спавядальныя, засяроджана-сцішаныя, пранікліва-ўлюбёныя — падрыхтоўвалі да таго, што раскавана ўжо дастаткова, каб упэўніцца, як беларусам пашанцавала, — для любога народа гонар такія людзі, як М. Захарэвіч.

Падобным шляхам — ад малага да вялікага, ад простага да складанага, ад чагосьці ў нечым прыватнага да таго, што сведчыць на карысць унікальнасці лёсаў, падзей, з'яў, выпадкаў, якія закранаюцца ў паэмах, — С. Давідовіч крочыць з зайздросным пастаянствам, вымалёўваючы ўласную карціну светаўспрымання і бачання чалавека ў свеце. Аб чым бы ён ні пісаў, — аб маленстве ды юнацтве; аб катаклізмах у маштабах планеты ці перыпетых людскога лёсу; аб каханні альбо роспачы — ён піша пра сам час і месца чалавека ў гэтым часе.

Прамоўленае С. Давідовічам у пачатку кнігі — гэта і свайго роду эпіграф да яе, але адначасова і споведзь лірычнага героя, якой нельга не верыць:

*І ў радках, і між іх,
имат і тэм, падзей,
І усмешак, і суму,
надзей і трывог.
Я пісаў пра людзей,
я пісаў для людзей,
Я пісаў так, як мог.
як дазволіў мне Бог.*

*Я ніколі не быў
да кагосьці спіной,
Кожны мне чалавек
быў цікавы заўжды.
З вамі я, чытачы,
вы — ўзаемна са мной,
На старонках жыцця —
мы адно, на гады.*

Сто паэм, вядома, — гэта шмат. Не ўсе яны атрымаліся аднолькавыя па сваіх мастацкіх якасцях. Але так бывае і тады, калі той ці іншы пісьменнік увогуле плённа працуе ў літаратуры, шмат друкуецца. Нешта яму ўдаецца лепш, у нечым не дацягвае... Звычайны творчы працэс. Тым больш падобнае відавочна, калі С. Давідовіч як аўтар шмат працуе ў адным аблюбаваным жанры. Гаворка, зразумела, не столькі пра колькасць паэм, напісаных ім. Хоць, па праўдзе кажучы, сярод беларускіх паэтаў больш ні ў кога іх столькі няма. Больш істотна іншае. С. Давідовіч упэўнена ступіў на творчую дзялянку, на якой ёсць дзе разгарнуцца. Вось толькі б не хацелася, каб напісанне паэм ператварылася для яго ў пагоню за рэкордамі, калі пра якасць ужо задумваешся, а толькі б напісаць як мага больш.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

супрацоўніцтва

Прыўносіць новае

Удзел як у міжнародных, так і рэгіянальных кніжных выстаўках дазваляе не толькі паказаць патэнцыял беларускага кнігавыдання, але і атрымаць прафесіянальны досвед, а таксама напрацаваць кантакты з калегамі. У гэтым перакананы ўдзельнікі прэс-канферэнцыі, прысвечанай міжнародным кніжным выстаўкам-кірмашам, якая прайшла ў прэс-цэнтры Дома прэсы. Апошнім часам беларускія кнігавыдаўцы, паліграфісты і кнігараспаўсюджвальнікі бралі ўдзел у Варшаўскай кніжнай выстаўцы, XIV Санкт-Пецярбургскім міжнародным кніжным салоне і II Універсальнай кніжнай выстаўцы-кірмашу «ПОШУК» у Палтаве. Якія вынікі?

Асноўная тэндэнцыя гэтых кніжных выставак — цікавасць да нашай кнігі за мяжой не толькі з боку этнічных беларусаў, але і з боку карэнных жыхароў, якія наўпрост захапляюцца мовай і культурай нашай краіны, адзначылі ўдзельнікі дэлегацыі. Таму адна з галоўных задач — не толькі выданне твораў на рускай і беларускай мовах, але і папулярнае нацыянальнай літаратуры ў свеце, пераклады, падкрэсліў намеснік міністра інфармацыі Рэспублікі Беларусь Ігар Бузоўскі.

— Наша мэта — прэзентаваць навінкі і праекты, якія выходзілі на працягу года, у прыватнасці кнігі да 75-годдзя вызвалення Беларусі, — падкрэсліў намеснік міністра інфармацыі. — Нават тыя, хто ніяк не звязаны з Беларуссю, цікавіцца беларускамоўнай кнігай, нягледзячы на тое, што шмат выданняў мы прадстаўляем на рускай мове.

Праграма ўдзелу была сфармулявана зыходзячы з досведу мінулых гадоў і падмацавана кантактамі, усталяванымі з Кітаем, Латвіяй і іншымі краінамі.

У ходзе Варшаўскай кніжнай выстаўкі адбыліся сустрэчы, якія сведчаць пра перспеक्टывы супрацоўніцтва на найбліжэйшы перыяд. Падчас візіту ў Польшчу Ігар Бузоўскі сустрэўся з кіраўніком польскага філіяла кампаніі *Lagardere Travel Retail* Анджеем Кацперскі. Ужо дасягнута дамоўленасць аб распаўсюджванні беларускіх кніг у Польшчы, падрабязнае абмеркаванне чаго запланавана ў межах Дня беларускага пісьменства ў верасні.

Анансаваныя сумесныя праекты з Інстытутам кнігі. Так, першым вынікам сумеснай працы стане выданне рамана «Мадам» польскага пісьменніка Антонія Лібера ў выдавецтве «Мастацкая літаратура» ў жніўні. Яшчэ адзін з такіх праектаў, які, магчыма, будзе здзейснены пры сумесным фінансаванні беларускага і польскага бакоў, прапанаваны журналістам і краязнаўцам Віктарам Корбутам.

З'явіліся і магчымасці выдання беларускіх аўтараў польскім бокам: ужо абмяркоўваецца перавыданне фотаальбома «Белавежскае дзіва», які выклікаў цікавасць у палякаў. Традыцыйна ў межах супрацоўніцтва з дыяспарамі была перададзена беларуская бібліятэчка. Яе складальнікі не засяроджваюцца на пэўных выданнях ці аўтарах: гэта шырокая палітра кніг (121 найменне), якая ўключае як вучэбную, так і мастацкую літаратуру.

Плённым у прасоўванні беларускай кнігі стаў удзел у XIV Санкт-Пецярбургскім міжнародным кніжным салоне. Яшчэ ў 2017 годзе ў «Кніжнай лаўцы пісьменніка» быў адкрыты аддзел беларускай кнігі. Сёлета абмеркавана магчымасць пашырыць асартымент гэтага аддзела. Павелічэнне колькасці электронных выданняў кніг чакаецца і пасля перамоў дырэктара выдавецтва «Вышэйшая школа» Аляксандра Нячая з кіраўніцтвам выдавецтваў «Лань» і «Айсбук». Да таго ж ужо ёсць папярэднія дамоўленасць з інтэрнэт-крамай «Лабірынт» і фірмай «ВГА Кніга».

На II Універсальнай кніжнай выстаўцы-кірмашу «ПОШУК» Рэспубліка Беларусь выступіла ў якасці Ганаровага экспанента. Дзякуючы прысутнасці Беларусі кірмаш атрымаў статус не рэгіянальнага, а міжнароднага. Бібліятэцы палтаўскага ўніверсітэта былі перададзены беларускія кнігі, найперш навучальныя дапаможнікі, што пабачылі свет у выдавецтвах «Народная асвета» і «Вышэйшая школа». Акрамя насычанай прэзентацыйнай праграмы, у Палтаўскім нацыянальным педагогічным універсітэце імя У. Г. Караленкі быў зладжаны Дзень беларускай кнігі.

Усе напрацоўкі даюць магчымасць удасканаліць работу на міжнародных выстаўках і прыўнесці нешта новае: у айчынным кнігавыданне, у сумесныя праекты, у міжнароднае супрацоўніцтва.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Соф'я ШАХ

ДЫЯДЭМНАЯ СПОВЕДЗЬ

225-ты вянок санетаў
з вянка вяноў вяноў

1

Жылі калісьці продкі на зямлі...
Што ведаю пра іх? Ды анічога!
Звяртаюся з патрэбаю да Бога —
і думкі сповед мерны пачалі.
Пазамінулы век імкнецца ў сказ,
а шчыльная імгла ўсё больш гуцее —
хіба што мо ўяўленне і паснее
у дарэвалюцыйны трапіць час.
Так хочацца, прызваўшы свой імгэт,
сканцэнтраванаўшы прагна намаганні,
імёны продкаў, дбанні іх, жаданні
явіць на сённяшні на белы свет!
...Мінуў яшчэ век мерай самай

поўнай, —
жылі бацькі мае не надта плённа.

2

Жылі бацькі мае не надта плённа —
Лукер'я Шах, Мікола Рагавец.
Чамусьці так запланаваў Тварэц,
Усё паведаць — нават рызыкаўна.
Матуліна жыццё — і не жыццё, а доля.
Яе Лясец, яе радзімы кут,
маленства і юнацтва — між пакут, —
бадай што, і не снілася паполя.
Дый бацька шчасце простае ці меў?
Хаця і быў на рукі ўсе ён майстар.
І лёс таксама з выкладкай віхрастай —
сябе дарэштны праявіць умеў.
На самым схіле восеньскага фону
з'явілася і я, нібы з палону.

3

З'явілася і я, нібы з палону.
Паспяваенны сорок сёмы год.
Галечка, халадэчка напалёт.
Як бы не ўверх расла, а ўніз — з адхону...
З пары той помніцца не так багата.
Дашкольны ўзрост — улада гаркаты
і нейкай нехлямяжай прастаты —
такой, што, можа, згадваць і не варта.
А ў проблісках — дзіцячыя забавы,
ды напаяголасу — матулін спеў...

Так помніцца гурочкаў тых пасеў —
пра іх спяваць былі ў яе падставы.
Брат нарадзіўся. Учацвярох жылі.
А потым школьныя гады пайшлі.

4

А потым школьныя гады пайшлі.
Пачатак і няўклудны, і нягэлы
хацела б споведам пазначыць беглым —
не ўдасца, бо душу звыш занялі.
Раслі-ўзрасталі строміста яны,
дужэлі іх святанні і змярканны,
мацнелі іх старанні і гуканны,
а руху, мне здавалася, — ані.
У класах у сярэдніх і пазней
нейк розніца не значылася востра
паміж гадамі і маім узростам
хіба што стан душы ўсё больш марнеў.
Ды і шчасце лёс усё-ткі падаруў:
ужо вось і студэнтка ў Мазыры.

5

Ужо вось і студэнтка ў Мазыры,
а ўпартым шлейфам — тыя ж бедаванні,
так утароплена выпрабаванні
ўплятаюцца ў вясёлыя віры!
І мішура аж слепіць мой наў,
завоблачна ўздымаюць летуценні,
але пануюць усё тыя ж цені
і тых жа хмар над галавой расплыў.
І прагу сэрца, і настрой душы
не абмінаюць скрозь і не марудзяць —
снягі, вятры, дажджы, туманы будзяць,
выпытваюць адлігі, капяжы.
Пару студэнткую мінуўшы тую,
ужо вось, самастойная, працую.

6

Ужо вось, самастойная, працую
у надта нейк аддаленым сяле,
здалося, — пры святле і пры цяпле.
Паверыла, што долечку ладкую.
Падумала сама ў сваю надзею,
калі такое мноства ў высях зор,
калі для песень гэтакі прастор
і гэтка шчоодры водар ветравею...
Плынь хмызняком затуленай

Славечны...

Гады чатыры й там дае мне лёс,
а перакос — і ёсць ён, перакос,
ён відавочны — і таму бяспрэчны.
І я з дачушкай, не, не панікую —
вяртаюся ў Азарычы, сумую.

7

Вяртаюся ў Азарычы, сумую.
А дочачыцы і двух няма гадкоў,
а мой нягэлы розум не гатоў
прыняць разважна ісціну ліхую.
Але на людзях роўна свецяць вочы,
на позірку шырокаму відаць:
няма чаго нам беды бедаваць —
настрой рабочы, нават спеўна-творчы.
Матулечка адна і разумее,
а я адкрыцца ёй ітось не магу —
ні скруху вымавіць, ані тугу,

робіць словы,
прамоўлення ў сінюю ноч —
словы юнака
невывучна хворага на самоту.
цікава
што́ ты
пакінеш гэтаму свету,
калі метрамі
будзеш адлічваць адлегласць да зор
Геркулесавых,
да якіх ляціць наша сонца?
пакіну бясконцую
і ўсеабдымную любоў,
у супраціў суцэльнай нянавісіці
яны скажуць
«такіх забівае сучаснасць»
не
проста мае зоры бліжэй
яны больш празрыстыя.
не патрабуць кампрамісу
проста натхняюць.

мы зноў прыходзім
да безвыходнага маўчання
<прывітанне>
лагоднае
застыла
замерзла

я проста гэтага рабіць не ўмею.
Усё ўва мне, усё заўжды ўнутры
на усё яшчэ не ўцямленай пары.

8

На усё яшчэ не ўцямленай пары
у школе дапаможнай месца маю
і дочачку ў садок суправаджаю...
Як бы цішэюць віхары-махры.
Я маладая — мне не да журбот.
Пабач хто ў позірку адчаю знакі!
Прыкмець хто гнёт накітана даўкі,
калі вятры ўсчынаюць разварот!..
Вясна і лета, восень і зіма...
Вучоба ў Мінску тры гады завочна...
Дачушка ў першы клас пайшла
святочна...

Хварэе мама... Лекі ўсе дарма.
А збег рашучых дзей — не парадокс.
І ўзнік на волі Божай Светлагорск.

9

І ўзнік на волі Божай Светлагорск,
а ў ім — з каханым вешчая сустрэча,
і ўся мая ранейшая галечка
пакінула хіба што адгалос.
Святая сіла любасных вышынь,
Гасподняя да долечкі спагада —
і адчуванне міласці крылатай,
і захаплення ззяючая плынь.
Імгэтны зрок, усхваляваны слых,
збавенны энс сугучча і суладдзя —
і пачуццё пранізівага ішчасця
ад узаемапрапанікнення іх.
Дачушкін школьны поспех медалёвы,
Санкт-Пецярбург — на вабы адмысловы.

10

Санкт-Пецярбург — на вабы адмысловы.
Студэнткія гады — адметны свет.
І там душа ўсё ж не пазбегла бед:
дзіцячасць — хіб, напэўна, пажыццёвы.
Мае адчайныя самой сабе напрокі,
што ў спадчыну паспела перадаць
няўменне фікцыі распазнаваць,
самую існасць ад лухты-марокі.
Я вінаватая? Так-так, ёсць лепта,
але ж такое і ўва мне самой —
ад мамы дасталася... Божы мой,
ці ж я магу вініць яе за гэта?!
Мо з-за таго ў планідзе палыновай
паэзія і жывапіс — аснова?

11

Паэзія і жывапіс — аснова.
Слоў не хапае — фарбы спеў снуюць,
а мала фарбаў — словы зноў пяюць.
Душа маўчаць ніколька не гатова.
Між гукамі і блікамі ёсць дзіва,
і сілы патаемныя вірляць,
і неймавернай волі мкнучца даць —
зіхцець, гучаць, вяршыцца рупатліва.
Пачатак — сарамяжлівыя вершы,
працяг — ужо санетныя вянкы.
Ну а вянкы вяноў — прастор які!
Але зноў — адведзеныя межы.
Ды гэта мой жыццю апафеоз,
дзе настальгіі — ясны адгалос.

12

Дзе настальгіі — ясны адгалос.
Зоў у маленства, што кудысь прапала,
кліч у юнацтва, што даўно не стала,
плач у той кут, што знік ва ўласны лёс.
У свет, што без пачаткаў і канцоў,
дзе маміна душа спакой займела,
дзе, можа, ішчасце ў рэшыце рэшт

сустрэла

на векавечныя вякі вякоў.
А я — з набыткамі грахоў сваіх,
а я ўсё мкнуся словамі дазваіцца
і множу спробы фарбамі дазвзяцца
пра тое, што мой розум тут спасціг.
Мінулае, сучаснае не спрытам,
і я — нібы з раздвоеным іспытам.

13

І я — нібы з раздвоеным іспытам,
шукаю выйсця звычайна зноў і зноў,
каб нейк усё ж пазбегнуць тупікоў
хоць гука-тонам, слова-каларытам.
Усё яшчэ вылузваюся ўпарта
з віроў, жвіроў, туманаў, завірух —
адно на свой і спадзяюся дух,
скрозь помнячы: ёсць дзея —

ёсць і плата.

Ды мне не прывыкаць да муштранванняў,
засіляя страху, немачаў, трывог.
Яны і самі для мяне — як доўг,
ну так і трэба мне для пакаяння!
Пад Божым, пад вялікасным зенітам
жыву далей, аддаўшыся малітвам.

14

Жыву далей, аддаўшыся малітвам
за ўладкаванне долі даччыной,
за светлы лёс унучкі дарагой —
дай, Божа, раўнавагі іх планідам!
Малюся перад воляю Гасподняй,
каб мой каханы мог вяршыць распеў,
каб ён магчымасць гэтакую меў —
сябе парадаваць гадочкаў сотняй.
Прад Усявышнім споведна малюся,
каб літасцю наш мір абараніў,
радзімы край спагадай атуліў —
не адварочваўся ад Беларусі.
Каб і нашчадкі прамаўляць маглі:
«Жылі калісьці продкі на зямлі...»

15

Жылі калісьці продкі на зямлі.
Жылі бацькі мае не надта плённа.
З'явілася і я, нібы з палону.
А потым школьныя гады пайшлі.
Ужо вось і студэнтка ў Мазыры.
Ужо вось, самастойная, працую.
Вяртаюся ў Азарычы, сумую
на усё яшчэ не ўцямленай пары.
І ўзнік на волі Божай Светлагорск.
Санкт-Пецярбург — на вабы адмысловы.
Паэзія і жывапіс — аснова,
дзе настальгіі — ясны адгалос.
І я — нібы з раздвоеным іспытам,
жыву далей, аддаўшыся малітвам.

Янка КАЛІНОЎСКИ

У ціхае сінняе XXI стагоддзе

калі бескампрамісная
любоў
сутыкаецца з бескампраміснай
нянавісцю,
узнікае сучаснасць
жорсткая і супярэчная,
якая недарэчнымі

паміж намі
разбілася, скрывавіўшы аскепкамі
нашых задуменных твары
у выдыху п'яры
не цеплыня
а нейкай адвечная змерзласць.

куды ўсё падзелася?
пэўна, памерла ў нашай вясне
бясплоўнае <не>
цяпер замест адданага <так>.
яно з кавалкамі скуры
вырывае аскепкі лагоды.
нам не патрэбна нагода
каб маўчаць
мы шукаем нагоду сагрэцца.

на жаль, пакуль з сэрца
з бодем не выйдзе маўчанне
п а э з і я й к а х а н н е
б у д у ц ь
п а в о л ь н а п а м і р а ц ь

я таксама не супраць смерці
бо п а э т а м н е д а т в а р у
жыць шмат гадоў

але толькі не ад адсутнасці слоў
не ад аскепкаў лагоды ў сэрцы;
калі памерці
то толькі ад паэзіі ўнутры нас.

Навум ГАЛЬПЯРОВІЧ

Мой самы святы абярэг...

З будучай кнігі «Сэлфі з часам»

Уджынсах, закасаных да кален, дрыжучы ад холаду, выходзяць з хваляў калегі-масквічы... Гэта Атлантычны акіян у партугальскім горадзе Порту, куды мы прыляцелі з Мінска разам з перакладчыкам на міжнародную журналістскую канферэнцыю. Быў канец мая, і хоць тэрмометр паказваў плюс дваццаць пяць, вада ў акіяне была халодная, і ў гэты час тут ніхто не купаецца. Але як хаця б не памачыць ногі ў Атлантычным акіяне!

Порту!.. Што раней я чуў пра гэты дзівосны горад, куды мяне занёс падарожны лёс? Відаць, нешта рамантычнае: пра піратаў і марскіх падарожнікаў, надзьмуты ветразі і заліхвацкія песні... «Когда воротимся мы в Порту, нас встретит родина в объятьях...» — спяваў Акуджава. Можа, гэта крыху недакладна: усё ж ён вымаўляў «Портленд», але тут мне хацелася, каб у рэфрэне гучала «Порту».

Мы хадзілі па вулках горада, такіх вузкіх, што, калі па іх праязджаў трамвай, трэба было цесна прыціскацца да сцяны найбліжэйшага дома. Часам праз усю такую вулку была працягнута вяроўка і на ёй сохла бялізна, а з вокнаў выглядалі вясёлыя смуглявыя твары.

Гід казаў, што горад забудоўваўся сапраўды ў асноўным былімі піратамі і марходамі, таму тут такая разнастайнасць архітэктурных стыляў, якую цяжка дзе-небудзь сустрэць у адным месцы. Сёння ж сучасныя мікрараёны ўраджаюць сваім адметным стылем і архітэктурнымі рашэннямі, як, напрыклад, мост праз рэчку Дуру ў цэнтры горада, па якім снуюць хуткія электрычкі накіраваныя надземнага метро.

Даўнавата было ўжо гэта маё падарожжа, але і сёння яно жыве ў памяці, як нейкі чароўны размаіты сон. І гэта нягледзячы на ўсе трывогі і перажыванні, якія не адпускалі мяне ад самага моманту прыязмлення самалета. Справа ў тым, што пры перасадцы ў Франкфурце пасля мітусні каля прапускання рамкі (ляцеў міжнародным рэйсам упершыню), я не знайшоў у сябе зваротнага білета праз Мілан да Мінска. Можна ўявіць, што адчуў у гэты момант і які быў настрой назаўтра. Гэта сёння ўсё вырашаецца проста праз камп'ютарныя сеткі, а тады яшчэ былі папярковыя білеты з указаннем даты вылету і нумара рэйса. Дзякуй богу, удалося датэлефанавацца да мінскага офіса фірмы «Белавія» і вырашыць пытанне з дублікатам.

Але яшчэ крышку пра Порту. Ці мог я сабе ўявіць, што буду блукаць па скляпеннях завода — радзіме славутага партвейна, дзе ў вялізных бочках захоўваецца віно яшчэ 1856 года, што нават пакаштую не тое «чарніла», што пілі мы ў маладыя гады ў маім Полацку, а сапраўдны партвейн, пляшку якога я прывёз дадому ў Мінск і якую мы тут жа пакаштывалі за сямейным сталом.

Шкада толькі, што не мог пра ўсё гэта расказаць бацьку, які, акрамя Полацка і франтавых дарог, практычна нідзе не быў. Толькі аднойчы з'ездзіў у санаторый для ветэранаў вайны на Харкаўшчыну і гэтым вельмі ганарыўся. «Рай-Еленаўка (так, здаецца, называўся гэты санаторый) — проста сапраўдны рай», — любіў ён паўтараць, успамінаючы тое падарожжа. «Пабачыў бы ты, тага, што за рай — партугальскі горад Порту» — мог бы адказаць я, але ён ужо быў далёка, у сваім вечным падарожжы. А мне давалося яшчэ пабачыць нямаля цудоўных мясцін.

Здымак, праўда, атрымаўся не вельмі якасны: ну не было тады смартфонаў! Але на ім выразна

бачны нашыя твары, сяброўскае застолле з гарбатай і галоўны персанаж — наш дарагі Іван Антонавіч Брыль. Практычна ўсе дарагія мне людзі разам з класікам — сябры нашага літаратурнага аб'яднання «Крыніцы». Гэта было ў Наваполацку напрыканцы васьмідзясятых гадоў. Час, поўны рамантыкі і светлых чаканняў...

Яго прыезд у наш горад памятаецца ярка і шчыmlіва, бо тыя два сонечныя вераснёўскія дні — моманты сапраўднага свята і светлага ўзрушэння, падароныя мне адным з самых любімых з дзяцінства пісьменнікаў.

Упершыню я блізка ўбачыў аўтара хрэстаматыйных апавяданняў са школьнай праграмы на семінары маладых літаратараў у Каралішчавічах. Гэта быў 1969 год, і я, аўтар некалькі падборак у абласной газеце і пераможца абласнога конкурсу сярод пачынаючых аўтараў, адчуваў сябе школьнікам, які трапіў у кампанію студэнтаў. Мае ровеснікі — Алесь Разанаў, Генадзь Пашкоў, Віктар Ярац, Васіль Шырко, Яўген Хвалей, крыху старэйшыя Вольга Іпатава, Ніна Шклярава — ужо даволі гучна заявілі пра сябе, рыхтавалі або ўжо мелі свае першыя кніжкі. Яны мне здаваліся недасяжнымі зоркамі, і я глядзеў на іх з пачуццём захаплення.

А тут яшчэ сам Янка Брыль, які гутарыць з кожным так прыязна, смяецца і жартуе, нібы блізкі сусед ці знаёмы дзядзька.

Так здарылася, што на газетным здымку я апынуўся сярод тых, хто стаяў побач з класікам. Хаця, канечне, я тады і не насмеліўся б звярнуцца да яго з нейкім пытаннем, не кажучы ўжо, каб пазнаёміцца. Ці мог я тады ўявіць, што буду мець не адну ягоную кнігу з аўтографам, падараную мне асабіста! Памятаю, як я прыехаў на чарговы з'езд Саюза пісьменнікаў, і першае, што пачуў, увайшоўшы ў фае нашага Дома на Фрунзэ, 5: «Цябе ўжо даўно шукае Брыль!». А ён тады мне падпісаў сваю кнігу «Муштук і папка», пра якую я паспеў напісаць захоплены водгук у «ЛіМе». Да гэтага часу захоўваю паштоўкі, якія ён дасылаў мне з розных нагод, і памятаю, што першы, хто павіншаваў мяне па тэлефоне пасля пераезду ў Мінск на працу ў часопіс «Вожык», быў менавіта Іван Антонавіч.

Брыль увогуле ўмеў зачароўваць сваёй прысутнасцю ўсіх, з кім сустракаўся. А тут ён фантаваў бляскам эрудыцыі, спагадлівым выглядам, шчодрым гумарам і абаяльнасцю. Як блізкі сваяк, што даўно не бываў у гасцях, дзе яго чакалі. І ніякіх фармальнасцяў, ніякага афіцыйнага. Пасля аднаго з выступленняў нас запрасіла на абед загадчыца аддзела культуры Людміла Касьянава. Сядзелі за сталом учатырох: сама гаспадыня, шанюўны госць і мы з пісьменніцай Ірынай Жарнасек. За кавай раптам Іван Антонавіч, расказваючы пра сваю службу ў войску, заспяваў прыемным голасам польскія народныя песні. Затым дайшла чарга да рускіх, беларускіх, якія мы з ахвотай падхапілі. Беларускіх было, вядома, больш. Мне, шчыраму прыхільніку народных спеваў, было вельмі цікава пачуць тое, што я не ведаў на той час.

Загадчыца аднаго з дзіцячых садкоў з Полацка, даведаўшыся, што ў нас гасцюе Брыль, вельмі настойліва ўпрошвала прывезці яго да дзетка. Гэта было зусім не па праграме, і мы баяліся, што Івану Антонавічу будзе цяжкавата. Але ён згадзіўся, і мы павезлі яго ў Полацк на незапланаваную сустрэчу. Не ведаю, ці зразумела малеча, хто перад ёю выступае, але загадчыца ўся свяцілася ад шчасця.

Менавіта тады, пасля пасяджэння літаб'яднання, дзе я разам з іншымі чытаў свае вершы, Іван Антонавіч, адзначаўшы радок з майго верша, — «бярозак моклі голыя каленькі», прамовіў: «А вы

ведаеце, Навум, што з вас можа атрымацца добры прэзаік?». Гэта было нечакана, бо я тады нічога ў прозе не пісаў. Але цяпер калі нешта больш-менш атрымаецца і сабралася ўжо не на адну прэзаічную кнігу, я часта ўспамінаю тыя словы класіка.

Крыху пажоўклы здымак у маім альбоме — сярод самых улюбёных. Ён і цяпер стаіць перад маімі вачыма і абуджае светлы ўспамін.

Якім мне здаваўся прыгожым фантаган у Друскенінкаі амаль паўвека назад!.. Пазалетась, калі я любавалася ў гэтым літоўскім курортным гарадку на рознакаляровыя струмені, што ўздзімаліся і апускаліся пад гукі музыкі, ужо не меў у душы такога трапяткога захаплення, як тады, падлеткам, хоць па сучасных мерках нічога незвычайнага ў тым фантагане не было.

Вакол хадзілі прыгожа апранутыя, па ўсім відаць, шчаслівыя людзі, а я ўспамінаў даўні здымак, дзе воль на гэтым месцы стаялі мы з мамай і сястрычкай, любімая цётхна Вера і дзядзька Яша з Ленінграда са сваёй дачкой, маёй стрыечнай сястрой, тады студэнткай-філолагам Нонкай. Штогод мы ездзілі летам да цёткі ў Гродна, адкуль да Друскенінка было ўсяго сорак кіламетраў. Гэты гарадок стаў традыцыйным месцам сустрэчы маінай радні. Яе родны брат, былы ваенны пракурор, браў на гэты час пуцёўку ў адзін з літоўскіх санаторыяў, а мы прыязджалі з Гродна, каб пабачыцца і пабыць «дзікунамі» некалькі дзён. Мама інакш была вельмі дружная, і я яе любіў. Хоць жыццё і раскідала ўсіх па розных гарадах, але сувязь падтрымлівалася рэгулярна.

А лёс іх быў няпросты. Мой дзед, якога я ніколі не бачыў, быў «служкай культуры» — настаўнікам у рэлігійнай школе, бабуля ж трымала паром на рэчцы Ула пад Шумілінам і такім чынам падпадала пад вызначэнне «кулацкі элемент». Таму дзедзі (а іх было пяцёра) лічыліся «асацыяльным элементам» і мусілі прабівацца ў людзі праз пралетарскае працоўнае выхаванне. Цётка пачынала свой працоўны шлях рабочай на Віцебскай фабрыцы «Кім», браты займаліся дробнымі рамествамі, а дзядзька Яша паехаў у Ленінград — працаваць токарам на славутом Пуцілаўскім заводзе. Там яму пашчасціла: стаў сакратаром камсамольскай арганізацыі, закончыў рабфак і паступіў у юрыдычны інстытут. У сваім прозвішчы пры атрыманні пашпарта яму ўдалося змяніць толькі дзве літары, і яны дзіўным чынам дапамаглі зрабіць яму вайсковую кар'еру. Праўда, праз колькі гадоў гэта ледзь не каштавала яму волі і жыцця, але шматлікія заслугі і сумленную службу ўлічылі, і завяршаў ён свой рабочы шлях звычайным юрысконсультам.

Маці таксама папрацавала ткачыхай на фабрыцы і пасля рабфаку паступіла ў Ленінград у педагагічны інстытут імя Герцэна. Там яе напаткала вайна і блакада, і толькі дзякуючы роднаму брату яе, ледзь жывую, удалося пад бамбёжкамі пераправіць праз Ладагу на «Вялікую зямлю». Двое іншых братоў загінулі на фронце. А з намі да паступлення ў Ваенна-марское вучылішча жыў сын загінулага дзядзькі Марка Сямён. Потым ён не раз прыязджаў у Полацк у прыгожай форме, з корцікам на рамяні, і прывозіў вельмі смачныя пачастункі.

Бабуля з роднай вёскі Сіроціна ўцякала ад немцаў з дачкой Верай, прыхапіўшы малага. Па дарозе яны згубіліся, і старая, як яна потым раскавала, сядзела ў нейкай яміне без ежы і вады больш чым тыдзень. Як яны потым сустрэліся, я з яе расповедаў так і не зразумеў. Але ўсё ж нейкім чынам знайшліся і трапілі ў эвакуюцыю ў Саратаўскую вобласць.

Бабуля мела ўладны характар, і ўсе

дзедзі яе слухаліся, нават сын-палкоўнік, якому яна таксама не саромілася рабіць заўвагі. Я быў яе пестунком, мне многа дазвалялася. Сваю бабулю я вельмі любіў.

Бацькава ж маці была мне не такая блізкая. Па-першае, яна добра не ведала ні беларускай, ні рускай моў, па-другое, ёй і без мяне хапала ўнукаў: яна паспела нарадзіць майму дзеду аж чатырнаццаць дзяцей. Дзед, якога я таксама ніколі не бачыў, быў тыповы пралетарый, працаваў на будоўлі мулярам і карміў сям'ю. Калі ён памёр, бацька мусіў кінуць першы курс Магілёўскага будаўнічага тэхнікума і таксама аж да самай вайны быў мулярам і печніком. Тры ягонныя браты загінулі на фронце, а малодшы на два гады Раман таксама ваяваў, але быў афіцэрам, бо адзіны з сям'і атрымаў вышэйшую адукацыю і працаваў у Полацку выкладчыкам гісторыі.

Дзядзька мае не цураліся выпіўкі і вясёлай кампаніі, таму маці заўсёды хвалявалася, каб яны не ўцягнулі ў гэтую справу і бацьку. Той, калі выпіваў, быў завадны, мог адной сваёй здаровай рукою ўрэзаць так, што сапернікі проста валіліся з ног. Увогуле, мой тата быў даволі яркай асобай і пра яго прыгоды я пісаў не раз.

Што ж датычыцца Друскенінка і фотаздымка каля фантана, то я рады, што ён раптам, досыць неспадзявана, нагадаў мне мой радавод і дарагіх людзей, большасці з якіх ужо няма на гэтым свеце.

Гляджу на здымак, дзе каля Сафіікі мы са старэйшым таварышам і земляком Алесем Савіцкім стаім, трымаючы рукі на Барысавым камені, адчуваючы, па словах пісьменніка, «цяпло стагоддзяў».

У час майго маленства гэтага каменя тут не было. Яго ўжо ў васьмідзясятыя гады дасталі з Дзвіно, бо планавалася будоўля Даўгаўпілскай ГЭС, і ён бы назаўсёды знік пад вадой.

Барысавы камяні — тэма асобная, а я ж — пра Сафіюку і сваё дзяцінства. У другім класе я захварэў на «хваробу Боткіна», як тады казалі — жаўтуху. Нехта ў клас прынёс гэтую заразу. А інфекцыйная бальніца была якраз насупраць Сафійскага сабора. Наглуха зачыненыя дзверы, нікога з наведвальнікаў не пускаюць. Я пастаянна плакаў і не мог заснуць. Бацька прыходзіў пад вокны, але мне рабілася яшчэ больш скрушна, і доктаркі прасілі яго не вярэдзіць мне душу. Так прайшло тры тыдні, я выздаравеў, вярнуўся дадому, але сілуэт Сафіікі ў акне мне доўга нагадваў тыя дні.

Другі раз я трапіў у «Чырвоную бальніцу» (так называўся комплекс забудовы каля Сафіікі) ужо васьмнадцатгадовым юнаком. Быў май. Вакол буяла зеляніна, салодка пахла бэзам і чаромхай. На ўтравай выспе над Дзвіной, дзе зараз стаіць Барысаў камень, сядзелі і гулялі людзі ў бальнічных халатах. Паўсюль, проста на траве, расціраліся абруссы, і наведвальнікі частавалі тых, да каго прыйшлі, хатнімі пачастункамі.

Я любавалася з вышыні на падвясны масток праз рэчку Палату, якая тут жа, унізе, упадала ў паўнаводную шырокую Дзвіну. Я абыходзіў Сафіюку, якая глядзела пустымі цёмнымі вокнамі, мацаў старажытную кладку і ўяўляў, якой яна была калісьці. Нічога тады не нагадала, што сюды будучы прыязджаць турыстычныя аўтобусы, што пад скляпеннямі сабора загучыць арган...

Сафіюка... Сімвал майго лёсу. Тут, побач з ёй, я нарадзіўся ў полацкім радзільным доме, тут вылечваў фізічныя і маральныя раны ў бальнічным гарадку. Сюды прыходжу і прыязджаю з пачуццём роднасці, як да маці або сястры.

Яе вежы-рукі, якія яна ўздзімае да нябёс, — мой самы святы абярэг.

Калыска натхнення, радзіма слаўтых асоб...

**Пад ясным поглядам нябёсаў
квітнее Віцебская вобласць,
светлая і ўрачыстая,
загадкавая і невычэрпная
калыска натхнення і
скарбніца талентаў, радзіма
многіх слаўтых асоб.**

ЯДНАЕ ЗАХАПЛЕННЕ СЛОВАМ

Сёння Віцебск — упэўнены і сталы горад, вядомы сваім узроўнем культуры, мастацтва і літаратуры, а Віцебшчына — край нераўнадушных і таленавітых асоб, чыё прызвание — ствараць, ці ТВА-РЫЦЬ. І ва ўсе часы на землях паўночнай сталіцы Беларусі нараджаліся яскравыя зоркі розных галін мастацтва, асаблівае месца сярод якіх займае літаратура.

Імёны Васіля Быкава з Ушачыны і Уладзіміра Караткевіча з Оршы знаёмыя свету далёка за межамі нашай краіны. Ушачкія землі вядомыя і таленавітымі паэтамі, такімі як Рыгор Барадулін, Еўдакія Лось, Пятрусь Броўка, чыя творчасць і па сёння краіна не адну душу. Па ўсёй вобласці заўсёды ўспыхвалі і незгасальным полымем гарэлі іскры талентаў: Міхась Лынькоў — на Лёзненшчыне, Генадзь Бураўкін — на Расоншчыне, Уладзімір Дубоўка — на Пастаўшчыне, Вацлаў Ластоўскі — на Глыбоччыне...

Час не стаіць на месцы, і новыя імёны з'яўляюцца ў пярэтай чарадзе кампазітараў, мастакоў, пісьменнікаў. Плённа працуюць, ствараючы і прапагандуючы творы айчынай літаратуры, пісьменнікі Віцебска: Тамара Краснова-Гусачэнка, Вольга Русілка, Аркадзь Русецкі, Мікалай Намеснікаў, Алена Крыклівец, Майна Бабарыка, Леанід Мацюхін, Алена Фядзяева, Ірына Радзіхоўская. Орша вядомая імёнамі Галіны і Сяргея Трафімавых, Канстанціна Нілава, на Полаччыне жывуць і актыўна працуюць Мікалай Балдоўскі, Галіна Загурская, Пётр Буганаў, Віктар Карасёў, у Наваполацку — Надзея Салодкая, Тамара Талкачова. Алесь Жыгуноў, Уладзімір Савулін і Ганна Зінкевіч з Глыбокага, Віктар Улюценка (Антон Параскевін) з Шуміліна, Ігар Пракаповіч з Пастаў, Фёдар Палачанін з Докшыц, Міледзій Кукуць з Шаркаўшчыны, Святлана Якубоўская з Лепеля і многія іншыя пісьменнікі.

Асоб з непаўторнымі адметнымі характарамі яднае любоў да малой радзімы і нашай агульнай Бацькаўшчыны, павага і захваленне Словам. 45 пісьменнікаў уваходзіць у склад Віцебскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі. Марына і Андрэй Шуханковы з Наваполацка, Аляксандр Рагкевіч з Полацка і Мікалай Гарбачоў з Лепеля далучыліся да арганізацыі ў мінулым годзе.

Імкліва віруюць падзеі, дні змяняюць ночы, і гэтая няспынанасць усяго натхняе на творчасць, распальвае жаданне нешта рабіць, усталяваць кантакты, разам імкнуцца да добрага і светлага.

Толькі за мінулы год пісьменнікамі Віцебскага аддзялення было праведзена каля шасцісот літаратурных мерапрыемстваў і творчых сустрэч, з іх каля ста зладзіла паэтэса і старшыня аддзялення Тамара Краснова-Гусачэнка, на выступленні якой паступае вялікая колькасць заявак з бібліятэк і вучэбных устаноў. Па шэсцьдзясят сустрэч з чытачамі правёў кожны з дзіцячых пісьменнікаў Оршы — Галіна і Сяргей Трафімавы і Галіна Загурская з Полацка.

За мінулы год дзякуючы пісьменнікам вобласці з'явіліся 46 кніг, амаль усе з якіх выдаваліся самастойна і выключна за ўласныя грошы. Літаратурнае слова гучала не толькі ў бібліятэках і дамах культуры, але і на абласным і рэспубліканскім радыё і з экрану тэлевізараў. Па творчых

нашых пісьменнікаў ставяцца спектаклі. Вершы і артыкулы размяшчаюцца на старонках друку СМІ Беларусі і блізкага і далёкага замежжа: Расіі, Украіны, Латвіі, ЗША, Ізраіля.

У 2018 годзе Віцебская вобласць адзначыла 80-годдзе з моманту ўтварэння, і нашы пісьменнікі далучыліся да свята: праводзілі тэматычныя літаратурныя сустрэчы, пісалі і чыталі творы, з якіх паўставала родная Віцебшчына. Яшчэ адзін юбілей — 60 гадоў! — адзначыў альманах «Дзвіна: Віцебшчына літаратурная», кніга-скарбніца твораў віцебскіх пісьменнікаў, у тым ліку і маладых аўтараў, таленавітых пераможцаў літаратурных конкурсаў.

ПЛЁН КАНТАКТАЎ

Людзі ва ўсе часы імкнуцца да зносінаў з іншымі, і гэтыя зносіны часта выходзяць за межы канкрэтнага рэгіёна, аб'ядноўваюць прадстаўнікоў розных

Сусветны дзень паэзіі ў Віцебскай гарадской бібліятэцы імя Я. Купалы Ірына Радзіхоўская, Мікалай Намеснікаў, Тамара Краснова-Гусачэнка, загадчыца бібліятэкі Акеана Коньшова.

гарадоў, абласцей і краін, што спрыяе абмену досведам і ідэямі, усталяванню трывалых творчых і сяброўскіх сувязяў.

У 2018 годзе па добрай традыцыі пісьменнікі Віцебскага аддзялення ўзялі ўдзел у XXV Мінскай Міжнароднай кніжнай выстаўцы-кірмашы, што аб'яднала 32 краіны. Яе наведвала каля 30 тысяч зацікаўленых.

Плённым стаў XVI Міжнародны моладзевы праваслаўны форум-фэст «Адзігітрыя», у якім нашы літаратары таксама ўдзельнічаюць кожны год. Ганаровым членам журы, чыя праца была адзначана граматай за шматгадовы прафесійны ўнёсак у развіццё духоўна-патрыятычнай песеннай культуры і паэзіі, арганізацыю і падтрымку міжнароднага праваслаўнага фестывальнага руху, выхаванне моладзі і ўмацаванне дружбы славянскіх народаў, чарговы раз стала паэтэса і старшыня Віцебскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Тамара Краснова-Гусачэнка. Песні на яе вершы прагучалі ў праграме гала-канцэрта фестывалю ў Віцебскім летнім амфітэатры.

У Полацку з удзелам нашых пісьменнікаў прайшоў II Міжнародны літаратурны фестываль «Цэнтр Еўропы 2018». У інтэрнэт-конкурсе ўдзельнічалі 215 канкурсантаў з 12 краін: Беларусі, Расіі, Балгарыі, Украіны, Азербайджана, Ізраіля, Чэхіі, Казахстана, Аўстрыі, Аўстраліі, Вялікабрытаніі і інш. Канкурсанты, члены журы, ганаровыя госці шматлікіх мерапрыемстваў фестывалю прадстаўлялі 9 краін свету.

Дню г. Віцебска прысвечаны маштабны праект — свята паэзіі «Жывая класіка на вуліцах горада», падчас якога каля помнікаў А. С. Пушкіну, Е. Лось, у абласной бібліятэцы гучалі творы пісьменнікаў

Віцебшчыны і вершы ў выкананні юных пераможцаў конкурсу.

2019 год ідзе пад знакам павагі да малой радзімы, што азначае правядзенне шэрагу акцый і мерапрыемстваў, скіраваных на ўмацаванне пачуцця любові да мясцін маленства, адраджэнне родных куточкаў і павышэнне статусу вёскі. Пісьменнікі Віцебскага аддзялення актыўна бралі ў іх удзел, праз творчасць даводзілі, што малая радзіма — грунт, з якога ўзрастае дрэва жыцця.

Як прызнанне ў шчырай любові да Радзімы, усхваленне і захваленне ёю на сцэне віцебскага амфітэатра падчас святачнага канцэрта «Мой горад — мая любоў» у выкананні Віктарыі Лабкоўскай гучалі «Гімн Віцебска» на словы Тамары Красновай-Гусачэнкі і музыку Аляксандра Раўза і песня «Я іду по Витебску на зореньке...».

Літаратура не можа развівацца, існуючы ізалявана ад астатніх відаў творчасці.

ратурны конкурс «Край мой любі, край адвечны», прысвечаны Году малой радзімы.

Творцы аддзялення імкнуцца падтрымаць юныя таленты на літаратурным шляху. У вобласці працуюць 8 клубуў юных пісьменнікаў. Тамара Краснова-Гусачэнка вядзе літаратурны клуб «Сугучча» ў гімназіі № 3 імя А. С. Пушкіна, клуб юных паэтаў «Планета дзяцінства» ў Дзіцячай бібліятэцы імя Я. Коласа і разам з Марынай Бабарыкай з'яўляецца куратарам клуба «Крынічка» ў Віцебскай гарадской бібліятэцы імя С. Маршака. Пад кіраўніцтвам Галіны Загурскай творчую працу вядуць школы паэтычнага майстэрства ў СШ № 16 і СШ № 18 г. Полацка. Студэнцкая літаратурная гасцёўня «Строкой негромкою...» у ВДУ імя П. М. Машэрава пад кіраўніцтвам Алены Крыклівец шмат гадоў адкрывае новыя таленты. Клубам юных паэтаў у СШ Баравуха-3 кіруе Мікалай Балдоўскі. Ганна Зінкевіч з'яўляецца куратарам гуртка юных паэтаў «Зараначка» ў вёсцы Мярэцкія Глыбоцкага раёна. Народнае літаб'яднанне «Дняпроўскія галасы» працуе ў горадзе Оршы.

З ПАВАГАЙ ДА ТВОРЦАЎ

Вынік, да якога імкнецца пісьменнік, — стварэнне па-сапраўднаму якаснага і па-мастацку вартага твора, які змог бы прынесці нешта новае ў айчынную літаратуру.

Плённы 2018 год запомніўся вялікай колькасцю карысных спраў, і праца многіх нашых пісьменнікаў не засталася незаўважанай.

У юбілейны год старшыня аддзялення Тамара Краснова-Гусачэнка за актыўны ўдзел у прапагандзе айчынай літаратуры і духоўна-патрыятычнае выхаванне маладога пакалення, высокія паказчыкі ў рабоце грамадскай абласной арганізацыі была ўганаравана высокай дзяржаўнай узнагародай Рэспублікі Беларусь — ордэнам Францыска Скарыны, а таксама адзначана Ганаровай граматай Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь і Ганаровай граматай Віцебскага абласнога выканаўчага камітэта, яна стала лаўрэатам (1-е месца) Міжнароднага літаратурнага конкурсу, прысвечанага 90-годдзю з дня нараджэння Чынгіза Айтматава ў намінацыі «Проза». Галіна і Сяргей Трафімавы сталі ганаровымі лаўрэатамі 2-га сезона Міжнароднай літаратурнай прэміі імя В. В. Біянікі ў намінацыі «Твор калектыву аўтараў». Алена Крыклівец стала лаўрэатам (2-е месца) міжнароднага музычна-паэтычнага фестывалю «Інтэррэальнасць» (г. Кіеў, Украіна). Алесь Жыгуноў за актыўную прапаганду айчынай літаратуры было прысвоена званне Пачэснага члена Саюза пісьменнікаў Беларусі. Мікола Гарбачоў, Святлана Якубоўская, Галіна і Сяргей Трафімавы, Віктар Карасёў сталі пераможцамі штогадовай абласной літаратурнай прэміі імя П. Броўкі за кнігі «Чалавек з ціхім голасам», «Туманы над Возерам», «Край, аблашчаны вятрамі», і шэраг дзіцячых выданняў. Фёдар Палачанін стаў «Найлепшым грамадскім дзеячам» па выніках працы за 2017 год з занясеннем на Дошку гонару Докшыцкага раёна.

Літаратурнае жыццё сённяшняга дня — працэс імклівы, няспынный і складаны. У час тэхналогіі і невычэрпнага паўсюднага патоку інфармацыі вельмі важна знайсці прытулак для душы, зрабіць так, каб чалавек не страціў духоўнае аблічча і маральны каштоўнасці, не ператварыўся ў бяздумную машыну без пачуццяў і памкненняў. Таму і адчуваецца адказнасць за сказаныя словы, за напісаныя творы і ўкладзеныя ў іх думкі, таму і не спыняецца самаўдасканаленне і дыялог паміж аўтарам і чытачом...

Тамара КРАСНОВА-ГУСАЧЭНКА

«Пастаўце помнік вёсцы...»

Які ж мне помнік вёсачы паставіць, Малой радзіме, каб заўжды жыла,

І знікную амаль, яе праславіць,
Дзе толькі след пакінуць я змагла?
Там голас мамы мілы, незабыўны,
Там свет імкнуўся радасцю ў акно,
Там першага каханья час наўны,
Які са ічасцем лучыцца ў адно.
Там за акном — то лета, то завеі,
То белавейны яблыневы сад...
Там бацяны на поўдзень адляцелі,
Каб не вярнуцца ўжо зусім назад.

Сумленню надмагільны помнік ставіць?
Мы заповіт парушылі вякоў,
Пакінуўшы зямлю дзядоў, і сталі
Бяздомнымі... Хоць помніць тое кроў,
Як мы былі атулены любоўю.

Ты помніш немаўляткі першы крык?
А першы крок? Залітую крывёю
Зямлю ў вайну? Але ў гарачы міг
Ліхой бяды яна давала сілы,
І за сыноў малілася, жыла,

І літасці, падмогі не прасіла,
Краіне воінаў сваіх дала.
Дзяцей сваіх увечары люляла,
Спявала калыханку ціха нам,
Вызіў ад дахаў снегу насытала,
Удзячная спагадным вечарам.

Расціла хлеб і нас з табой чакала,
Так вёска выжывала, як магла,
Ад зоркі і да зоркі працавала
За працадні, нястомнаю была,
Не гневалася і не наракала,
Ад распачы не падала, ішла,

Калі ж і падала, то паўставала,
Свой несла крыж і нас з табой вяла.
Пакорна ўсё прыняўшы, прабачала,
І ні напрока — так і аджыла.
Дык дзе ж нам вёсцы помнік свой

паставіць?

Спытайце, апытайце ўсіх людзей...
Яны адкажуць: «Вёску нам не ўславіць,
Няма такое плошчы анідзе...»

Пераклад з рускай Галіны Загурскай

Алесь ЖЫГУНОЎ

Ружовенькіх святаў гурма
І будні прыспешваюць стому.
Вясна на дварэ ці зіма —

Збіраюся рупна дадому.

Дзе татаў грудок у траве,
У смолках, у скурушлівай мяце,
Дзе мама, матуля жыве —
Былінка у сцішанай хаце.

Запозна віна апячэ,
Як водзук залетаіні грому.
Пакуль цябе помняць яшчэ,
Спяшайся вярнуцца дадому.

Пакуль цябе помняць дубы
(Шчэ іх не спусцілі на дрывы).
Пагоркаў пахмурых ілбы
Скусілі зрадзелыя бровы.

Пакуль цябе помняць дзяды,
Вясковыя мудрыя суддзі,
Спяшайся вярнуцца туды,
Адкуль ты выходзіў у людзі.

Вольга РУСІЛКА

Вяртанне

Ціха-ціха-ціхутка
Я іду са спаткання.
І не знаю, ці хутка
Разгарыцца світанне.

Хто ж гадзіны лічыў,
Калі сэрцы спявалі,
А пяшчотны матыў
Закалыхвалі хвалі

І азёрнай красы,
І пяшчоты і ласкі...
Адцілі верасы.
Не вяртаецца казка.

На сцяжынках радзімых
Я няпрошаны госць.
Ціха-ціха, любімы.
Я іду ў маладосць.

Галіна ЗАГУРСКАЯ

Мой мудры бор

Іду я ў лес, нібыта ў храм, —
Іду ў яго, каб супакоіцца,
Бо ў ім душа заўсёды моліцца

Прыродзе і яе дарам.

Заўжды на споведзі я ў ім,
Вярнуцца каб дадому ініаю:
Тут пакідаю я ўсё лішняе,
Свае трывогі прада усім.

Мой родны лес, мой мудры бор!
Яму я ўдзячная за многае:
Тут ёсць высокае і строгае,
Як і ў магутных стромкіх гор.

Іду я ў лес, нібыта ў храм, —
І ў ім душа мая памоліцца.
Туды змагу я супакоіцца
Насуперак благім вятрам...

Мікалай НАМЕСНІКАЎ

Малочная раса на сумных чаратах.
Дрымолівы аер.
Заспанья таполі...
Заблудзіцца душа ў прырэчных туманах
і будзе шлях шукаць пакутлівы — на волю.

А вогнішча гарыць ля самае ракі.
І б'е ічупак хвастом, заблытваючы сеці.
А ты б перабіраў вуголле,
як вякі, — адзін — не то ў начы,
не то на цэлым свеце.

І што цяпер з таго?

Расці. Пішы. Жыві.
Завязвай, як вузлы, дзянчкі залатыя...
Пасля вазьмі вясло і ціха адплыў
Туды, дзе спіць дзіця задумлівай Марыі.

Гарадок

Вечар, нібы мятлою, вымеў
з вузкіх вулачак шэры хлам.
Гарадок апусцеў — як вымер.
Вось дзе вольніца камарам!

Ні бабуль пасля доўгай месы,
ні герояў начных прыгод.
Толькі ў небе празрысты месяц
свой танцуе між хмар факстрот.

І нагэе самотай-жалем
ад халодных сівых дамоў.
Як зрання жураўлі крычалі!
Зразумець бы тых жураўлёў...

Пакрычалі. І сціхлі раптам.
Ды трыміць між начной імглы,
як шары на яловых лапках,
іх настойлівае «курлы».

І падацца ў палоне болю,
што наўрад ці абхітрыш рок,
і акон не расчыніць болей
гэты сцішаны гарадок.

Ды ў верандах бруіць гаворка,
брагай пахне мацней іштораз!
І гарыць над касцёлам зорка:
хутка восень — вяселляў час.

Пераклад з рускай Міколы Шабовіча

Надзея САЛОДКАЯ

Мая Дзвіна

Як у лустэрка, Сафія глядзіцца
Ў воды навольнай матулі-Дзвіны —
Наканавана было нарадзіцца
З нетраў багатых пад звон даўніны.

Колькі, Дзвіна, гадала ты вояў!
Колькі крыві растварыла ў сабе!
Таць берагі твае пляжыў і кроў,
Полацк табой наталаяўся ў сябе.

Выйду на бераг імкліва-высокі,
Вочы прымружу ад светласці дня,
Вецер пяшчотыць мне вусны і шчокі,
З гэтай зямлёю ў нас доля адна.

З берага стромкага ўбачу стагоддзі —
Тыя, дзе продка навечна тут сеў.
Койць Дзвіна свае воды ў лагодзе,
У пракаветнай шчыплівай красе.

Тут мне прымроіцца белай лябёдкай,
Сэрца раскрыліць і ўдалеч ляцець
Словам матулі, пяшчотнаю ноткай,
Тут мне душою мужнецць і сталець.

Маім школьным мясцінам

Я не ведаю Лёзна, якое ты сёння,
Толькі вулкі твае часта сняцца ўначы.
Бачу: месячык юны ў празрыстым сутонні
Прымасціўся ў цябе на шырокім плячы.

Невялікае месца па часе тадышнім,
Маеш права не помніць шкалярку-мяне...
Толькі ведай: ніколі не станешы лішнім!
Ты — з вучнёўства майго казытлівы прамень.

Мне сябры прысылаюць паштоўкі і здымкі —

Лёзна наша імкліва, прыгожа расце.
Я сумую, што мне не раскіне абдымкаў —
Не прыеду... Вітаю ў чарговым лісце.

Беларуская школа пад нумарам першым,
Ты якая цяпер, ці саноўны твой чын?
Спрабавала складаць тут нязграбныя вершы...

У таполях крычалі на гнёздах грачы...

І настаўнікі нашы, што спраўна вучылі
Геаграфіі, алгебры, мове, пісьму,
Састарэлі, каторыя ўжо і спачылі...
Я таксама ўсвядоміла кошты ўсяму.

Тут сувора круціла вайны завіруха,
Як і ўсюды на Белай пакутнай зямлі.
Мне расказвала мама з балеснаю скрухай,
Як па мінных палях з бацькам вязняў вялі.

Як ішла да ратунку ва ўлонні з дзіцяткам —

Ні пялюшак, ні ежы, грывоты наўкол...
З тым яна й памірала дзявятым дзясяткам —

Памяць чэпка трымала скрываўлены дол.

Я не ўведаю, Лёзна, якое ты будзеш, —
Шчыра зычу табе не марнецць, а цвісці.
І няважна: успомніш, спазнаеш, забудзеш...
Ты, галоўнае, дзетак харошых расці!

Ігар ПРАКАПОВІЧ

Родны край, нібы вогнішча ў цемры,
Што святлом сваім вабіць здалёку,
Як прытулак надзеі і веры,
І як лекі ад кепскага зроку.

Тут трава мае крокі

запомніць,
Вецер песні мае праспявае,
Маю радасць крыніца паўторчыць
І нашчадак мой веры прачытае.

Толькі тут, толькі ў гэтай старонцы,
Маё сэрца не знікне бяследна.
Я часцінкай святла стану ў сонцы
І лютком кіслароду ў паветры.

Тут, на роднай зямлі, — як у храме.
Хай жа буду я ў ім толькі свечкай,
Што у душах людскіх не згарае
І з Айчынай яднае навечна...

Песня пра Паставы

Многа на нашай планеце
Вельмі прывабных краін,
Дзе весялей сонца свеціць
І дзе расце апельсін.
Але мяне не завабіць
Цёплага мора прыбой,
Буду Паставы я славіць
Песняю шчырай сваёй.

Я жыву тут.
Гэта мой кут.
Гэта мой край.
Гэта мой рай!
І праз гады
Ўжо назаўжды
Побач са мной
Горад мой.

Час тут навалі імчыцца,
Сонца штодзень устае.
Мядзелка ціха бруіцца,
Песні запруда няе.
Недзе далёка за морам
Ківі расце і банан.
Затое ў нас між азёраў
Цэлы лясны акіян.

Плошчы барочныя рысы,
Храмаў крыжы на вадзе.
Вуліц знаёмых абрысы

Я не забуду нідзе.
Недзе ў краях за гарамі
Спеюць хурма і лімон,
Ну, а ў нас вечарамі
Льбеца малінавы звон.

Святлана ЯКУБОЎСКАЯ

Сон-кветка

Узняўся сон у сінім фартушку,
Аздобіўшы дыван лясны, вясновы.
І іншым кветкам працягнуў руку,
Адкрыўшы свет пасля зімы нанова.

Пад трапяткімі крыламі нябёс
Ён піў зямлі спакуслівыя сокі,
І лес душою да яго прарос —
У ясны дзень рабілі разам крокі.

Раскрыла кветка яркі фартушок —
Там сонейка маленькае ляжала.
Паверце, яно свеціць мне здалёк —
Ім маю долю мама вышывала.

Ганна ЗІНКЕВІЧ

Конікаў вясёлых стракатанне —
Мудры напамін праходзіць лета.
Застаюцца сум і шкадаванне —
Верныя напледнікі паэта.

Сальвіі і астры застаюцца,

Раскашуюць жоўтыя вяргіні.
У азёры — сонечныя люстры —
Зноў глядзяцца яркія рабіны.

І атава просіцца ў пракосы,
Спас частуе залацістым мёдам.
І святлеюць родныя нябёсы
Перад лета пышным адыходам.

Буслы

Буслы пад ліўнем мыноць крылы —
Ён і Яна.

І гэты міг такі ішчаслівы,
Жыві, зялёная вясна!

І сэрца зашчыміць ад ішчасця,
Што хутка прыйдзе цёплы май,
Што птушкам не дала прапасці
Святая вера ў родны край.

А што патрэбна чалавеку
Для добрай песні, для душы?
Ёсць родны край — натхнення Мекка,
У небе — верныя буслы.

Ірына РАДЗІХОЎСКАЯ

Ты ідзі ў палатнянай кашулі
Басанож па сцюдзёнай расе —
Туманы тваю постаць атуляць,
Неба чары пад ногі страпе.

Казкі ішчучыць паўночныя травы,
Зоркі ў танцы няўмела дрыжаць,
Галаву тлуміць водар атавы,
Абярэг твой — сузор'е Крыжа.
Хай шалёны нястрыманы вецер
Абдымае за плечы цябе.
Не самотны, хаця ва ўсім свеце
Толькі ты гладзіш вецер цяпер.
Ты ідзі. Не спыняйся ніколі.
Спасцігай мудрасць вечных нябёс.
Бо і зоркі, і неба, і поле —
Гэту ноч падарыў табе лёс.

Восень

Чуеш, як падае лісце? —
Восень шаптала ў галінах
Дрэвы на стомленых спінах
Лета люлялі калісьці.
Птушкі хацелі б застацца,
Сэрцам да дому прыкуты.
Восень — ішторазу пакута:
Мусяць ляцець. Адрывацца.
Грузныя ішэрыя хмары
Сонца закрылі: раўнуоць
Промні, што ішчыра цалуюць
Краскі апошнія з жарам.
Зноўку дажджы. Стынуць вочы.
З нейкай... смугі няма выйсця.
Чуеш, як падае лісце? —
Восень пытае іштоначы.

Канстанцін СЕЛІХАНАЎ:

«Усё ў нас саміх»

Пасярод пакоя — горка металічных прутоў. Вакол — часткі думак, якія намацваюць розныя формы. На канапе — кніга «Мова ёсць Бог. Нататкі аб Іосіфе Бродскім» Янгфельта. Гэта майстэрня скульптара. Не дзіва, што тут выспяваў праект, які сёлета прадстаўляе Беларусь на Венецыянскай біенале. Яго аўтар Канстанцін Селіханаў умее злучыць ледзь улоўнае з матэрыяй рознай моцы — а ўсё для таго, каб ляпіць чалавека. Нават неабавязкова літаральна, рукамі. Калісьці «чалавека з жалеза» гартавалі ідэямі. А ён мог быць усё адно як з гліны — мяккі і гатовы для пераўтварэнняў, якія адбываюцца пад уплывам сучаснага мастацтва. Усё гэта стала падставай для размовы пра новы досвед на Венецыянскай біенале, куды Канстанцін патрапіў другі раз, але цяпер — як аўтар уласнага выказвання на тэму:

— Як у кожнай біенале, у сёлетняй ёсць свая тэма, якую вызначыў галоўны куратар Ральф Ругоф, згадваючы праклён: «Каб вам жыць у цікавыя часы». Тэму многія інтэрпрэтавалі даволі шырока, нават без гістарычных адсылак, што прадгледжае слова «часы». Наш праект атрымаўся ў пэўным сэнсе дыдактычны. Я вельмі сур'эзна паставіўся да пытання і гаварыў у большай ступені пра сябе. Нарадзіўся ў Савецкім Саюзе, вырас і сфарміраваўся, але заспеў разбураць жалезнай заслоны, змену парадыгмаў. Мне здаецца, што тэма вельмі кладзецца на ўспрыманне постсавецкага чалавека. А з пункту гледжання драматычнага досведу, які выпаў на жыхароў вялікай часткі планеты, гэта павінна цікавіць іншых — дзеля ўрокаў. Прынамсі, наша ідэя была зразумелая расіянам, латышам, палякам... Мы адчуваем гэта аднолькава. Не буду хаваць, што заяўленае працятанне тэмы больш актуальнае тут.

Першапачаткова мы з куратарам Вольгай Рыбчынскай рыхтавалі вялікі праект менавіта для Мінска, які збіраўся прадставіць летам у прасторы ОК16. Але калі Міністэрства культуры абвясціла конкурс праектаў для ўдзелу ў біенале, вырашылі, што можна зрабіць версію, каб прадставіць у Венецыі. Надта маштабны праект стварыць не атрымалася б: трэба было лічыцца з умовамі павільнёна, арэнда якога на палову года абыходзіцца зусім не танна. Мы прадставілі практычна гатовы праект, трэба было дарабіць яшчэ скульптуры. Але на ўзроўні ідэі ён ужо існаваў. Сутнасць вызначае слова «Выхад». Гэта размова пра чалавека ў эпоху постсавецкай разгубленасці, які імкнецца знайсці выйсце. Ідэя не ў тым, каб мы далі гатовы адказ, гэта больш пра сам пошук — асобы ці супольнасці. Патэнцыйны глядач атаясамлівае сябе з чалавекам — яго фігура абагульненая, пазбаўленая дэталей, таму што недасфарміраваная, гэта хутчэй матрыца чалавека, які будзе развівацца далей.

Прыблізна з сярэдзіны 2010-х я даследую феномен мясцовага жыцця і тое, што адбывалася тут на працягу апошніх стагоддзяў, разважаю над прычынамі, з-за якіх адбылася катастрофа чалавецтва, у прыватнасці ў Еўропе. Калі людзі перасталі ставіцца адзін да аднаго як да асобы? Нібыта кіраваліся ўніверсальнымі меркамі, імкнуліся да лепшых узораў, а атрымалася знішчэнне чалавека ў масавых маштабах. Галоўным каталізатарам будучага праекта стала літаратурная падаснова — дзёнік Л. Талстога. Наогул, гэты праект пра тэкст. Пра тое, як татальны тэкст накрыў адну шостую частку Зямлі, нават больш. Як той тэкст працягвае на нас уплываць, падмяняючы мысленне, — дагэтуль жа ёсць тэндэнцыя даверу да лозунгаў. І зараз на ўваходзе ў павільён мы зрабілі фоеасабліўную пазнаку: на чырвоным фоне белымі літарамі напісана «Выхад». Расіяне ўсё хацелі выправіць памылку, гэта і ёсць адна з патрэбных рэакцыяў...

— Ці была думка зразумелая заходняму чалавеку?

— Так, таму што я хоць і гаварыў пра мінулае, меў на ўвазе сучаснасць. А людзі заўсёды знаходзяцца ў пошуку, які можа мець розныя абліччы. Некаторыя, адмовіўшыся ад ідэі мінулага, яшчэ не

знайшлі сябе ў цяперашнім. А хтосьці, можа быць, жыве ў эміграцыі, але шукае сябе ў іншай рэчаіснасці. Ды нават сярод тых, хто дасягнуў поспеху, існуе інтэлектуальная эміграцыя з пошукам аднадушнага. Чалавек — нібыта пасылка з нейкім паведамленнем (і там ёсць скрыні), бо кожны з нас пра нешта сведчыць у гэтым свеце.

Людзі, якія сочаць за маёй творчасцю, павінны гэта счытаць: ёсць адсылкі да мінулых праектаў, нават відэа, дзе я цытую свае папярэднія знаходкі.

— Ці дапамагала вам гісторыя ўласнай сям'і, прадстаўнікі якой прайшлі праз розныя эпохі?

— Я жыву ўласнымі адкрыццямі і інтарэсамі. А мая сям'я такая ж, як і іншыя. Мой дзед быў выдатным савецкім

агроністы павільён, значна большы за наш, форма — асобная гаворка: гэта опера. А ідэя... Пляж, імітацыя цудоўнага жыцця, разам з тым — на гарызонце прадчуванне суровых падзей. Думка не новая, але зацапіла, таму што зроблена незвычайна. Хтосьці ўбачыць напамін пра экалогію. Мне, як чалавеку, які працуе з формай, спадабаўся бельгійскі павільён: абывацель, які сядзіць за кратамі і робіць аднолькавыя механічныя рухі. Спалучыліся і форма, і маштаб, эстэтычны знаходкі. Ці яшчэ работа: механічная рука, якая імкнецца прыбіраць кроў, бясконца і безвынікова... Ты паглыбляешся ў нейкі стан і раптам разумееш, што адбываецца нешта важнае ў тваім жыцці. Бачыш — і сыходзіш пераўтвораны.

— Мастацтва заўсёды было філасофіяй у вобразах...

— Нават у гэтым Венецыянская біенале стаіць далей за выяўленчасць і проста якасць мастацтва. Гэта не салон, не камерцыйная выстаўка, тут няма задачы захапіць. Першасная — ідэя, ёсць розныя формы яе ўвасаблення. У мяне быў скульптурны праект, хтосьці прывёз выстаўку жывапісу. Але ў любым выпадку гэта спроба размаўляць са светам на мове актуальнага мастацтва. Венецыянская біенале — нібы вяршыня айсберга. А ёсць тое, чаго мы не бачым: адукацыя, фінансаванне, розныя інстытуцыі і выставачныя пляцоўкі...

— Чаму ў Еўропе такія біенале прыцягваюць, а ў нас актуальнае мастацтва выдалена з кантэксту звычайнага жыцця?

Фрагмент праекта «Выхад».

мастаком, са шчырай верай у ідэю. Але ж яму усёй праўды не казалі. Упэўнены, што калі б ён жыў у іншым сацыяльным кантэкście, то быў бы іншым мастаком. Але нават на працягу свайго нядоўгага творчага жыцця (пачынаў пасля вайны, калі яму было гадоў 30, а памёр у 59) вельмі змяніўся. Яму хапіла гэтага часу, каб эвалюцыянаваць. Савецкі час не выключыў цікавага жыцця: людзі марылі, кахалі, нараджалі дзяцей, хоць і шмат у чым мелі трагічны досвед. Мне хацелася паглядзець на гэта з вышніх перамен, якія адбыліся на мяжы эпох. Таму што ў якім-небудзь 79-м годзе мне б не дазволілі прадставіць гэты праект. А я знайшоў падтрымку ў Міністэрстве культуры. У нас была праблема з грашыма, міністэрства фактычна забяспечыла ўдзел у біенале. Гэта сведчыць пра тое, што на чалавечым узроўні нешта мяняецца, у тым ліку стаўленне да Венецыянскай біенале — сур'эзнага грунтоўнага працэсу, да якога краіна далучаецца.

— Што на біенале зацапіла асабіста вас?

— Такіх работ было няшмат, але на мой погляд, адпаведна майму ўнутранаму стану. Там на ўсё трэба ўдумліва глядзець, трэба чытаць (а я не вельмі добра ведаю мову). Шмат якія рэчы патрабавалі дадатковых ведаў. Але чыста на інтуітыўным успрыманні былі адметныя рэчы (усё ж 90 павільёнаў, яшчэ і куратарская выстаўка).

Напрыклад, Літва прадставіла праект, які паказвае, што клапаціць краіну.

элементарную спецыфіку, патрабаванні да выставачнай прасторы. Гэтага не адбылося б, каб быў архітэктар, які ведае сучаснае мастацтва.

Я кажу пра сучаснае мастацтва як пра прынцыповае, што гаворыць пра важныя, сур'эзныя рэчы, бо галоўнае — да несці думку. А мы імкнемся завесіць усё лакальным жывапісам, імітуючы XVIII стагоддзе. Той жа пляж з ілюзіяй: усё добра, утульна.

Нешта ў нашым мастацкім ландшафце зменіцца, як толькі ў краіне ўсвядоміць, што павінна існаваць усё, у тым ліку такія няпростыя формы, — і выдаткуюць на *contemporary art* сваю працоўку, сваіх экспертаў. А яшчэ трэба пазбавіцца імкнення да таго, каб усе пасябравалі з усімі. Калі не можам самі, трэба запрашаць з боку дасведчанага куратара, прафесіянала, які ведае мастацкі кантэкст і тэндэнцыі, але не мае тут сяброў, яму не навяжаш выбар. Як толькі будуць прымацца прыкныповыя рашэнні, адразу пойдзе справа.

— Змены ў мастацтве падаграваюцца працэсамі ўнутры супольнасці...

— Шмат якія мастакі не ўдзельнічалі ў конкурсе, абвешчаным Міністэрствам культуры. Многія лічаць, што супрацоўнічаць з дзяржаўнымі інстытуцыямі непerspектыўна: да праектаў могуць выказаць шмат прэтэнзій, што абмяжуе творцу. Да мяне міністэрства не прад'явіла ніводнай прэтэнзіі, не выказвала пажаданняў, як трэба рабіць. На жаль, вялікія праекты немагчыма зрабіць за кошт уласных сродкаў. Спонсары хутчэй прафінансуюць нешта папулярнае, а ў актуальнага мастацтва зусім іншая мова, не ўсім зразумелая.

Як патлумачыць, чаму нам патрэбна сучаснае мастацтва? Яно заўсёды аўтсайдар: не забаўляе, не дае хуткі выкід энергіі. Але яно робіць свет іншым. Гэта тое, што трэба абмяркоўваць. Пасля заканчэння біенале мне хацелася б, каб у нас сабраліся зацікаўленыя і паразважалі, што атрымалася, што не атрымалася. Патрэбна дыскусія, падчас якой можна высветліць задачы, а таксама разабрацца, якія ў нас прэтэнзіі і пажаданні адзін да аднаго — у мастакоў да дзяржаўных інстытуцый і наадварот.

— Нас усё яшчэ называюць «постсавецкай краінай», можа, таму, што цяжка змяніць падыходы мінулага?

— Менавіта таму, што пазбягаем рашучых крокаў. Адмовіўшыся ад нечага, баімся нешта зразумець. Яскравы прыклад — тапаніміка. У Мінску ёсць вуліцы, якія паспелі перайменаваць у 90-я — Гарадскі Вал, Багдановіча... А потым — нібыта часосьці саромеемся? Чаго, калі за гэтай назвай — стагоддзі? Гэта дробязі, але яны заўважныя. Цяпер нешта мяняецца: і помнікі добрыя з'яўляюцца, і людзям гэта важна. Працэс ідзе, але марудна. Разумею, што гэта закладзена ў нацыянальным характары — рухацца нетаропка. Але і для Фінляндыі гэта справядліва: там вельмі кансерватыўныя людзі, і шведы — стрыманы народ. Але ёсць рэчы натуральныя — найперш сам працэс жыцця. Пафарбаваць дом у правільныя колер — гэта імкненне да гармоніі, але само па сабе яно не азначае рух. Для гэтага проста трэба падабраць нармальную фарбу... Рух ёсць тады, калі кожны займаецца сваёй справай на сваім месцы. Рух — гэта і патрэбныя законы, якія падтрымліваюць новае, але не даюць разбурыць тое, што для краіны прынцыпова. Напрыклад, у Францыі ёсць закон аб гістарычным ландшафце, даволі кансерватыўны. Там, можа быць, пабудавалі б што заўгодна ў зручным месцы, але закон існуе. Ёсць правы, але ёсць і абавязкі. Калі яны ў балансе, то ўсё ў парадку. А рух фіксуе мастацтва — не столькі знешнія змены, колькі ўнутраныя спружыны.

— Ці бачыце выхад для сябе?

— Я яго даўно знайшоў. І ў нас на выстаўцы ён ёсць. Не трэба далёка хадзіць: усё ў нас саміх.

Ларыса ЦІМОШЫК

Тэст праз адценні ружовага

У прыцыпе, было зразумела, чаго чакаць ад артыста Івана Труса. І калі выпадае «Убачыць ружовага слана», то з ім у галоўнай ролі, — разважала да пачатку. Пад канец зразумела: ёсць іншая прычына, каб глядзець, пры тым, што Трус нерэальна шалёны.

Ён то крычыць, то шапоча, то мітусіцца ў распачы, а потым сціхае, зноў уздымае градус напружання, заходзіцца ў істэрыцы і ў прыступе гневу пераступае мяжу — сціскае шыю жанчыны рукамі... Але галоўны жах яго героя Леві не ў тым, што не ўмее кантраляваць эмоцыі. А ў тым, як і з-за чаго яны ўзнікаюць, чаму не даюць чалавеку быць шчаслівым у рэчаіснасці і будаваць сваю будучыню, — а ён пра гэта вельмі марыць.

Ружовыя мары і змрочная рэчаіснасць сышліся ў спектаклі Міжнароднага тэатральнага праекта *Номо-Сосмос*. П'еса сучаснага эстонскага драматурга Пірэт Яакс «Убачыць ружовага слана» ў 2011 годзе атрымала галоўную прэмію конкурсу Эстонскага тэатральнага агенцтва, пазней яе пераклалі на 7 моў свету. Яна заслугоўвае ўвагі, таму што паказвае чалавека ў незвычайных абставінах: герой імкнецца балансаваць на мяжы рэчаіснасці і трызнення, часам наогул губляецца паміж жыццём і галюцынацыямі. І тэарэтычна ёсць разуменне: так, верагодна, бывае. Іншае — уявіць гэта разам з галоўным героем Леві, які пачуваецца закутым ва ўласнае ўяўленне, услед за ім паглыбіцца ў стан, за якім — чалавечая бездань...

Менавіта п'еса — яе пабудова, дзе інтрыга захоўваецца да самых апошніх сцэн, — насамрэч рухавік спектакля, які паставіў у Беларусі эстонскі рэжысёр Калеў Куду. П'еса вядзе артыстаў, задаючы ўмовы іх існавання на сцэне. Гэта не значыць, што за іх усё прапісана драматургам і застаецца толькі агучыць. У розных артыстаў паспяховы мужчына Леві можа быць іншы (і нават у нас *НомоСосмос* дае магчымасць у гэтым упэўніцца). Не меншая таямніца — яго жанчыны. Іх дзве. Але гэта не банальны любоўны трохкутнік, за калізіямі якога назіраеш частку спектакля. А потым — бац! Піраміда адносінаў, якую глядач ужо выбудаваў праз успрымання дзеі, дзесьці пасля сярэдзіны пачынае ламацца.

Па-сучаснаму стрыманы інтэр'ер кватэры, дзе ўсё густоўна: на сценах выявы мастацкага фота (ён і яна), кубы-пуфікі, под'ём-стол і, галоўнае, — белы дыван. Леві — маньяк чысціні! У гэтай прасторы раскатваецца рэха: ён кліча яе. Спачатку ціха — шэптам. Але шэпт у яго (і нашай) галаве гучыць як энк. Мікрафоны (яны звісаюць нібыта стыльныя свяцільні), у якія час ад часу прамаўляецца частка тэксту, даюць цудоўную ілюзію гукі, які працінае, вырываецца знутры. Так клічуць жанчыну-мару, жанчыну-здань, якая не напружвае сваім існаваннем. І яна прыходзіць. Рэальная гламурная паненка адразу расквечвае прастору жыцця Леві. Ёй вельмі пасуе ружовы колер. І тут заўважаеш, што і герой імкнецца адпавядаць — вонкава, але хоць бы драбніцамі ружовага. Гармоніі не атрымліваецца: дзяўчына-стыль аказваецца дзяўчынай-схемай. Ні кроплі жывой эмоцыі. Ні каліва спачування беднаму Леві, які вельмі пакутуе з-за Сімоны (артыстка Кацярына Бондарова). Што не так з паненкай?

Паступова прыходзіць адказ, калі ў кола злучаюцца ўсе дэталі: бутэлькі і шклянкі, дзіцячы роварчык, целыманекены і нават фрызуры дзвюх жанчын з жыцця Леві, бо яны вельмі розныя. І была б гэтая гісторыя проста побытавымі разборкамі з сямейным гвалтам — так, вельмі балючая тэма, якая крычыць у цішыні шмат якіх дамоў... Але гульня светлавых плямаў стварае містычна-бязлітасны фон, за якім тлумачэнне ўсяго, што адбываецца ў адной з клетак-кватэр моднага «Ружовага

слана», дома, дзе Леві жыве і дэградуе ў кампаніі дарагіх напояў, Сімоны і ненавязлівай, хутчэй фонавай Катрын (так яна выглядала ў выкананні Настасі Бабровай — і, можа быць, у гэтым логіка персанажа, які месцамі быў сыграны нясмела, няроўна).

Ружовая метафара спрацоўвае ў спектаклі таму, што колеравыя акцэнтны вельмі тонка расставіла мастак-пастаноўшчык Кацярына Шымановіч. Тут няма татальнага

паступова мяняючы для сябе вызначэнне: пра што ж гэтая пастаноўка? Не толькі лав-сторы, не столькі трохкутнік, не меладрама вакол нараджэння дзіцяці, не крымінальны трылер з забойствам. Але элементы ўсяго гэтага прысутнічаюць. І нават калі месцамі ўвага зніжлася (не спрацавалі звязкі паміж некаторымі сцэнамі, крыху прамаруджваўся тэмп, не заўсёды артысты ўпэўнены і пераканаўча пачуваліся ў скуру сваіх герояў

ружовага, але ён урываецца ў аповед як татальная эмоцыя. Гэтая эмоцыя распараджаецца галоўным героем, а не наадварот. Нават у тыя моманты, калі, здаецца, ён здольны зрабіць чалавечы выбар, эмоцыя зносіць дах і не пакідае надзеі — як у сітуацыі з Джэкам Лонданам...

Ружовая метафара спрацоўвае ў спектаклі таму, што колеравыя акцэнтны вельмі тонка расставіла мастак-пастаноўшчык Кацярына Шымановіч. Тут няма татальнага ружовага, але ён урываецца ў аповед як татальная эмоцыя. Гэтая эмоцыя распараджаецца галоўным героем, а не наадварот.

Як толькі аскепкі надзей Леві рассыпаюцца цалкам, глядач можа ўздыхнуць: скончыўся няпросты шлях, калі даводзілася прадзірацца скрозь забытаны сюжэт,

а тут вельмі патрэбна іх разумець, згодна з характарыстыкамі, якія прамаўляюцца тэкстам), то вынікова нечаканасць гісторыі — і тое, як напружана ты яе складваў-звязваў у адно цэлае, — даюць адчуванне палёгка, нягледзячы на тое, што зло нібыта і перамагае. Яно перамагае героя. У прысутных ёсць магчымасць пачувацца героямі: з намі павінна быць усё ў парадку. Такая вось тэатральная кадзіроўка, лёгкая форма. Таму што жудасны стан, калі чалавек губляе сябе і ператвараецца ў залежнага, псіхічна нестабільнага чалавека, перададзены, — у тым ліку дзякуючы ігры артыста Леві. Праўда, іграць было што. Падобна на тое, як у «Лаліце» Набокава раскрываецца псіхалогія педафіла знутры, тут нас паглыбілі ў забытаную свядомасць алкаголіка і хатняга тырана. І гэта не бяскрыўдны стан чалавека, які ў сваёй хаце робіць, што хоча.

Падчас прагляду глядачам даводзілася быць калі не саўдзельнікамі, то і не назіральнікамі гібелі чалавека — так арганізаваны прагляд спектакля ў прасторы *HIDE*. Тут фактычна няма мяжы паміж глядачамі і акцёрамі. Менавіта для такіх складаных гутарак пра чалавека падыходзяць такія адкрытыя ва ўсіх сэнсах умовы. Мы да іх яшчэ не прывыклі. Тым не менш жаданне ісці на нешта «такое — эксперыментальнае» ёсць. Глядацкая прывычка ўмацоўваецца жаданнем людзей тэатра ставіць такое, дзе чалавек падаецца не стандартна-схематычна, дзе ён жыве і дае адчуванне жыцця.

Ларыса ЦІМОШЫК

выДАТна

Малую залу імя Рыгора Шырмы ў Белдзяржфілармоніі на адзін вечар аддалі чалавеку тэатра. Але заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі Валерый Анісенка, які сёлет адзначае 75-годдзе, на свой творчы вечар прыпас і музычныя тэмы, але ў рэжысёрскім бачанні. Ён не змяніў прафесію, але ж рэжысёр у тэатры — гэта і сапраўды як дырыжор у музыцы... Для тых, хто нешта прапусціў, варта нагадаць некаторыя моманты творчай кар'еры.

Яго голас прыходзіў літаральна ў кожную хату праз Беларускае радыё, дзе ішлі яго аўтарскія перадачы. Праз радыё дзякуючы Анісенку да людзей даходзілі

думкі айчынных пісьменнікаў: ён паставіў каля 100 спектакляў паводле найлепшых твораў беларускай літаратуры (А. Адамовіча, В. Быкава, Н. Гілевіча, Ул. Караткевіча, Б. Сачанкі, І. Чыгрынава, І. Шамякіна і іншых). За дзейнасць у радыётэатры атрымаў Дзяржаўную прэмію БССР.

Валерый Анісенка больш чым 10 гадоў кіраваў Рэспубліканскім тэатрам беларускай драматургіі, потым працаваў дырэктарам і мастацкім кіраўніком Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Якуба Коласа. Ставіў сусветную і беларускую класіку. Акрамя таго, вядомы па працы ў кіно: пастаноўшчык мастацкіх тэлефільмаў «Паляванне на апошняга

журава» паводле аповесці А. Жука, «Крык чайкі» А. Асіпенкі, «Прывід» М. Арахоўскага. І адгукаўся на тое, што бачыў і за што хваляваўся, — праз дакументальныя відэастужкі «Чорная быль Беларусі», «Кадзіш», «Мой Эдынбург».

Разважаць пра творцаў і творчасць яго прымушала яшчэ адна дзейнасць: педагога, які выходзіў артыстаў і рэжысёраў, а сёння яго вучні працуюць у розных тэатрах краіны. А яшчэ гаварыў пра тэатр паўсюль, дзе была такая магчымасць. Напрыклад, у афіцыйнай праграме XXVIII Міжнароднага фестывалю ў Іспаніі ён прачытаў курс лекцый па драматургіі У. Шэкспіра — да гэтага аўтара за час сваёй працы рэжысёр меў асаблі-

ваю прыхільнасць. Станавіўся лаўрэатам спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Беларусі «За духоўнае адраджэнне», з'яўляецца кавалерам ордэна Францыска Скарыны.

Некалькі гадоў таму яго ўразіла п'еса Л. Агулянскага «Дырыжор», паводле якой з'явіўся спектакль-споведзь Валерыя Анісенкі. І можна вышукваць падабенства прататыпу героя, але ці варта гаворка пра адчуванне творчасці. Як ад сябе — у юбілейны вечар урыўкі з «Дырыжора» ўспрымаюцца менавіта так. Вось і думайце, у чым тут мастацтва ці гэта чыста асабістае. Асабіста ад юбіляра — вершы і раманы. І крыху пра сябе — прэзентацыя кнігі «Неўтаймоўны».

Марыя АСПЕНКА

Ад сябе

Уцёкі ад паўсядзённасці

Як Канскі фестываль змяняе ўяўленне аб сучаснай кінаіндустрыі

Штогод напрыканцы траўня ў Канах выбіраюць найлепшыя стужкі планеты. Сёлетні кінафестываль прынёс шмат сюрпрызаў не толькі ў плане выбару фільмаў, але і ў плане свецкага жыцця, якое таксама з'яўляецца неад'емнай часткай гэтай прэстыжнай падзеі. Чым жа парадавалі сёлета Каны і на якія стужкі кінааматарам трэба паляваць у найбліжэйшы час?

НАСУПЕРАК ГАЛІВУДУ

Канскі кінафестываль — самы прэстыжны з фестываляў класа «А». І гэтае сцвярдженне ў арганізатараў атрымліваецца пацвярджаць штогод: конкурс трымае баланс паміж масавай культурай ды высокім мастацтвам, ён не такі блізкі да кан'юнктуры (у параўнанні з тым жа «Оскарарам»), таму ўжо з 1946 года (менавіта тады правялі першы фестываль) давер кінааматараў да выбару канскага журы застаецца непахісны: «пальмавыя галінкі» даюць толькі за справу.

Цікава, што заснавалі фестываль у Канах як апазіцыю Венецыянскаму конкурсу: свабодныя французы вырашылі даць бой конкурсу Мусаліні і глядзець кіно, якое будзе выбірацца па сваіх правілах. Дагэтуль Каны — фестываль які ўступае ў супрацьстаянне: сёння ў першую чаргу з Галівудам, але крытыкі адзначаюць, што яшчэ і з сабой мінулагаднім — трэба вельмі сумленна і без прыўкрас паказваць, куды рухаецца сусветны кінамастаграф сёння. І Каны са сваімі задачамі спраўляюцца паспяхова.

Канскі кінафестываль заўжды выклікае асацыяцыі з чымсьці элітарным. А як інакш? Чырвоную дывановую дарожку падчас фестываля мяняюць па некалькі разоў у дзень: ходзіць шмат селебрыці, прадстаўнікі кінаіндустрыі змагаюцца паміж сабой у шыкоўнасці ўбораў, знакамітая «Залатая пальмавая галінка» каштуе больш чым 20 тысяч еўра, а бюджэт уласна фестываля — каля 20 мільянаў еўра. І гэты размах каштуе выдаткаваных сродкаў: у выніку Каны — не проста вечарына «для сваіх», а падзея, якая аб'ектыўна паказвае рэальнасць сённяшняга становішча кінаіндустрыі: нікога не цікавіць, ці зможа кіно, прадстаўленае ў Канах, «адбіць» свае бюджэты і колькі людзей яго паглядзіць. Галоўнае для Канскага конкурсу — арыгінальнасць, моц рэжысёраў, смелыя рашэнні, жаданне эксперыментавання ды змяняць свет у лепшы бок. У той час калі «Оскар» дае стваральнікам фільма касавыя зборы ды імідж, Канскі кінафестываль дае нашмат больш — перспектыву ды павагу кінаасупольнасці, якая пасля трансфармуецца ў ганарары.

Сёлетні фестываль — сумесь выдатных стужак, кулуарных інтрыг ды пошук новых імёнаў. Што да інтрыг, то супольнасць усхваляваў выбар Эмілі Бічам як выканаўцы найлепшай жаночай ролі ды ганаровая «галінка» для Алена Дэлана, з'явілася пытанні да рэжысёра Абдэлаціфа Кешыша, які непаважліва ставіўся да акцёраў падчас здымак другой часткі стужкі «Мектуб, мая любоў». Але нам больш цікавыя стужкі ды ўзнагароды.

На сёлетнім фестывалі (які, дарэчы, быў прысвечаны французскай рэжысёрцы Аньес Варда) можна было пазнаёміцца з новымі стужкамі Таранціна, Альмадовара, Джармуша — эліты сусветнага кінамастаграфа. Але для гледачоў не менш цікавымі былі і фільмы маладых ды не вельмі знакамітых рэжысёраў, што яшчэ раз даказвае экспертнасць канскага журы і добры густ кінамастаграфістаў. Канскі кінафестываль адзначае фільмы ў чатырох катэгорыях: асноўны конкурс, «Асаблівы погляд» (пераможцы гэтага конкурсу падтрымліваюцца ў французскім пракаце), «Залатая камера» (прэмія за найлепшы дэбют) ды «Сінефандасьён» (праграма са студэнцкімі і кароткаметражнымі стужкамі). Дарэчы, журы асноўнага конкурсу сёлета ўзначаліў Аляксандра Гансалес Іньярыту — мексіканскі рэжысёр, які неаднойчы быў адзначаны «Оскарарам», «Залатым глобусам» і, канечне, знакамітай «Пальмавай галінкай».

ГУЧНЫЯ ВЫКАЗВАННІ

Адкрывала сёлетні Канскі кінафестываль стужка Джыма Джармуша «Мёртвыя не паміраюць» — зомбі-камедыя з Білам Мюрэем, Адамам Драйверам, Ігі Попам і яшчэ дзясяткам знакамітых акцёраў. Здаецца, што Джармуш вырашыў паўтарыць сам сябе ды вярнуцца да тэмы, якую пачаў яшчэ ў «Выжывуць толькі каханкі»,

але гучалі думкі, што новае кіно мэтра — няўдалая спроба «ўскочыць» у вагон зомбі-апакаліпсіса. Тым не менш акцёрскі склад, уменне выбудаваць у кадры неверагодна прывабную карцінку ды невялікае падабенства да «Твін Піксу» Лінча — вось як мінімум некалькі прычын (акрамя асобы самога Джармуша), якія робяць «Мёртвых...» вартымі прагляду.

Пройдземся па спісе вялікіх імёнаў, фільмы якіх можна было ўбачыць на сёлетнім Канскім фестывалі: Тэрэнс Малік (які ўжо атрымліваў «Залатую галінку» за стужку

Кадр з фільма «Паразіты».

«Дрэва жыцця») сёлета прадставіў гледачам «Схаванае жыццё». Гэтая стужка (у аснове сюжэта — біяграфія аўстрыйца, які не пагадзіўся служыць у вермахце і быў пакараны) лічылася адным з асноўных прэтэндэнтаў на галоўны прыз Кан у 2019, але не атрымала ні адной ўзнагароды. Яшчэ адно гучнае імя — Квенцін Таранціна, які вярнуўся ў Каны пасля 10-гадовага перапынку і праз 25 гадоў пасля атрымання «Залатой галінкі» за «Крымінальнае чытво». Яго новая стужка «Андоічы ў Галівудзе» — гісторыя пра... кіно, а дакладна — пра тое, што схавана ад гледача, пра тое, як сапраўды працуе кінаіндустрыя ды што там адбываецца з усімі вечарынамі, селебрыці і прыгодамі. Чаму варта паглядзець? Таму што гэта Таранціна, які ніколі не пакідае аб'якавым, і таму, што тут сышліся найлепшыя акцёры (Леа Ды Капрыя, Брэд Піт, Марго Робі). Напэўна, варта ацаніць, за што ж «Андоічы...» атрымала прэмію «Залатая пальмавая сабака».

Адзін з найлепшых фільмаў фестываля — «Боль ды слава» іспанца Пэдра Альмадовара — яшчэ да Канскага фестываля атрымаў станоўчыя водгукі крытыкі ды гледачоў. Чаму? Магчыма, таму, што кіно досыць біяграфічнае: стужка пра рэжысёра (з прычынай як у Альмадовара!) у выкананні Антонія Бандэраса, які трапіў у сітуацыю крызісу на ўсіх франтах: сям'і, творчасці, адносінаў. За гэтую ролю Бандэрас атрымаў «Залатую пальмавую галінку». Тэму адносінаў у сваім кіно ўздымае і канадзец Ксаўе Далан, які зняў фільм «Маціяс і Максім», дзе асноўнай тэмай становяцца пошукі асабістай ідэнтычнасці, арыентацыі: сябры Маціяс ды Максім праходзяць шлях ад сяброўства да чагосьці большага, але не абодвум з іх гэта падабаецца.

Варта адзначыць яшчэ двух рэжысёраў: Кена Коўча ды Карнэлію Парумбою. Што да першага, то яго фільм «Прабач, мы сумавалі» ўздымае балючыя тэмы простых людзей (які і ў мінулае яго стужцы «Я, Дэнніэл Блэйк», якая атрымала «Залатую пальмавую галінку» 4 гады таму) — гісторыя пра тое, як звычайная сям'я спрабуе вызваліцца ад фінансавага, а разам з ім і маральнага, крызісу. А выдатны румынскі рэжысёр Карнэліу Парумбою звярнуўся да крымінальнага свету ў пошуках сюжэта: яго героі — паліцэйскія ды мафіёзі — праводзяць сваё авантурнае жыццё на Канарах ды размаўляюць на мове свісту «сімба-гамэра». Дарэчы, у галоўнай ролі тут — Улад Іваноў, які здымаўся ў стужцы «У тумане» Сяргея Лазніцы.

ІНШЫ БОК СІТУАЦЫ

У сэрцы членаў журы стрэлілі «Паразіты» паўднёва-карэйскага рэжысёра Пан Чжун-Хо. Гэтая стужка не толькі атрымала галоўны прыз Канскага фестываля, але і выклікала шэраг дыскусій. Сюжэт фільма досыць просты і адначасова вельмі складаны: бедная сям'я (Кітхэк, яго жонка ды двое дзяцей) мусіць выжываць дзякуючы таму, што клеіць папяровыя каробкі для піцы. Аднойчы ўсё змяніцца па волі выпадку: сябра, які працаваў рэпетытарам па англійскай мове ў адной багатай сям'і, прапаноўвае сыну Кітхэка замяніць яго, зразумела, нелегальна. Вочы ў беднякоў загарваюцца, і хутка ўжо ўся

сям'я працуе на багатага спадара Пака. Пасля прэм'еры фільма ў Канах гледачы апладзіравалі на працягу 15 хвілін — гэта першая стужка з Паўднёвай Карэі, якая атрымала тут найвышэйшую ўзнагароду. Сімвалічна што гэта адбылося, калі карэйскі кінамастаграф адзначае 100-годдзе. Кіно пра класавую няроўнасць, якое прадэманстравала, што робіць з чалавекам беднасць, на што яна часам штурхае, як бедныя становяцца паразітамі. Беднасць — лейтматыў стужкі, але рэжысёр не на баку таго, хто ацэньвае, — ён паказвае ды разважае пра сітуацыю думкамі ды словамі сваіх герояў. Усё ж вельмі проста меркаваць аб беднасці з іншага боку, а калі ты аказваешся ў ёй, то жыццё становіцца адразу і драмай, і камедыяй, і нават хорарам.

Гран-пры Канскага фестываля сёлета атрымала кіно «Атлантык» французскай рэжысёркі з сенегальскімі каранямі Маці Дз'епа. Стужка нарадзілася з кароткаметражкі, якую Дз'епа зняла яшчэ ў 2019 годзе, а зараз невялікая замалёўка стала паўнаватарскай фільмам пра жанчыну з Сенегала, якой даводзіцца праводзіць свайго каханага на пошукі найлепшага жыцця — хлопца спрабуе пераплыць Атлантыку на чоўне для мігрантаў, якія едуць на пошукі працы ў Еўропу. Такая кранальная і актуальная гісторыя, якая прымушае суперажываць. Жанчыны становяцца цэнтрам сюжэта стужкі «Партрэт маладой жанчыны ў агні» Селіны Ск'ямы, якая атрымала прыз за найлепшы сцэнарый. Рэжысёр адпраўляе гледачоў у 1760 год: маладой мастачцы замаўляюць напісаць партрэт дачкі багатага арыстакрата Элаізы, каб выдаць яе замуж. Але Элаіза не жадае замуж, а як вынік — і партрэт. Таму мастачцы даводзіцца стаць сяброўкай бунтаркі, каб напісаць партрэт патаемна. І справа насамрэч не ў партрэце, не ў сяброўстве, а ў тым, што разам дзяткіны пачынаюць даследаваць адна адну ды сябе саміх...

Узнагародзілі ў Канах і найлепшых рэжысёраў — сёлета імі сталі браты Дардэны, якія знялі фільм пра школьніка-ісламіста «Малады Ахмед». Узнагарода — за актуальнасць тэмы (ісламскі тэрарызм у Еўропе), за асобу галоўнага героя (хлопчык Ахмед, які думае пра забойства настаўніцы), за дэталёна прамаляваную дзіцячую псіхіку, аб'ектыўна паказаную рэальнасць ды шмат за што яшчэ.

Канскі кінафестываль сёлета зноў парадаваў аматараў творчасці менш знакамітых кінамастаграфістаў: конкурс «Асаблівы погляд» быў багаты на добрае кіно. «Нябачнае жыццё» Карым Айназ атрымала галоўны прыз конкурсу: яскравая бразільская драма пра жанчын кранула гледачоў ды крытыкаў. Гісторыя пра сясцёр Эўрыдыку ды Віду хвалюе драматызмам: бацька не слухае іх меркаванняў, не звяртае ўвагі на жаданні дзяўчын, таму ім даводзіцца быць апірышчам адна для адной. Сястрынская падтрымка прыносіць свае плады, і не толькі добрыя: абедзве дзяўчынны апынуцца ў складаных сітуацыях.

Яшчэ адна стужка, якую адзначыла журы, — «Сонца ніколі не заходзіць» Олівера Лакса. Гэта трэцяя ўзнагарода іспанскага рэжысёра, якую ўжо паспелі параўнаць з мінулагаднім удзельнікам Кан — фільмам «Той, які паляе». Стужка пра Амадора, які вяртаецца з турмы, дзе адбываў пакаранне за спалены лес. Цяпер Амадору даводзіцца будаваць жыццё нанова, жыць з маці, быць у адзіноце. Але жыццё бывае і міласэрным: у жыцці Амадора з'яўляецца Элена, якая не ведае пра мінулае хлопца...

Адраду дзве ўзнагароды конкурсу аддалі «Дылдзе» Канцемира Балагава: у 2017 годзе ён ужо атрымаў прыз за «Цеснату», а цяпер рэжысёру дасталіся прыз за найлепшую рэжысуру ды ўзнагарода ФІПРЭСІ.

У цэнтры сюжэта — час пасля Другой сусветнай, Ленінград, дзве жанчыны, якія падтрымліваюць адна адну. У «Дылдзе» адноўлены пасляваенны час у СССР — такім нам яго яшчэ не паказвалі. Мы ўбачым дзвюх вельмі моцных фізічна ды маральна жанчын, складаныя адносіны якіх сталі прычынай намінацыі стужкі яшчэ і на «квір-пальму».

Для беларусаў гэтае кіно будзе мець асаблівы сэнс: па-першае, падчас падрыхтоўкі сцэнарыя, стварэння фільма, ды нават на стадыі ідэі рэжысёр натхняўся кнігай Святланы Алексіевіч «У вайны не жаночы твар» — некаторыя дэталі твора Балагава літаральна перанёс у «Дылду».

Канскі кінафестываль — неверагодная падзея, якая аб'ядноўвае такіх жа неверагодных асоб — рэжысёраў, акцёраў, кінааматараў. Падчас фестываля кінаасупольнасць не дзеліцца на часткі — усё яе складнікі становяцца адным цэлым, каб атрымліваць асалоду ад найлепшага ў свеце кіно.

Маргарыта ДЗЯХЦЯР

Парафраз на тэму Міхаіла Радунскага

на сваёй струне

Ларыса СІМАКОВІЧ,
кампазітар

«...А чым вы займаецеся?» —
запытайся я.
«Як і ўся навука, — адказаў гарбаносы —
шчасцем чалавечым».
(«Панядзелак пачынаецца ў суботу»
Браты Стругацкія)

Не пачуць сёння вяланчэль Міхаіла Радунскага — як не прачытаць «Арланды» Вірджыніі Вульф, як не паглядзець Цільду Сунтан у аднайменным фільме, як не пакаштаваць «Château Gruaud-Larose» і не пазнаёміцца з «Гасцініцай. Бельгія» Ганны Севярынец...

Вяланчэліст Міхаіл Радунскі сёння — як Фрыдрых Шэлінг на пачатку XIX стагоддзя. Як Хрыстафор Калумб у XV. Адкрыццё, альбо яго прадчуванне. Святло, пра якое здагадваем, але пакуль не даём веры...

Музыкант на пачатку творчага шляху. Сваю музычную архітэктурную ладзіць артыстызмам і віртуознасцю, адмысловым пачуццём формы і багатай палітрай тэмбраў, танцам меладычных ліній і вогненнымі кадэнцыямі.

Не афекты, а праўда. Тая самая, без якой лёгка засмягнуды ў збалелым існаванні... Праўда як магія адпаведнасці ўсяго з усім. Супадзенне. Сутучча. Раўнавага.

На працяглым гучанні вяланчэльнага смычка вісіць гучанне планеты, зямлі, вады. Адночы пачуўшы, сіротства адступае. Ты — дома.

Паганаш у павольных перамяшчэннях зменлівых абертанаў, зачараваны бясконцай самотай, сінім сумам, неразгаданымі снамі... Задумнае наваколле нікуды не запрашае, але расхінаецца ўласнае бяздонне. І ўзнёслаць — як літургія...

Можна прайсці міма. Можна зрабіць выгляд, што гэтага не існуе. Што гэта толькі падалося. Прымроілася. Само сабралася з паветра — з кропель рэчаіснасці і неапазнаных фантамаў. А неба, якое кранулася раптам плеч, пакінуць слабым аргументам.

У праўды добры густ. Яна сама абірае час, месца, краіну і праз каго быць выказанай.

Калі на вас звальваецца неба, утрымаць яго малаверагодна.

Але пару гадзін пагойдацца ў высокіх гаючых энергіях ніколі не зашкодзіць.

Для тых, хто зняверыўся, для тых, хто лічыць, што пры змяненні прыцяжэнні ўзняцца ў неба немагчыма, травень падрыхтаваў такую нагоду і прытрымаў да апошняга дня.

Напрыканцы мая на сцэне Вялікай залы Белдзяржфілармоніі вечаровыя вяланчэльныя маналогі Міхаіла Радунскага вялі размовы-дыялогі з музыкай, часам, сучаснасцю, аднадумцамі, прысутнымі.

На сцэне Вялікай залы Белдзяржфілармоніі сустракаліся сябры, паплекнікі, былыя аднакласнікі. Такія сустрэчы доўжаць былое школьнае сяброўства і ператвараюць яго ў творчы саюз аднадумцаў.

МАЙСТАР

Нехта надвышэйшы паклапаціўся пра тое, каб Міхаіл Радунскі нарадзіўся ў Беларусі. У Мінску. Каб вучыўся ў найлепшых педагогаў і быў абраны ў вучні Майстрам — Уладзімірам Перліным.

Шанаванне і захапленне — хвалі, на якіх гайдаецца карабель вучнёўства. Паскарэнне жыцця і праходжанне праз інтрыгоўны механізм эвалюцыі — ад раскіданасці да арганізаванасці, ад выпадковасці і неўпарадкаванасці да зладжанасці і збалансаванасці.

Майстар — асоба. Майстар — жорсткі шлях дзеля гарту. Майстар — уменне чакаць. Майстар — прага сустрэць вучня. Сустрэўшы, таемна любіць і адкрыта выпрабаўваць.

Глыбокае абуджаецца ціха. Як раніца пераходзіць у дзень, непрыкметна мяняючы рэгістры, як узнясенне расы. Глыбокае абуджаецца ціха, уздымаючыся па прыступках майстэрства. Каб гук набываў містычныя якасці, каб графічна акрэсліваўся ў прасторы, ствараў неабходныя формы і контуры, жангляваў пераменлівасцю тону.

Майстар вучыць не стамляцца і не спыняць хады. Узыход на высокі Мост Праўды не кожнаму па пытанні. Безліч неабходнасцяў, супадзенняў, невыпадковасцяў цэглай укладаюцца пад ногі. Каб узняло.

Адночы, з прыходам моцы, Майстар рашуча адпусціць руку. І вучань знікне. Каб з'явіўся Майстар.

«Галоўная перашкода
ў стварэнні прыгожых нот —
сардэчны сум...»
(Еранім Мараўскі, XIII ст.)

Іх няшмат. Тых, пры адной думцы аб якіх пачынае балец сэрца. Бог кідае насенне таленту, і зерне ўзыходзіць. Душа тут — адкрытая і неабароненая. Ёй дазволена хадзіць край скручы, але заўсёды ёсць рызыка не праывіцца. Душа пакуль не ведае, што ветры бываюць парывістыя і

гвалтоўныя, што ў жыццёвых заваінах і плыні схаваны да пары спружыны непрадказальных сюжэтаў: толькі дакраніся, і пры першым неасцярожным дотыку яны разгорнуць свае дзівы. Набліжаюцца Бах, Бетховен, Шуберт...

Зерне таленту ўзыходзіць, і сэрца пачынае балец асаблівым болам. Музыка там — брама для ўваходу, навука трымацца за блізкі сэнс і далёкую перспектыву. З месца на месца не пераставіш, рукамі не перабярэш... Талент божа — крыж над табой. І — бездарожжа. Здольнасці бегаюць па сцежках. Бездарожжа месці сваімі нагамі. Выпрабаваны — роўныя дару. Ты і плуг, ты і скіба раллі, і зерне, і найсаладзейшая мроя, што ўзышла некалі на першым вучнёўскім канцэрце...

Прырода генія нязменная. На жаль, нязменна невытлумачальная. Як музыка, чый змест дыктуецца наваколлем, эпохай, бязлітаснай рэальнасцю. Уражанні, неабмежаваныя суб'ектыўнасцю, непаздзельныя з жыццём. У акіяне верагоднасці ёсць суцэльнае для кожнага...

Гучанне нетутэйшай праўды як даручэнне звыш. Яго пазычаеш у паветра, зялёнай лістоты, вясны, дажджоў... Перашкоды — слабае апраўданне абраных. Начная раса глыбокіх пачуццяў лёгка выдзімаецца мітуслівым днём. Паслухмяны смычок пакідае аўтограф кожнай струне, збірае, аб'ядноўвае, перамяшвае, вылучае і выносіць на грэбень хвалі гукавое ззянне, спараджаючы мноства варыянтаў, зменаў і пераходаў. «Навадраны» свет запісваецца сілай нацяжэння струны, штрыха, акцэнтна, апошні позірк замірае ў воблаку ўтвораных абертанаў. Мікрапарушэнне запускае новую хвалю стварэння і мяняе палярнасць сэнсаў... Там, на процілеглых канцы матэрыі, гучыць іншая музыка. Смычок доўжыць створаную рэальнасць, і гэта даўжыня дугой-аркай завісае над агоньным спасціжэннем, беражэ, захінае каштоўную, раптоўную безабароннасць.

Слых не паспявае ўзяць у абдымкі зараджэнне новай матэрыі. Слых спыняецца, задыхнуўшыся новым гукавым воблакам. Што было прывабным і знаёмым, набывае новае аблічча, робіцца пльвучым, аб'ёмным. Ты яшчэ на парозе, а ўжо траціш прытомнасць ад вышыні. І дыхаць трэба інакш, і новая здольнасць уласнага слыху «гуляе ў хованкі», і не ты танцуеш гэты танец, а вакол цябе. Рукаюцца, набліжаюцца, аддаляюцца новыя формы і вобразы, гучаць даўгім чыліным гудам, мяккім *sultanto*, асляпляльным, нібы зорка, акцэнтам. Падоўжаны музычны час — здабытак музыканта. Нябачная, але трывушчя вось, вакол якой кружыць тваё жыццё.

Страх прасвятлення трэба перажыць. Нехта ў нерашучасці спыняецца. Некаму бракуе веры. Перажыўшы страх прасвятлення, набываеш новы страх — яго страціць. Так апынаешся на ўскрайку сусвету. Жыццё асцярожнае, ціхае, абачлівае. Нават сон — не сон, а аддаленне ад рэальнасці.

НЕПРАМОЎЛЕНЫ МАНАЛОГ:

...І раптам надыходзіць момант, калі разумееш: нешта пачалося атрымлівацца. Ты апынуўся на сваёй тэрыторыі,

хаця толькі што быў касмічна далёка ад яе. Беспамылкова і вокаменна назнаеш: ты там, дзе павінен быць... Гук за 1000 касмічных светлавых гадоў вабіць магіяй. Трэба адужаць гэтыя, зусім не геаграфічныя, 1000 км... Сцежка-прывід то прападае, то зноў мроіцца, яе, як прывід, звычайным зрокам не ўбачыш, толькі сферычна, рассеяна...

...гук распадаецца і збіраецца. Ты адначасова назіральнік і стваральнік. Гук — дом, які будуеш сам. Стыняецца музыка-гук, і ты зноў сірата...

Сяброўства і прыяцельскія сувязі аддаліліся як шумны парад у цэнтры горада. Вызвалена ад прыяцельства празрыстасць не бянтэжыла пустэчай і не страшыла страгай. Празрыстасць жыла сваім жыццём і далікатна самааднаўлялася, самаарганізоўвалася, ачышчалася і набывала новы хімічны склад.

Некалькі разоў здаралася так, што сэрца, ушчаміўшы стары боль, не жадала з ім развітвацца, але ж гэта, як кацяня ў кошчыку, не ўтрымаеш.

Паветра над празрыстым полем у такія хвіліны цягнее, гусцее. Але з'яўляецца вецер і прыносіць прыгаршчы дажджу, пырскаў, звівае тонкія пасмы вільготных нітаў, разганяе па кутах лішнюю гравітацыю.

Зносіны спыняюцца. Застаецца тонкая струна назірання з вышнімі вежы на заснежаныя пагоркі высокай адзіноты. Празрыстая цішыня абжытай вежы і птушыныя спевы — спалучэнне, здабытае жыццём і прынятае як узнагарода.

Законы прыцягнення страцілі сваю сілу: нішто не набліжалася, бо не знаходзіла адпаведнасці, гэтае «нішто» і не прагла якога-небудзь прыцягнення. Токі спыніліся. Застаецца сіла, здольная супраціўляцца вонкаваму ўмяшальніцтву і ціску. Гэтая сіла завецца пачуццём годнасці, пачуццём сэнсу. За стварэнне свайго сусвету чалавек вымушаны расплачваецца не намерам, а дзеяннем. Прыстасаванне нікога не ўпрыгожвае. Інстынкт дзеяння выпараецца ў часы абсалютнага бяспраўя. Але ж «лёс паэзіі палягае на тым, каб любіць свет, нягледзячы на яго гісторыю...» (Д. Уолкат). Рагуе дыстанцыя, з якой глядзіш на гэты свет, — здабытак нябачнай духоўнай работы.

НЕПРАМОЎЛЕНЫ МАНАЛОГ:

...там, дзе я ёсць, няма біяграфіі, няма дат нараджэння, сталення... Што ёсць? Прага незапапрабаванай праўды. Як адзіная ўмова выжыць. Праца чалавечы, рамеснік, вучня-ганчара — выпроставаць скажонныя лініі, скажонасць якіх ніхто, апроч цябе ў мяккай гліне, не ўбачыць. У трасцэндэнтным ёсць свае чорнарабочыя, свае рабы, свае ахоўнікі — каб трасцэндэнтнае заставалася трасцэндэнтным. Няма малітвы, няма рэлігійнага экстазу. Метафіка як гімнастыка, штодзённае практыкаванне. І работа — ладаваць і гадаваць сад, які ніхто, можа, і не ўбачыць... але і не знішчыць... Барацьба зняможвае, але вяртае адчуванне, што ты ёсць. Супраціўленне стварае напружанне і вастрыню актуальнасці...

...нехта побач узяў з паветра жменю гукаў і напісаў музыку. Я надаў музыцы рух. Яна паплыла ў бязмежным акіяне энергіі. Нешта знесла ветрам. Нешта зачэпалася за край рэчаіснасці. Стала зройнасцю. Прывабнасцю. Навыцілася гукавым марывам. Запульсавала рытмам. Нехта праходзіць скрозь, не чуючы, міма. А іншаму дастаткова зачэпіцца за край, каб «пайсці на гук», выйсці на неабходны частоты чысіні... У гэтым ёсць сэнс.

Ёсць сэнс у тым, каб дасканалую тэхніку ператвараць у непрыкметную. Ёсць сэнс у тым, каб выйграваць конкурсы і спаборніцтвы. Але станавіцца героем чужой гісторыі не мае сэнсу. Можна любіць іншыя краіны, якім да цябе аніякай справы. І не ў тым справа, што да цябе з'яўляецца няўстойлівая, прывідная цікавасць, а ў тым, што табе ёсць справа да ўсяго: да вуліц, плошчаў, іх найменняў, да непрыбраных магіл, да параднай цывілізаванасці...

Прайграваць можна толькі самому сабе. Так, у Італіі гэта можна скінуць, змыць у рымскіх фантанах. Беларусь абдымае туманамі і мроямі. Тут напраткі ісці можна толькі інтуітыўна. Тут — ціхі герызм, які на гучнейшых танах ператвараецца ў сваю процілегласць.

...Стары Майстар не саромеўся слабай слэзы. Далоні берагі не вытускалі з рук радасці. Азучанае характэрнае музыкі, створанае вучнем, трымцела белым полымем. Праўда не памыляецца, праз каго быць выказанай. Абраная вышняя вызваляе ад неабходнасці прыстасоўвання.

І вучань знік. Знік і настаўнік. Майстэрства сузірае характэрна. Святло набыло гравітацыю. Вясна закончылася музычным вечарам у высокай танальнасці.

Свет паленішаў.

Скарбонка Спадчыны

Фота: Аляксей Герасіменкі.

«Чалавек, чалавек! Хадзі гайдацца!»

Навошта беларусы праводзілі русалку з вёскі?

Сучаснаму чалавеку бывае складана зразумець логіку, якой кіраваліся нашы продкі пры фарміраванні той ці іншай традыцыі народных святаў. І калі даты хрысціянскага календара яшчэ больш-менш вытлумачальныя біблейскімі падзеямі, то каляндар народны і павер'і, звязаныя з пэўным днём гадавога цыкла, пакідаюць больш пытанняў, чым адказаў. Вось, напрыклад, Русалле, што распачынае летнія святы і праводзіцца на васьмы тыдзень пасля Вялікадня, звязвае буянне кветак, раслін з «прарастаннем» душаў закладных «маладых» нябожчыкаў.

Так, паводле меркаванняў нашых продкаў, мы бачым не зусім кветкі — гэта разам з абуджаннем прыроды сімвалічна вяртаюцца да жыцця душы памерлых. Прыгожа, праўда? Адсюль і такая паэтычная назва свята — Русалле, ці Русальны тыдзень, — суадносіцца з лацінскай назвай антычнага свята руж.

Магчыма, па прычыне вялікай павагі да памерлых продкаў (хай і маладых) Русалле ў старажытныя часы па значнасці ставілі ў адзін шэраг з Калядамі, Масленіцай і Велікодным тыднем. Фактычна гэта было свята ўласнай сядзібы, поля, вёскі, бо ўсё астатняе наваколле на цэлы тыдзень становілася надзвычай небяспечным і непажаданым для любой дзейнасці.

Але чаму — было? Свята Провадаў Русалкі і сёння (праўда, у рэканструяваным выглядзе) ладзіцца ў вёсцы Вялікі Бор, што на Хойнікшчыне. Менавіта мясцовы варыянт правядзення з'яўляецца аб'ектам Дзяржаўнага спіса нематэрыяльнай культурнай спадчыны Беларусі.

Варыянты абраду і ўяўленні пра самую сутнасць русалак вар'іруюцца ў залежнасці ад рэгіёна краіны. Так, на Лепельшчыне лічылі, што падчас Русальнага тыдня дзецям нельга хадзіць купацца: на дрэвах над вадою сядзяць валасатыя русалкі і ўсіх палюхаюць. Яны паказваюцца выключна апоўдні, купаюцца, смяюцца на паверхні азёр і балот, гайдаюцца на дрэвах. Існуе павер'е, што ў іх ператвараюцца дзеці, якія памерлі да таго, як былі ахрышчаныя.

Адам Багдановіч у этнаграфічным нарысе «Перажыткі старажытнага светапогляду беларусаў» (1895) апісваў русалак так: «У вадзе жывуць русалкі. Яны могуць лічыцца і «земнаводнымі», таму што ў вадзе бавяць час з восені да Русальнага тыдня. Тады

выходзяць з вады і селяцца на галінах дрэваў, асабліва часта на бярозах. Яны гайдаюцца на гнуткіх галінах і клічуць «Чалавек, чалавек! Хадзі гайдацца!». А калі нехта падыйдзе да іх, то загазычуць да смерці».

У цэлым жа русалка ва ўяўленні беларусаў — прыгожая жанчына з доўгімі распущанымі валасамі. Разам з усімі жахамі і забабонамі з гэтай істотай звязваецца ўласцівасць захавання ўрадлівасці, яна лічыцца адным з апекуноў пладаноснай зямлі і распарадчыкам воднай стыхіі.

На поўдні Міншчыны на канчэнні Русальнага тыдня здзяйснялі своеасаблівы абрад: дзяўчаты плялі вянкi, палілі вогнішча, вадзілі карагоды вакол яго, спявалі песні і кідалі вянкi ў агонь.

На Гомельшчыне падчас Провадаў Русалкі ў некаторых мясцовасцях адбываліся рытуальныя скокі праз вогнішча, з якімі звязвалі надзеі на добрае здароўе (амаль як на Купалле), праходзіла шэсце жанчын-удзельніц абраду з русалкай з аднаго боку вуліцы і мужчын, хлопцаў з «русальным» — з другога боку. Недзе дзяўчаты развешвалі сарочкі на магільных крыжах і абмывалі русалку ў ручаі, каб выклікаць дождж. Недзе клалі вянкi на магілы і варажылі на іх, недзе закідвалі вянкi на грушу, пераскоквалі праз самы вялікі вянок.

А вось у Вялікім Бору, што на Хойнікшчыне, русалку праводзяць так: спачатку з ліку вясковых дзяўчат выбіраюць тую, што будзе ўвесь вечар выконваць галоўную ролю. Ёй расплятаюць валасы, плятуць вянок, адзенне ўпрыгожваюць кветкамі і галінкамі. У гэты час вясковыя жанчыны і дзяўчаты свяваюць песні, водзяць карагоды. Пасля бяруць русалку пад рукі і ў суправаджэнні двух ахоўнікаў-хлопцаў з крапівой у руках (яны павінны сачыць за тым, каб галоўнай геранія заўсёды ішла ў калоне першай і ніхто яе не абганяў) вядуць у жыта. Там, у полі, адбываецца «гвалтоўнае» распрананне — з адзення дзяўчыны сімвалічна зрываюць галінкі і кветкі, адбіраюць вянок і разрываюць яго на часткі.

Цікава, што часткі русалчынага вянка пасля ўсіх рытуальных дзеянняў становяцца сімваламі добрага ўраджаю. Пазней гаспадыні іх кідаюць у агарод, на агуркі і капусту, каб тыя добра раслі.

У беларускіх народных казках нават пра самыя неверагодныя падзеі часам кажуць: Свет вялікі, можа, і праўда. А мо і праўда, жывуць у беларускіх лясах ды каля рэк-азёраў русалкі? Многія ж іх бачылі. Можа, таксама ўбачыце, калі ў найбліжэйшы тыдзень вырашыце пакупацца. Што рабіць у такім выпадку, вы ведаеце!

Марына ВЕСЯЛУХА

Выходзіць з 1932 года

ЛІМ
Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў
Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

**Галоўны рэдактар
Ларыса Іванаўна ЦІМОШЫК**

**Рэдакцыйная
калегія:**
Таяцяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў
Віктар Гардзеі

Уладзімір Гніламёдаў
Вольга Дадзімава
Жана Запартыка
Анатоль Казлоў
Анатоль Крэйдзіч
Віктар Кураш

Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 292-20-51
намеснік галоўнага
рэдактара — 292-43-03

адказны сакратар — 292-20-51
адзел крытыкі і бібліяграфіі — 292-56-53
адзел прозы і паэзіі — 292-56-53
адзел мастацтва — 292-20-51
бухгалтэрыя — 287-18-14

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах.

Падпісныя індэксы:
63856 — індыўідуальны;
63815 — індыўідуальны льготны
для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выдадзенае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Павел Якаўлевіч СУХАРУКАЎ
Нумар падпісаны ў друку
06.06.2019 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 1128

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр. Незалежнасці, 79.
Індэкс 220013

Заказ — 1865
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукапісы прымаюцца толькі
ў электронным выглядзе,
не вяртаюцца,
і не рэцэнзуюцца. Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць з меркаваннямі аўтараў
публікацыі.